

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXVII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1897. December 2.

48. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKON EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Meddig kapkodunk még?!

Ez év március hó 31. és következő napokon tartott konventi ülések egyikén Fejes István kérdésére, a lelkészi fizetések állami segélyezése tárgyában, Tisza Kálmán azt a megnyugtató nyilatkozatot tette, mely szerint »a vallás- és közoktatási kormány ez irányban a törvényjavaslatot elkészítette, s az a képviselőház elé a legrövidebb idő alatt beterjesztve lesz, hihetőleg, még ez évben«. (Konv. jkönyv 91 l.)

Egyházkerületünk f. év június hó 10. és következő napjain tartott közgyűlésén főt. püspök ur évi jelentésében azt mondja: »Kormányunk e kérdést (a papi fizetések rendezését) fölvette programjába s erre vonatkozó törvényjavaslatát velünk immár közölte is. Biztosítom a főt. közgyűlést, hogy (e törvényjavaslat) szerencsés szolúcióját adja e fontos kérdésnek. A törvényjavaslat közelebről be lesz terjesztve a törvényhozásnak s akkor a nyilvánosság színe elé kerülvén, ez állításom igazolva lesz«. (Jkönyv 15 l.)

S ime, e magas méltóságú testületekben, két kimagasló és legalább is jól értesültnek tartható férfiú által tett nyilatkozatnak, illetőleg az annak nyomán kelt megnyugovásnak a felsőbaranyai ref. egyházmegye közgyűlésén neki esik a nagy cséplőgép, Szilágyi Dezső, és halálra csépeleli azt, kijelentvén ridegen, hogy »az államsegélytől sokat ne várjanak, az nem lesz több, mint az igen csekély fizetésű lelkészek fizetésének bizonyos mérsékelt minimumig való feljavítása, a minő nálunk kevés akad«. (Vajjon, talán az angol püspöki, vagy a német prot. egyházakban akad?) Együttal megadja a nem kevesebb szivtelenségre, mint a lelkek pásztorolásában járatlanságra mutató tanácsot, a panaceát (!) »Könnyítsenek a terhen úgy, hogy ketten-hárman tartsanak a gyülekezetek egy eklézsiát« Ez a tanács adatott az üres egyházaknak is, melyek

a fizetést le akarják szállítani«. (Prot. Közl. 36 sz.)

Mi várjuk és egyesek innen-onnan sürgetjük a prot. lelkészek fizetésének állami segítséggel való felemelését; a radikálisabbak egyenesen követelik az 1848. 20. t.-c. értelmében magának az egyház egyetemének állami gondozását; emelkednek hangok, melyek nincsenek megelégedve azzal a félelmes rendezéssel, mely csupán a kevés javadalmazású lelkészek fizetésének a kiegészítésére irányul, hanem e nyomoruságos, vizsályt szülő fizetési rendszer megváltoztatását, olyannal helyettesítést javasolják, mely míg egyfelől biztos megélhetést nyújtana a lelképásztoroknak, másfelől megteremtené azok és az egyház tagjai közt a békességet, lehetővé tenné a lelképásztoroknak a gyülekezet erélyesebb gondozását, mert kivenné őket a fizető egyesek körmei közül, függetlenné tenné munkálkodásukban.

De annyi évek óta, és e legközelebbi pár évnek heves, szakadatlanul meg-megújuló csatározásai után, lesz-e valahára egy tervszerű hadjárat; vajjon, maga az egyház egyeteme és a hivatalos egyház be fognak-e valahára avatkozni; vajjon, belátták-e már, hogy itt többé már nem egyes elkeseredett, inséges papok nyavalyás jajveszéklésével állunk szemben, hanem a közszükség, az egyetemes romlás vészhangjai zúgnak szertesztét; hogy nem csupán éhező papok kérnek, koldulnak itt kenyeret, hanem a prot. egyház életkérdését forgatják tollukon; és vajjon, elérkezettnek látják-e az időt nagyobb szabású, az általános betegséghez illő egyetemes cselekvésre; vagy megelégszenek némi államsegélylyel, avagy még csupán az erre adott igérettel: ezt mind nem tudhatjuk; azok a sok ezerek, kik részint nyomoruságot érezünk, részint látjuk ezt, teljes bizonytalanságban vagyunk, abba vettettünk a Szilágyi Dezső mondásával, mely a Tisza Kálmán és Szász Domokos megnyugtató kijeler-

után, ismét kinos nyugtalanságot támaszt, isten tudná, hányadikszor már. Látszik ezekből, hogy a hivatalos egyházban, az egyház vezérférfiaiban éppen úgy nincs megállapodás, egységes, határozott nézet az egyház anyagi nyomoruságának a megszüntetésére, a fenyegető veszély elhárítására vonatkozólag, mint nekünk itt alant; mondhatnánk: mindenik a maga felelősségére nyilatkozik, a mennyiben nyilatkozik. Hogy milyen mérvű a baj, mily égető a szükség, mely orvoslásra vár; ha nagy nehezen eljutottunk odáig, hol az általános meggyőződés szerint az állam segítő kezére is van szükségünk, mennyi és mi módon kérendő az, a mit a prot. egyházak az államtól jogosan elvárhatnak, abban mond egyik egyet, másik mást; de egész cselekvésünk nem egyéb, mint sötétben tapogatózás, remegő kapkodás; kialakult biztos közvélemény teljességgel nincs.

Irtó háborút indított minden ellen, a mi szabadelvű, a mi emberi jogon alapszik, az ultramontán klerikalizmus, és diadalmos előre nyomulással dicsekszik még a hatalmas prot. Németországban is; diadalmát, térfoglalását sajtójának tulajdonítja, a melyben, mint Kannengieser »A német katolikusok« c. munkájában mondja, kivették a fegyvert a protestánsok kezéből és elpáholták vele őket. És nálunk nem ezt teszik-e? Nem teremt-e új meg új hirlapokat az ultramontán reakció, melyekkel a sötétség diadalmának készít utat, fanatizálja még a műveltebb elemeket is, a melyekre azok vallásos érzülete révén befolyása van? Ma már nem ostromolja, nem csak döngeti, hanem rontja, döntögeti a prot. egyházak falait, jó segítő-társat nyervén az egyházpolitikai törvényekben, melyek ártottak, romlást hoztak reánk, kik harcoltunk érte, használtak és használnak azoknak, kik a legnagyobb dühvel ostromolták. Vegyes-házasságoknál reverzálisok, keresztelések által százankint szedi el a hiveket a prot. egyházaktól, melyeket sajtójában hitelt vesztetteknek, lejártaknak hirdet. Ezzel szemben, a mi egyházi lapjaink a protestántizmus igazáival, örök isteni eszméivel nem tudnak behatolni világi hiveink házaiba, ellenkezőleg, időnkint egy-egy keserű feljajdulás menti meg ideig-óráig a bukástól; és hiveink előtt a prot. egyházak érdekei, úgy az anyagiak, mint a szellemiek és erkölcsiek ismeretlenek maradnak. Még ma, a bizonyos romlás nyilvános jeleivel szemben is, tétlenül állunk, habozunk, vajjon, fegyver ellen fegyvert, ajtó ellen állítsunk-e sajtót; sőt egyenesen le-

hetetlenné teszi ezt nagy uraink közönye, ellenállása, mely megfoghatatlan azoktól a buzgó protestánsoknak látszó uraktól, kik ennek makacsul folyton ellenszegülnek.

Szektáskodás, vallási tévelygés, nazarénizmus, baptizmus szintén minket gyengítenek, a mi erőnket fogyasztják. És mi, kik nem birunk fegyvert emelni az erős ultramontanizmus támadásai ellen, tétlenül állunk, mint hülyék, még az együgyü ellenség ravasz csinjei előtt is. A magyarországi protestántizmus egyiránt képtelennek bizonyul a sötétség rettenetes hadának feltartóztatására a világosság fegyvereivel és az eltévelyedett hit, vallási érzület helyes utra terelésére az evangéliom, a biblia mély titku beszédeinek igaz magyarázásával.

Felekezet-nélküliek is a mi hiveinkből lesznek, azokkal is a mi számunk apad, és apad az isteni és emberi szép rend hiveinek a száma; mert lépett legyen ki az egyház, vallásos társulat kebléből valaki, ha csak azért is, mert az egyházi terheket hordozni, nem képes, előbb-utóbb elveszett az, nemcsak a külső, de a belső egyház számára is. És nekünk nincs módunk, ezeket megtartani, csak nézünk utánuk sirva, és balsejtelemmel a többiek elé, kik még jőni fognak.

Még a szocializmus is tőlünk hódít, a mieink elméjét vesztegeti meg, és pedig a szocializmusnak nemcsak az a része, melylyel az evangéliomi alapon álló, isteni és emberi jogokat hirdető protestántizmusnak rokonszenvezni lehet, hanem a hazát, családot nem ismerő, istent, egyházat gyűlölő nemzetközi szocializmus is; és hallgatjuk tehetetlenül, a mint az a másik internacionale: a fekete (a melynek despotizmust lehelő, egyedül annak fentartására összekovácsolt egész szervezete szülte e világra a szocializmust, anarkhizmust) felettünk, veszteségeink felett gúnyos fogvicsorgatással kacag, »a rendbontó tekintélyt nem ismerő« protestántizmust tévén felelőssé a világ ítélő széke előtt amazoknak rendetlenkedéséiért. Az ultramontán klerikalizmus e rendbontó irányzatokkal biztos számítással kezét fog abban a reményben, hogy ezek örjögései s talán egy világrázkódás után, ismét a durva, fékezetlen önkény és ezzel az ő uralmának az ideje következik el, hiszen, e tekintetben az eddigi jelek is elég biztatók reá nézve. Ez irányok ellen az államok erőszakot alkalmaznak, de már el nem nyomják. Mig késő nem volt, a protestántizmusnak kellett volna vele felvenni a

harcot másutt is, nálunk is az ige fegyverével, egyfelől meggyőzve a közvéleményt, hogy minden elnyomás átkos gyümölcsöket terem, másfelől türelemre, rendre tanítva a békételenkedőket. A világi sajtó, a mennyiben akar is ellene harcolni, az ő eszközeivel nem képes, mert azok nem jók; emberi örvöngés ellen, álljon az akár az elme megtévelyedésében, akár a szív gonoszságában, egyedül isten nevével, a Krisztus evangéliomával lehet győzedelmesen küzdeni. A magyarországi protestánsizmus ez örvöngéssel szembe szállani, még csak meg sem kísérelte.

Itt van, végül, a néhány évvel ezelőtti nagyobb buzgósággal, mint tapintattal és körültekintéssel, előrelátással megindult mozgalom benn az egyházban; t. i. az evangelizáció és belmisszió, mely az egyháznak megújítását, belső kiépítését tűzve ki célul, célja helyett ez évben közel hogy szakadást nem idézett elő az egyházban a munkások erőszakoskodása, félreértése, majd személyeskedése és a miatt, hogy maguk a vezetők nem voltak tisztában sem magával az eszmével, sem annak terjesztése módjával. Mindnyájan emlékezhetünk, hogy eleinte az evangelizáció volt a jelszó; majd vegyesen használtott az a belmisszióval; ma is inkább a belmisszió járja, az evangelizáció szinte feledésbe merült, nem baj maga a rosszul faragott szó, de hiba a lényeg: az evangéliom prédikálása bibliai alapon nagyobb erővel, mint eddig; és azzal a bibliai evangéliommal a lelkek foglyul vivése istenhez, mert belmisszió csak ezután lehet.

(Vége következik)

A kotta és műének a népiskolában.

»A hol énekelnek, oda bemehetsz: gonosz emberek nem szoktak énekelni,« mondja egy idegen közmondás. És igen helyesen. Mert a lélekmívelésnek, szívnemesítésnek és kedélyképzésnek alig van hathatósabb eszköze, mint a zene s illetve a zenék zenéje az ének. Tudták ezt már a régi görögök is, kik az ifjuság nevelésében nagy súlyt fektettek arra, hogy az a nemzeti kardalok éneklésében gyakoroltassék. A keresztyén iskolák pedig mindig nagy gondot fordítottak az énektanításra. Luther tudvalevőleg már a több szólamu éneklést is sürgette, sőt azt a templomba tényleg be is vitte. Mióta pedig Pestalozzi polgár-jogot szerzett az iskolában a világi és gyermekdaloknak is, azóta az ének általános nevelési eszköznek ismertetett el. Tanítási módszere a lehető legrohamosabban fejlődött, úgyannyira, hogy újabban egyes lelkesebb tanítók a legbámulatosabb eredményt mutatták fel, különösen a több szólamu énektanítás terén. S mindezek dacára, az V-dik egyetemes tanítógyűlés, fájdalom, kimondta, hogy a kotta-tanítás csak az V-ik

osztályban kezdődjék; a több szólamu énektanításnak pedig a népiskolában nincs helye.« Az V-ik egyetemes tanító-gyűlésnek ez a határozata valóban sajnálatos, mert az világos hátramenést jelent. Miért ne lehetne a magyar népiskola olyan, mint a svájci, vagy a németalföldi? Talán a magyar gyermekben kevesebb a született képesség? Azt kereken tagadom. Egyébiránt, megnyugtató lehet az a körülmény, hogy a határozatnak igen tekintélyes ellenzéke volt, s ha a szavazásnál a szavazók fejünkinti számán kívül az egyesek tapasztalatai, jóakarata és értelmisége is tekintetbe vehető lett volna, a javaslat bizonyosan elbukott volna. Ugyanazért, kedves kartársak, kik megkezdtétek a kotta- és műének tanítást, ne csüggedjétek, félbe ne hagyjátok az elkezdett munkát, hiszen, ti legjobban tudjátok, hogy az nemcsak hogy nem lehetetlenség, de még csak nem is nehéz dolog, csupán egy kis jóakarata, egy kis ügyeszetet kell hozzá. Hiszen, nekünk a születendő népdalárdák, falusi dal-egyesületek számára egy értelmesen éneklő új generációt kell nevelnünk. A falusi dal-egyesületekre, népdalárdákra pedig fontos misszió vár. Ezeknek kell a népet s illetve az ifjuságot szívet-lelket nemesítő szórakoztatások által elvonni a korcsmától, a haszontalan, erkölcsrontó mulatozástól; ezeknek kell a műveletlen nép lelkében szűnnyadó hazafüi érzelmeket fölébreszteni, lánggra lobbantani s folyton ébren tartani, ha azt akarjuk, hogy e haza magyar legyen a második milleniumon is. A falusi dalárdák kell, hogy első sorban segítségére menjenek ama tényezőknél, melyek hivatva vannak, ismét benépesíteni az itt-ott üresedni kezdő templomokat, fölmelegíteni az elfásult lelkekben az úr hajlékának szerelmét.

Igen ám, de jó dalárdát csak zeneileg bizonyos mértékig képzett, értelmesen éneklő ifjakkól lehet szervezni. Ez a zenei lépezés a népiskola feladata. A népiskola kell, hogy a falusi ifjuságot nemcsak a zene-elmélet elemeivel megismertesse, hanem a több szólamu éneklés mezejére is elvezesse.

Hogy a népiskola eddig e tekintetben általában igen keveset tett, annak oka az, hogy a kotta-tanítás kötelező voltát sem a tanítók, sem az iskolai hatóságok nem vették komolyan, s tényleg csak azok tanítottak, a kik akartak.

A tanítók egy része idegenkedett és idegenkedik máig is a kotta-tanítástól. Ennek az idegenkedésnek pedig első sorban maguk a vezérkönyv-írók az okai, a kik kivétel nélkül annyit látszanak követelni a népiskolától, a mennyire az nem képes. Tulhajtott kívánság ugyanis, hogy a népiskola a kotta-ismeretben akkora önállóságot nyújtson, hogy a végzett növendék egy egészen új, habár könnyü darabot első látásra leénekeljen; hogy a hangközöket nehézség nélkül eltalálja. Erre nemcsak született képesség, de hosszas gyakorlat kell, a mit a népiskola nem adhat meg.

A népiskolai kotta-tanításnak nem lehet más célja, mint hogy a hallás utáni énektanításnak segítségére menjen s megtanítsa a gyermeket értelmesen énekelni, illetve az értelmes éneklés szabályaival megismertesse. Ehhez képest az anyaga sem lehet több, mint a vonal-rendszer ismertetése, legfőbb két segéd-vonallal violin kulcs szerint, az alakító-, szünet- és ismétlő-jegyek, a hang-

jegyek értéke, (egész, fél és negyed), a kemény C és lágy A létra s még legfőbb a basszus-kulcs. A hangközökről elég annyi, hogy a gyermeknek fogalma legyen a hangoknak egymástól való kisebb és nagyobb távolságáról; a dallamokat úgyis jórészt csak hallás után fogja megtanulni. Ennyit a népiskola megtaníthat már a III. és IV-ik osztályban, kivált ha az iskola osztott, ha pedig van V és VI-ik osztálya, még tovább is mehet. De semmi esetre sem engedhető meg, hogy a kotta-tanítás az V-ik osztályban kezdődjék, a mint azt az V-ik egyetemes tanítógyűlés határozta. Hisz, ez kényelmes kibuvó lenne azon iskolák részére, a melyek nem bírnak V és VI-ik osztálylyal.

A több szólamu énektanítás még az esetben is sikeres, ha kottát egyáltalán nem tanítunk. Ugyanazért, az a tanító, ki a népiskola felsőbb osztályaiban (IV V. VI.) legalább két szólamu iskolai gyermek-dalokat nem tanít, semmi esetre sem áll hivatása magaslatán. Baj különben az is, hogy sokan lehetetlennék tartják, hogy 10—12 éves gyermekekkel egyszerre több szólamban is lehessen énekeltetni s így meg sem kísérlék; s ha a valót személyesen tapasztalják, azt egyszerűen szemfényvesztésnek nevezik. Pedig, ha volna elég erős akaratum, a kezdet nehézségeivel szembe szállani, csakhamar meggyőződnenek, hogy egyetlen tárgy tanításánál sem oly megiepő az eredmény, mint ennél s egyetlen tárgyat sem tanulnak a gyermekek örömeztobb, mint ezt.

Hogy a legegyszerűbb gyermek-ima csak három szólamban élénkelve, minő hatást képes gyakorolni az egyszerű falusi közönségre, arról csak annak lehet tiszta fogalma, a ki saját szemével látta, tapasztalta. Hogy a Himnus, vagy a Szózat miként indítja könnyekre az öregeket, gyújtja ki az ifjuság arcát s kelt szent áhitatot a tömegben, azt leírni, vagy elmondani, nem lehet: azt látni kell. S a ki csak egyszer látta ezt, lehetetlen, hogy el ne ismerje a népdalárdák fontos misszióját. Ideje tehát, hogy a népiskola a népdalárdákra is gondoljon, azok számára is növeljen.

E tekintetben a felekezeti iskolák kell, hogy elől menjenek, mint a melyeknek tanítói, mint kántorok, minden esetre zeneértők, s így tisztán csak egy kis jó akaratra van szükség; de zeneértők ma már igen kevés kivétellel iskolaszéki elnökei, a lelkészek is, a kik a tanítót nemes munkájában bizonyára szives készséggel segítik. Nagyban elősegitené az ügyet az is, ha az egyházmegyék minden tanévben pályadíjakat tűznének ki a kotta- és műének tanítás terén magukat kitüntetett tanítók számára. Mindenek felett pedig, törvényben kellene kimondani, hogy a kotta és műének a népiskolának a III-dik osztályon kezdve épp oly kötelező tárgyai, mint akár a számtan, s a tanítási eredményt az illetékes hatóságok minden iskolától, minden tanév végén szigoruan számon kellene, hogy kérjék. A magyar református egyház tanítói és különösen lelkészi karában nem egy kitünő zenei tehetség van; ezek bizonyára nemcsak a jó tantervet, de kitünő vezérkönyvet is tudnának készíteni. Így lenne biztosítva a kotta és műének tanítása a népiskolában. Míg ez meg nem történik, addig életképes falusi dalárdák szervezéséről alig lehet szó.

A sárospataki ev. ref. theologiai tanári kar véleménye

a lelkész-, esperes-, püspökavatás, és beiktatás kérdésében.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

A sárospataki theologiai tanári kar, a főtiszteletű egyházkerület 1896. évi őszi közgyűlésének 32. számú jegyzőkönyvi pontjában azt a megbízatást kapta a főtiszteletű egyházkerulettől, hogy

I. a lelkészavatásra és beiktatásra,

II. az esperesavatásra és beiktatásra,

III. a püspökavatásra és beiktatásra vonatkozó szokásokat, eljárási módokat a különböző egyházkerületekből szerezze be, és azoknak ismertetése mellett, adjon véleményt egy hitvallási és kormányzati elveinek megfelelő oly eljárásra nézve, mely annak idején a konvent által a zsinati törvényhozás elé terjesztethessék, szabályzat alkotása végett.

Tanári karunk ennek a megbízatásnak a legmélyebb tisztelettel és szives készséggel tesz eleget és e végből a különböző egyházkerületekből vett, sokszor bizony szűkszávu értesítések alapján, az ott fennálló szokásokat és eljárási módokat a jegyzőkönyvben megnevezett sorrend szerint ismerteti, mindenik címhez hozzacsatolván egyttal a kívánt véleményt is, a mint következik.

I. A) A lelkészavatás.

A lelkészavatást, általános szokás szerint, rendes isteni tisztelet előzi meg, a melyen többnyire a felavatandók egyike prédikál. A felavatási szertartás pedig lényegileg így megy végbe: 1. A felavatandók a dunamelléki, dunán-, és tiszántúli kerületekben az urasztala köré állanak, nálunk többnyire ugyanott ülve maradnak; Erdélyből az erre vonatkozó szokás hiányzik. 2. Következik a felavató beszéde, a dunamelléki, dunán-, és tiszántúli kerületekben az urasztala mellől, nálunk a szószékéről; Erdélyből az adat hiányzik. 3. A felavató az erdélyi és a két tiszai kerületben a szokásos három kéreést intézi a felavatandókhoz, melyeknek tartalma a hivatal önként való elvállalására, isten ígéjének a szent könyv és hitelvek szerint való hirdetésére és a lelkiismeretes hivatalviselésre vonatkozik mind a három helyen. A két dunai kerületből vett értesítések hallgatnak e pontról. 4. A felesketés körülményei majdnem mindenik kerületben különbözik. Dunamelléken maga a felavató püspök nevezi meg személyenként, beszédének végén, az új pásztorokat és eskütételre hívja fel, a mit ezek, az egyházkerületi főjegyző előolvasása mellett, hangos szóval nyomban le is tesznek. Dunántúl a püspök, hivatkozván arra, hogy a felavatandók hivatalos esküjüket már a szent szolgálatra való ünnepélyes kibocsátás alkalmával letették, térdre borulásra és isten áldásának apostoli szokás szerint való eltogadására szólítja fel őket. Erdélyben már ismét van esketés, valamint a Tiszántúl és minálunk is, szintén az egyházkerületi főjegyző előolvasása mellett. A legnagyobb eltérés e ponton a tiszáninneni kerület szokásában mutatkozik, hol az eskü letételét a felavatandók élettrajzában az egyházmegyei főjegyzők által való felolvasása előzi meg. Ez a szokás

tehát társ nélkül áll az országos egyházban. 5. A felavatandók éneklése, általában a papok éneklése, ekkint van szokásban: a Dunamelléken nem énekelnek; a Dunántúl, mintegy a kéz-rátétel bevezetéseül, letérdelve éneklük a 37. dics. 1. versét a felavatandók; Erdélyben eskü után éneklük a »Jövel szent lélek, ur istent« az esperesi és a jegyzői kar; Tiszáninnen ugyanezt éneklük a felavatandók, de az eskü előtt; Tiszántúl már ismét az eskü után énekelnek az esperesek és a felavatandók, de nem a 37. hanem a 44-ik dicséretet. (Óh, szent lélek, hitek bölcse, tanítója) 6. A kéz-rátétel és a vele járó megáldás mindenütt térdepelve megy végbe, de nem mindenütt egyenlő módon. Dunamelléken a letérdeléskor a kórusban zendül föl a 37. dicséret, mely alatt az avatandók szüntelen térdelnek, a püspök és az esperesek pedig folyton a szentelendők fején tartják kezeiket és az ének elhangzása után, a püspök és az esperesek, mindenik egy-egy bibliai mondással, áldást kérnek a térdeplőkre. Dunántúl egy szentirási hely elmondásával áldja meg őket a püspök, az esperesek pedig az előttük állók fején nyugtatják kezeiket; ez a szokás tehát, hogy a kéz-rátételt állva fogadják a felavatandók, szintén társ nélkül áll az országos egyházban. Erdélyben az esperesi és jegyzői kar éneklése alatt a felavatandók folyton térdepelnek, a püspök és esperesek kezeiket a fejükön nyugtatják; azután felállanak és úgy fogadják a »kibocsátást a papi pályára«, a püspök áldásában. Tiszántúl a térdeplőkre a szokásos kéz-rátétel közben, a püspök könyörgéssel kér áldást; Tiszáninnen ugyanígy, de könyörgés helyett megáldást mond. 7. A kézfogás. Ez a tiszántúli és dunamelléki kerületben állandóan szokásban van, úgy, hogy a már felavatott lelkészek az előbbi kerületben a püspökkel, az utóbbiban a püspökkel, minden jelen levő esperessel, gondnokkal, és kerületi tanácsbíróval kezdet fognak. Tiszáninnen néha van, néha nincs kézfogás; ha van, akkor is csak a püspökkel és az esperesekkel. 8. A püspök második beszédet mond, mely a dunántúli és tiszántúli kerületből kibocsátási, illetőleg intó, buzdító beszédnek van jelezve, és ez az utóbbi értelem áll a tiszáninenni szokásra is. Az erdélyi és a tiszántúli kerületben a püspök második beszéde után a lelkészek még egyszer énekelnek, és pedig Erdélyben a »Hiszek egy istenben« kezdetű éneket, Tiszántúl a 76. dics. négy versét. (Szent vagy örökké stb.) 9. Végre a szertartást mindenütt az avató püspök áldást kérő imádsága és gyülekezeti éneklés rekeszti be.

(Folytatása következik.)

Az egyházmegyéből.

A marosi egyházmegyéből.

Marosi egyházmegyénk küküllömenti papi értekezleti fiókköre reformációi emlékünnepegylyel egybekötött rendes gyűlését Vajában, f. évi nov. 3-án tartotta meg. A zord, hűvös idő dacára, elég szép számban gyűltünk össze. Ott voltak: Benedek Dénes, elnök, Kiss Ferenc, jegyző, Madaras János, Simon Elek, Simon Imre, Molnár Lajos, ifj. Nemes Sándor, Ady Samu, Nagy József és Kócsi Dániel, pap aai. rendes tagok. Megjelenésükkel behozonyították a papi

értekezlet fontosságát; Deák Lajos, kir. tanácsos, tanfelügyelő, dr. Szelecsényi Zsigmond, makfalvai orvos, Felméri Mihály, a makfalvai Wesselényi-iskola tanítója, Tavasz József, a görgényi egyházmegye esperese, Dali János, a marosi egyházmegye főjegyzője, Magyar Dániel, fintaházi pap, Kiss György, szent-benedeki pap, aai. és a vaja-, göcs- kis-görgényi egyházak meglepően nagy számban összesereglett hívei. Ebben a mi világiaskodónak hirdetett korunkban nagy öröm töltötte be lelkünket, látva azt a nagyfokú érdeklődést, melylyel világi híveink viseltetnek a mi ügyünk iránt.

A harangok hívogató hangja megszüntével, templomba siettünk, hol a hívők nagy serege már össze vala gyülekezve. A gyülekezet éneke után, Benedek Dénes, elnök aa. imája emelte mindnyájunk lelkét istenhez. Majd, ifj. Nemes Sándor kötötte le figyelmünket predikációjával, ki a jelenések könyve III. r. 11. v. alapján hiadette, hogy: 1. Tartsuk meg a hitbeli állhatatosságot; 2. Tartsuk meg a Krisztus igaz tudományát.

Isteni tisztelet végeztével, elnök aa nyitotta meg a gyűlést.

A tetszés-nyilvánulás csillapultával a megnyitó beszéd emlékkönyvbe irását határozta el a kör.

Elnök aa. bemutatta a megbízatása szerint elkészített emlék- és jegyzőkönyvet. Mult gyűlés jegyzőkönyve felolvasás után hitelesített.

Ady Samu felolvasta »Zwingli egyénisége és jelleme« című, alkalmoszerű és igen ügyesen kidolgozott munkáját. Lelki gyönyörűséggel hallgattuk felolvasását s reméljük, hogy más alkalmakkal is gyönyörködtetni fogja körünket felolvasásaival

Kócsi Dániel felolvasta »vaja-kisgörgény-gócsi ev. ref. egyház multjából« című, sok utánjárással, nagy gondnal, régi kutforrások felhasználásával összeállított, a legapróbb részletekre is kiterjeszkedő értekezését. Mindnyájan élvezettel hallgattuk; de különösen nagy érdeklődéssel s nem lankadó figyelemmel hallgatták a Kócsi Dániel hívei. Öröm sugárzott arcukon, hogy egyházuk sok viszontagságos idők elmúltával, virágzó állapotba jutott.

Ugyan Kócsi Dániel vezetésével a vajai vegyes dalkar, majd a férfi kar kedves énekei, a tárgysorozat közé rendkívüli pontokul beosztva, vagy tán helyesebben mondva: mint a tárgysorozat ráadásai hozták magasztos rezgésbe lelkünk hurjait. Méltányló elismeréssel, köszönettel tartozunk Kócsinak. Szándékosan írom, hogy »tartozunk«; mert azt a fáradhatatlan buzgalmat, mit ő az énekek betanításánál kifejtett, teljes mértékben egyszerre megköszönni, nem lehetvén, az most »tartozás« kell hogy maradjon, minek törlesztésére kell igyekeznünk.

A jövő értekezleti gyűlésünket 1898. őszére (Mért nem 1900-ra? Szerk.) Gyalakutára határoztuk, hol prédikálni fog Ady Sámuel; felolvasnak: Biró Géza, Simon Imre, és Gönci István. És ezzel az elnök a gyűlést bezárván, a vajai pap vendégszerető házánál, a fehér asztalnál gyűltünk össze, hol magyar vendégszeretettel fogadtattunk.

Kiss Ferenc,
gegesi ev. ref. pap.

TÁRCA.

A kijelentésről.

(Vége.)

A régi theologia a profétában olyan embert látott, kinek feladata volt, jövendőt mondani. Az új theologia ezt éppen nem ismeri el. Egyik olyan tulhajtott állítás, mint a másik. A profétai öntudat a Jehovában való abszolút hite által átölelte a jövendőt éppen úgy, mint a jelent és a múltat. A profétánál az isten igazsága és irgalma mindig az utolsó gondolat. Az üdv el fog jöni: ez az igazság a profeciára nézve több, mint a hypothesis; több, mint indukcióra alapított valószínűség: ez ő rá abszolút bizonyosság. A jövendők előrelátása szintén szükség a profeciában, hogy a hallgató az üdvre vonatkozólag megértse a manifestációt és az inspirációra képes legyen. A messiási profécia tehát valóság. A profécia nem csak hirdette a Messiást, hanem látta is. Igaz, hogy visiókban, de az a visió realis jelenség. S mind ebben a profécia előtt csak a jelen tükröződött vissza. A jelen a jövendő fényénél. Innen van, hogy a jövendölés olyan szoros viszonyban van a profétáknál egyéniségük jellemével, körülményeik különféleségével, valamint, hogy egyiknél király, a másikonál pap, a harmadikonál proféta jellegében tűnik fel a messiás. Hogy aztán ez elemek egyesítve nem voltak egy alkalomra a profeciában, ez érthető; de innen van, hogy a kortársak és a rabbik is két messiást vettek fel: egy szenvedőt és egy dicsőségben élő; ám, a történelemnek jutott aztán feladatul, hogy az ellentéteket kiegyenlítse amaz Egyetlenben, ki a fájdalmak embere s a dicsőség királya volt. Azt meg kell említeni, engednünk kétségen kívül, hogy a profécia színeinek felhasználásában az újszövetségi írók minden lehetőt elkövettek. Ott is vonatkozásokat fedeztek fel, hol ilyenek tulajdonképpen nem léteztek. Ezek a részletezéseket tisztázni, az exegesis és a kritika tárgya. Ám, nem főfontosságú momentumok, hiszen, itt igaz, ha valahol, hogy a szellem a fő, és nem a betű: az evangéliumok Krisztusa a profeciáé is egyszersmind. S ha hiszünk, ez elég, mert éppen ezt magyarázza ki a kijelentés organumainak természetfeletti ihletettsége.

IV.

Az utolsó kérdéshez értünk. E kijelentéssel szemben, mely természetfeletti, objektív és konkrét, és a mely történelemben adatott meg mi nekünk és a mely megjelentetik nekünk a szentírásban: milyen álláspontot kell nekünk választani?

Először is be kell vallanunk, hogy a kijelentés nem azonos a kijelentés okmányaival. Azután, a kijelentésben való hit nem függ a kritika eredményeitől. A miért a kritika kétségbe vonja a pentateuchus mózesi eredetét, még abból nem következik, hogy nem volt mózesi kijelentés, vagy általában véve, hogy nem volt kijelentés. Még az is bizonyos, hogy érdektelenül nem viseltetünk a szent iratok kompozíciójának hypothesise iránt; nekünk nem mindegy, hová dől el a kérdés; de az is bizonyos, hogy nyugodtan várjuk a fejlődéseket. A tudomány sem mondta ki az utolsó szót. S ebben a tekintetben csak annyi igaz, hogy az ő testamantum, melyet hajdan az »örökkévaló palotájának« néztek, ma egy közönséges romhalom. Különben, ötven évvel ezelőtt éppen így volt az újszövetséggel; ma ki ne tudna, hogy Baur

fontos szolgálatokat teljesített, de ki fogadná el az ő hypothesisét? Az újszövetség igenis visszanyerte ma történeti és vallásos becsét. Ez fog történni az ő szövetséggel is; a pozitív eredmények, melyekre a kritika jutott, olyanok, hogy őt magát megerősíteni képtelenek. Ám, az kétségtelen, hogy úgy az új, mint az ő szövetség ma máskint tűnik fel nekünk, mint régebben, de azért nem kevésbé fontosnak, s ha részleteiben, vagy egészében megtámadtatnak is, azért még mindig okmányai maradnak a kijelentésnek: a ker. hit az, hogy a biblia az élő istennek kijelentése. Rothe mondja ezt igen szépen: a könyvek általában olyanok, hogy beszélnek nekem az istenről; egyedül a biblia az a könyv, melyben az isten beszél nekem. A biblia nélkül nem értenők a kijelentés istenét s a legtökéletesebb kijelentést: a Jézus Krisztust.

De mind ez csak kitérés. Lássuk a főkérdést. Vajjon, az isteni kijelentéssel szemben, hogyan kell viselkednünk? Hozzá kell alkalmazkodnunk s ez nem történhetik meg, csak a Szentlélek munkája által. De hozzá alkalmazkodni valamihez, nem jelenti azt, hogy fölibe emelkedjünk. Ezért az, ha a revelációhoz hozzá alkalmazkodunk, csak azt teszi, hogy hitünk és szeretetünk alázatosságába fogadjuk azt el, mint istenünk ajándékát. Vannak ugyan, kik nem így gonpolkoznak. Például, Sabatier az egyén érzését, belátását, mint bíráló momentumot teszi a reveláció egyedüli kriteriumává, s azt mondja, hogy a hol az egyén a kijelentést önmagában észre nem veszi, nem érezi: ott nincs kijelentés. Vajjon, helyes állítás-e ez? Hát én a halandó, a bűnös ember, ki nyomoruságomat minden napon meg kell, hogy valljam, én vagyok az, ki ítéletet mondhatok és ítéletet tartozom mondani az isteni kijelentés felől? Nem, ebben a tekintetben az ember nem tolhatja fel magát ítélő bírónak. Az igaz, hogy az isteni kijelentésnek az én belső életemet kell folyton megerősíteni, felfrissíteni, átalakítani, de vsjjon ebből az következik-e, hogy a kijelentés bennem ugyanaz, mint első rendű organumaiban? Jézus birta a kijelentést személyi mivolta és istensége kapcsán. Birhatom-e azt én is úgy, mint ő? Ha a kijelentés elkezdő gyakorolni rajtam való hatását, vajjon, ez nem inkább abból áll-e, hogy bizalmam legyen az ő szavaiban bizni?

Nem, a tapasztalás az isteni kijelentésnek sem nem szabálya, sem nem mértéke. Hogy abban valamire menjek, először hinni tartozom. A hit, ez a ker. tapasztalás, ez az, mely a kijelentésben megérti az isten igéjét, mint az ő szavát. S a kijelentés tekintélye a ker. embernél a Jézus Krisztus tekintélye: a proféták és az apostoloké ehhez képest csak éppen másodlagos.

Pontokba foglalva az egész tárgyat, a következők ezek:

1. A Krisztus istensége és isteni tekintélye, vagyis az a követelménye, hogy szavaiban bizzunk és higgyünk, csak is tanítványai számára érthető. Hogy valaki tanítványnya legyen, ehhez az kell, hogy olvasván a szentírást, mely ő róla beszél, ismerjük fel benne a megváltót, a ki nekünk az Atyát kijelenti és az atyához vezet. Az, ki Jézusban megtalálta megváltóját, ő benne mesterét üdvözli a szó abszolút értelmében. És erre minden keresztyént az a vallásos és erkölcsi tapasztalat vezet el, a mely őt keresztyénné tette.

A ker. emberre nézve Jézus Krisztus beszéde az

Evangelium szava. Rá nézve nem arról van szó, hogy bírálja és ellenőrizze, a mit Jézus Krisztus szólt és cselekedett, egyszerűen csak arról, hogy elfogadja azt megismerés végett: Fides, quacrens intellectum.

3. Jézus tekintélye tisztán vallásos és erkölcsi.

4. Ebből ugyan, hogy ő vallásos és erk. tekintéllyel rendelkezik, nem következik, hogy tani tekintetben figyelmet ne fordítsunk rá; ellenkezőleg, mert: a) el kell ismerni, hogy az érzés és akarat elválhatatlan a gondolkozástól; tehát az erkölcsi és vallásos élet lehetetlen erkölcsi és vallási doktrína nélkül. b) tényleg Jézus tanított is és tana benne foglaltatik beszédeiben.

5. Jézus tökéletes szentsége biztosítékunk nekünk tani tökéletessége felől, erkölcsi jellege biztosítja tanításai végtelen hitelességét.

6. Jézus Krisztus ugyan az idő és tér határai közt élt, tehát egy népnek tanított annak nyelvén, annak körülményei közt; alkalmazkodott ennek szokásaihoz, helyi viszonyaihoz, ennél fogva tanaiban van olyan elem is, mely időszzerű, változókéony, átmeneti jelenség, de tudományának lényege ilyen gyarlóságoknak kitéve nincs, annak értelme, értéke és jelentősége van minden kor és nép számára.

7. E lényegét nem érintő pontokban, melyek a történelem és a kritika tárgyai, a melyek magánál Jézusnál is csak mellékjelentőséggel bírnak, a theologusok vitatkozhatnak, de ez nem zavarhatja meg a ker. ember lelkét. Ezek nem tartoznak a lényegre, a hitre. Ám, jól megjegyzendő, hogy a) az eszme nem a formára, hanem a tartalomra vonatkozik. b) Jézus minden szava és tette a ker. ember előtt nagy értékkel bír.

8. Bármilyen legyen Jézus személyének miszteriuma, ő az emberiséghez hozzá tartozván, valóságos ember volt, de nekünk olyan dolgokat mutatott meg, melyeket szem nem látott és fül nem hallott. S a legnagyobb csoda az, hogy tanításait egész mélységében felfogván, azokban semmi csodát nem találhatunk.

9. A miszteriumok, melyek Jézus tanításaiban vannak, azok megerősítésre, megvilágosításra valók s azok kívül esnek a mi tapasztalataink körén. Ő maga mondta: ha nem hiszitek nekem, a mit én a földi dolgokról beszélek, miként higyjétek azokat, melyeket a mennyei dolgokról beszélek. (Ján. 4, 12.)

Midőn mi a mennyei dolgoknak hiszünk a Jézus Krisztus bizonyására, azok a mi tapasztalatunkat megerősíteni fogják és realis lesz előttünk, a mit az előtt meg nem értettünk. S mindenek felett, bizonyos lesz az, a miért mindaz valóság, bizonyos lesz, mert tudjuk, hogy a mi mesterünk az örök életnek mestere és beszéde az örök élel beszéde.

És ebben benne van az igazi kijelentés, melynek birtokában nem kérdezzük az ég és föld után, mert minden a miénk, miként minden az Atyáé, ki azokat teremtette.

Különbfélek.

== Szívesen kérjük azon olvasóinkat, kik lapunk árával eszteniőrül hátrálékban vannak, hogy kötelezettségüknek mielőbb megfelelni szíveskedjenek. Az eszteniőrnek mindjárt vége és olvasóinknak majdnem fele hátrálékos. Ha ast akarják, hogy az anyagi dolgokban törjék meg bugóságunk: ast elérhetik.

== Szorgalmatosan referáltuk azokat a piszkolódásokat, melyekkel eddig illettek a »futkározó szentek«. Tenni fogjuk ez után is. Nincs okunk, szégyenleni magunkat, bár sokkal több tisztességtelenséggel bántottak, mint a mennyi érdemet mi arra szereztünk, vagy a mennyivel ők hivalkodni, elég szerénytelének. Hát, legyen megengedve, hogy felemlítsük a méltánylást is, melylyel a debreceni »Prot. Lap«, legközelebbiről illet Nem a magunk személyét értjük, mely nincs egy mustár-magnyi, hanem az ügyet, melyet becsületesen szolgáltunk eddig, és fogunk ez után is. Laptársunk megbizik ugyan bennünk, de hangunkat, melyről különben megjegyzi, hogy a m a z o k idézték elő, egy kissé keménynek tartja. Hát, kedves laptársunk, mi a barátságot tartjuk, az intenciót, jó tanácsot köszönjük: csupán azt jegyezzük meg, hogy mindenki úgy beszél, a hogy tud. Egyik a fejével, a másik a szívével. Egyik a saját érdekében, a másik a közszabadság hasznára. Egyik a világosságot szereti, és a napba néz, mint a sas, a másik a sötétséget és az éjszakát keresi, mint a denevér. Az egyik undorító nyavalygással bolondítja az utcát, a másik, ha egyedül, ha egymagára is, temperamentománál fogva száll, repül az örökkévaló világok felé. Mi Arany Jánossal tartunk: »bottal az ebre«. Nyiltan, őszintén, igazán. Ha jól emlékszünk, Jézus Krisztus is ostort használt a templom megfertőztetői ellen. A szíves megemlékezést köszönjük, és küldjük bajtársi kézsorításunkat.

== A rendkívüli papi vizsgák idejéül az egyházkerületi lelkész-vizsgáló bizottság főt. és mélt. elnöke folyó évi dec. hó 17-ik napjának d. e. 9 óráját tűzte ki, a mely napot megelőzőleg, tehát dec. 16-án, tartoznak a vizsgára jövő jelöltek a theol. fakultás igazgatójánál okmányaikkal felszerelten jelentkezni. Az első papi vizsgára jövők indexeiket, a második vizsgára jelentkezők első papi vizsgai és szolgálati bizonyítványaikat hozzák magukkal. A rendkívüli vizsga dija az egyházkerületi főtiszt. lelkész-vizsgáló bizottság 1896. szept. 26-án tartott gyűlése jzvk. 2. p. értelmében 22 forint 50 kr, mely összeg a jelentkezés alkalmával fizetendő. Azok a jelöltek, a kik esetleg még írásbeli dolgozataikat nem adták be, azokat dec. 12-ig küldjék be a theol. fakultás igazgatójához, hogy a dolgozatok még kellő időben megbiráltathassanak.

== Papválasztás. Kovásznai egyházunkban nov. 22-én volt a papválasztás a néhai Elekes László helyére. Nagy szótöbbséggel megválasztott Ignác László, péterfalvi lelkész. Ez eddig egészen rendén van. De az már nincs egészen rendén, sőt rosszul van, a mint a »Székely Nemzet« írja, hogy az intelligencia hátraszorításával olyan elemek befolyása nyert győzedelmet, melyek »lélekvásárt« nyitottak, s ezen az úton töltötték be e szép papi állomást. Hogy egyes egyházakban a tömeg megingatható, megvesztegethető: az természetes, bár szomorú. De a nép, nép, és az is marad. Ám, hogy pap találkozzék, ki ezt ne szégyenelje; találkozzék, ki ezt el ne utasítsa magától; találkozzék, ki fel mer menni annak az egyháznak templomi szószerkébe, és hirdeti az igazságot, az erkölcsöt, az isten országát: azon csodálkozunk, azt mi felfogni, nem, csak elitélni tudjuk.

== Baptisták Nyiregyházán. Szabolcsmegyét ujabban vándor-baptista hittérítők járják be. Legtöbbje Nyiregyházán ütött tanyát, a hol többnyire éjjeli összejöveteleiken gyűjtik maguk köré megszorodott hiveiket. Ezeken az összejöveteleken, a szentírás buzgó magyarázatása közben, még buzgóbban szedegetik be a rájuk kivetett tizedet, a melyet állítólag a baptisták központi egyesületének juttatnak. Nem szólunk e hirecskére semmit

== Nyilvános köszönet. Özv. báró Radák Ádámné, szül. gróf László Olga öméltsága, áldott emlékezetű férje végakaratahoz képest, a maros-ludasi ev. ref. egyházközségnek egy igen értékes ódon mivű, tömör ezüstből készült négy lábbon álló, lehajtott szélű, a br. Kemény, br. Radák és gr. László-családok ősi címerével és az adományozásra vonatkozó felíráttal díszített kenyértartó úrasztali tálcát adományozott. A néhai báró hitbuzgóságát és fejedelmi bőke-

zúségét a késő utódoknak is hirdetni fogja erdélyi anyaszentegyházunk története, melynek lapjaira letörülhetetlen betűkkel írta fel nevének emlékezetét! A hálás kegyelet érzetével áldozok én is áldott emlékezetének, midőn az idvezült lélek végakarátát végrehajtó grófnő öméltóságának, úgy a magam, mint egyházközségem nevében, a nyilvánosság előtt is hodoló tisztelettel hálás köszönetet mondok. Ujváry István ev. ref. pap.

== **Köszönetnyilvánítás és nyugtázás.** A szásznyiresi ev. ref. egyházközség, hogy hazánk fennállásának ezredik évét örökre emlékezetessé tegye, indítványomra 1896-ban millenáris torony-alap gyűjtését határozta el. E nemes célra eddig a következők fizették be ajánlataikat: Tarsoly Zoltán 3 frt. N. N. 50 kr. Kúbacher 50 kr. Teglegdy 20 kr. Zs. 20 kr. Némai ur 20. Rehák 50 kr. Nick 60 kr. Gálócsi 50 kr. Kustár Lajos 1 frt. 50 kr. Horváth

Jenő 1 frt. Szt.-benedeki gyűjtés 9 frt. 65 kr. Papolci Sándor 1 frt. Antal Ferenc 1 frt. Rozenberg Zs. 1 frt. Hár-
vik L. 1 frt. Mody 30 kr. Papp E. 1 frt. Moldován 50 kr. Sovágó T. 1 frt. Wojosel J. 1 frt. Kerekes D. 10 kr. Veres János 60 kr. Lőrinc János 10 frt. Fogadják a szíves adakozók a sz.-nyiresi ev. ref. egyházközség hálás köszönetét, részéről e nyilvános nyugtázást, miután ez összeget takarékpénztárba helyezve, utódom gondjaira bízom. Bálványos-Váralya, 1897. nov. 26 án, Lőrinc János, ev. ref. lelkész

Szerkesztői nyiltposta.

= A »Hajnal« IV. évfolyam 9. számának ránk vonatkozó, utolérhetetlen szellemeskedéseit lapunk jövő számában reprodukáljuk. Az érdeklődést, mely Szabó Aladár úr iránt már is országos(?) e bejelentésünkkel fokozni akarjuk.

HIVATALOS RÉSZ.

4844—1897.

KÖRLEVÉL

Valamennyi erdélyi ev. ref. egyházmegye nagytiszteletű Esperesének és valamennyi erdélyi ev. ref. iskolaszék nagytiszteletű lelkész elnökének.

Nemzetünk általában dicsőséges, sokszor azonban nehéz zivatárokkal támadott ezredéves fenállása azon megdöntetetlen igazságot tárja elénk, hogy »hullámtól vert sziget«-kint való fenmaradását lakosai lángoló hazaszeretetének, a nemzeti eszméhez való szívós ragaszkodásának köszönhetette, s ez uton léphetett be »teljes joggal« a nyugati nagy nemzetek társaságába.

Most, a midőn az ezredéves forduló magasztos és kegyeletes ünnepeit lezajlottak s beléptünk a második évezredbe, kétszeresen meg kell fontolnunk az első évezred történetének tanulságait; számot kell vetnünk azzal, hogy nemzetünk ma már azon a széles talapzaton áll, melyet az alkotmány sáncaiba befogadott egész nemzet képez. Szükséges ez okból, hogy a hazaszeretetének a nemzeti összefordulás tüzeinek olthatatlan lángja az egész nemzetet körül fogja.

Ennek a lángnak ápolása, folytonos élesztése, általánosítása csakis úgy lehetséges, ha már a zsenge gyermek ráneveltek a nemzeti összetartásra, ha valamennyinek tudatába megy át, hogy mindnyájan ugyanegy anyának, a szeretett hazának gyermekei vagyunk, mert a későbbi korban vissza-visszacsendülő ifjutori érzélem a leghatalmasabb élesztőjévé fog válni a felnőttek hazafias érzelmeinek is.

E láng élesztésére nagyon fontos alkalmat találunk abban, ha az iskolák ifjusága a szent korona, az ország cimere, színe és zászlója, mint a magyar nemzeti eszme és összetartás jelvényeinek beható ismeretére úgy oktattatik, hogy azokban ne csupán a díszet lássa, de irántuk kegyeletes, hódoló tiszteletet érezve, bennük magát a nemzetet megszeresse.

Ez okból intézkedünk, a vall. és közoktat. m. kir. miniszterium 66,542—97. számú felkérése következtében, hogy ev. ref. iskoláinkban az iskolai ünnepélyek a jelzett hazafias irányban tartassanak.

Az ünnepélyek napjaul, ott, a hol a teljes 10 havi szorgalomidő betartatik, minden év június hó 8-át, mint öfelsége megkoronázásának évfordulóját, ellenben a 10 hónál rövidebb szorgalmi idővel bíró iskoláknál akár október hó 4-ét, mint öfelsége nevenapját, akár pedig május hó 3-át, mint az ezredévi ünnep hivatalos kezdetének fordulóját jelöljük meg és tüzzük ki.

Hogy ezen hazafias ünnepélyen az obajtott hatást előidézhessék, szükségesnek találtuk, felhívni címek figyelmét arra a tájékoztató programra, melyet Ujváry Béla, a Néptanítók Lapja szerkesztője állított össze s mely külön lenyomatban Ünnepi füzet címén a »Néptanítók Lapja« szerkesztőségénél darabonként 10 kr-ért rendelhető meg.

Kolozsivárt, 1897. nov. 23.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

4857—1897.

FELHÍVÁS

valamennyi nagytiszteletű Esperes urnak, püspöki vizsgálat alatt álló egyház tiszteletes t. Tanácsának s valamennyi ref. kollegium mélt. t. Elöljáróságának.

Értesítjük a mélt. t. címeiket, hogy a folyó évi június hó 10—12 napjain tartott s még augusztus hó folyamán kiosztott egyházkerületi kögyülesi jegyzőkönyvek ára példányonként 1 frt 20 kr-ban állapítottat meg; felhívjuk ennél fogva a mélt. t. címeiket, hogy az alant felsorolt összegeket f. évi dec. hó 15-ig multhatatlanul felterjeszteni, sziveskedjenek.

Vajdahunyadi esperes, 27 frt. 60 kr. Gyulafehérvári, 14 frt. 40 kr. Nagy-enyedi esperes, 42 frt. Kolozsivári egyházközség, 3 frt 60 kr. K.-kalotai egyházmegye, 45 frt. 60 kr. Szilágy-szolnoki esperes, 74 frt. 40 kr. Deési esperes, 30 frt. Széki esperes, 44 frt. 40 kr. N.-sajói esperes, 14 frt. 40 kr. Görgényi esperes, 39 frt. 60 kr. Marosi esperes, 75 frt. 60 kr. Küküllői esperes, 42 frt. Nagy-szebeni esperes, 16 frt. 80 kr. Udvarhelyi esperes, 60 frt. Erdővidéki esperes, 18 frt. Seps-i esperes, 43 frt. 20 kr. Orbai esperes, 13 frt. 20 kr. Kézdi esperes, 15 frt. 60 kr. Romániai esperes, 1 forint 20 kr, 9 püspöki vizsg. alatti egyháztól, 10 frt. 80 kr. Enyedi kollegiumtól, 2 frt. 40 kr. A többi 6 kollegiumtól, 7 frt. 20 kr.

Kolozsivárt, 1897. november 20.

Dr. Kádár Fános,
s. titkár.

Szász Domokos,
ref püspök, mint elnök.

1249—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebeleztetett dísznájói tanítói állomásra ezenel pályázat nyittatik.

Javadalom: Két szobából, konyhából és kamarából álló lakás; 1/2 hold kerttelmenny; az egyházközség pénztárából 80 frt; államsegélyből 320 frt.

Pályázati határidő: 1897. dec. 25.

Folyamodványok nt. Tavaszy József, esperes aához küldendők, Magyar-Péterlakára (u. p. Szász-Régen.)

Kolozsivárt, 1897. nov. 29.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

225—1897.

FIGYELMEZTETÉS

a deési ev. ref. egyházmegye tiszt. lelkészeihez.

Mint hogy az országos közalap f. évi járulékaiknak beszoigáltatása csak szorványosan történik: tisztelettel kérem tiszt. lelkésztársaimat, sziveskedjenek a járulékokat hozzám mielőbb beküldeni. Az 1898. évre a bevallási ivatek postán mindenik egyházközségnek megküldöttem; a melyik egyházközség részéről a kezelési szabályokban kitűzött időre a bevallási ivatek kitöltve, nem érkeznek vissza, úgy fogom venni, hogy változás nem történt s a szerint vezetem a főtábellába.

Deésen, 1897. nov. 27.

Vásárhelyi Boldizsár,
deési egyházmegyei közalapkezelő.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXVII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1897. December 9.

49. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜI ÖRTÖKON EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Meddig kapkodunk még?

(Vége.)

Hogy a mi egyházainkban nem megy minden úgy, a mint bibliai keresztyén egyházban menni kellene; hogy nem lüktet bennök élet; nincs megelevenítő lélek; hogy megújódásra szükség volna: a felelt kétség nem lehet, csak az a baj, hogy az a mód, melylyel az »ujjászületés« apostolai felléptek, azok az eszközök, vagy legalább azoknak egy része, melylyel az eszme megvalósításához fogtak, alkalmatlanná tették őket, szélesebb körben rokonszenvet gerjeszteni. Tisztázni kellene tehát az eszmét és meghatározni az alkalmas eszközöket és így magáévá tenni a hivatalos egyháznak, az egyház egyetemének, mert végre is ez olyan mozgalom, melylyel a hivatalos egyháznak is előbbutóbb le kell számolnia. Ma még csak egyesek tervezgetései, javaslatai, saját felelősségre kezdett vállalatok gyanus szemmel, ellenséges indulattal kísérve, balsikerrel koroná/va, de még csak szándéka sincs az egyetemes, ha:ározott irányu cselekvésnek.

De hát meddig kapkodunk még? Meddig nézzük még tétlenül egyházunk ezerféle baját, nyilvános romlását? A magyarországi protestáns egyházak mintha végkimerülésben haldokolnának, mert ma nem lehet eldönteni, vajjon a jelek, mik bennök feltűnnek, az agonia ideges rángásai, vagy az ébredés öntudatos jelei-e?

A külső bomlás okai természetesen bent rejlenek: ezek az egyháziatlanság, vallástalanság, hitbeli közöny. Ezeket kell megszüntetni; ezek helyébe forró egyházszeretetet, buzgó vallásosságot, élő hitet plántálni a szívekbe. De ez nem lesz addig, míg két kérdést: a lelkészek fizetésének, ezzel társadalmi állásának, másfelől a művelt osztálynál a nőnevelés kérdését alaposan, sikeresen meg nem oldjuk.

Mennél általánosabbá lesz a felekezeti iskolák megszünése, annál teljesebben háramlik a lelkészekre a vallásos nevelés egész súlya. És pedig, mivel az iskolai nevelést a lelkészek legbuzgóbb pásztori munkálkodása sem pótolhatja teljesen: csak némi eredmény elérhetése végett is, nagy odaadással, szorgalommal, minden erejükkel és idejükkel dolgozniok kell. A lelkészek pedig, főleg nálunk Erdélyben, már azt a terhet sem bírják, a mi eddig reájuk nehezedik. Már is roskadoznak az idők mostoha járása, a fizetés csaknem értéktelen volta, a társadalom nyomasztó ítéletének a súlya alatt. A legnagyobb rész kényszerüsből tulajdonképpen hivatalán kívül, kenyérkeresettel foglalkozik; egy rész elkedvetlenedve, e miatt nem végez hathatós lekipásztori munkát; lehet-e gondolni, hogy ugyanilyen helyzetben a változó viszonyoknak megfelelőleg még nagyobbat végezzen? És ha az állam polgárai még a mostaninál is vallástalanabb, hitelenebb szellemben, tehát még nagyobb erkölcstelenségben nőnek fel: lehet-e közömbös éppen Magyarországra, melyet parányi külső ereje mellett csupan gyermekei tiszta erkölcse, rendületlen jellemzilárdsága tarthat fenn? Ha pedig a polgárok vallásos szellemben nevelése az államnak is kívánatos érdeke; ő azonban »felekezeti jellegen kívül állása miatt« iskoláiban vallást nem nem taníttathat, tehát nem nevelhet: természetes kötelessége az államnak, a maga részéről is gondoskodni azokról, a kik az ő érdekében és pedig legmagasabb érdekében munkálkodnak.

Rendkívül fontos érdeke a prot. egyházaknak a nőnevelés is. De sajnos, hogy még a lelkészek helyzetének tarthatatlanságát, legalább ők és néhány egyháziasabb érületü világi embereink belatják, hangoztatják, javítást sürgetik: addig a nőnevelés elhanyagolt állapota, főleg középosztályunk leányainak egyháziatlansága, vallástalansága, az egyház és hit dogáiban szégyen-

letes járatlansága, az ezekből származó bajok csak nagyon kevesek érdeklődését tudták még eddig fölkelteni. Mi nem látjuk meg és nem tartjuk veszélyesnek, ha a mi leányaink (még papoké is) vagy kath. zárdákban neveltetnek, vagy egyáltalában semminemű vallásos, egyházas nevelésben nem részesülnek, holott a katolikusok valósággal fanatizálni tudják egyházuk (nem, a papok) érdekében az ő leánygyermeküket. Mig ők asszonyaikban egy hatalmas serget tudnak nevelni az ultramontán klerikalizmus hatalmi érdekeinek a támogatására: mi még nem is gondolunk arra, hogy az egyház, az igaz ker. vallásosság, a felvilágosodás, az emberi jogok szószólói ápolóiul művelt, józan, de erős, buzgó hitű leendő anyákat neveljünk; a mi művelt osztályaink asszonyai és az egyház között nincs meg a gyermek és az anya közötti szereteten alapuló erős kötelék.

Ugyanazért, a prot. egyházaknak a lelkesítő fizetések rendezése mellett, azzal egyenlő fontosságú és egyformán halaszthatatlan teendője, prot. leánynevelő-intézetek, internátusok (és nem csupán felső leányiskolák) állítása bárholonnan, bármiből is, mindenesetre az állami segély igénybevételeből is.

Mivel pedig mind e kettő nehéz kérdés; ez utóbbi eszméje e mellett szokatlan is, új is: ezt meg nem érleljük, egyiket is meg nem oldjuk, míg csak kapkodunk, míg eszméinket csupán papok által olvasott egyházi lapokban, tehát mintegy önmagunknak hirdetjük, míg azokat a sajtó útján meg nem ismertetjük, általában, míg egyházunk dolgait, a vallás érdekeit világi urainkkal meg nem kedveltetjük; míg meg nem tudjuk azokkal értetni, hogy a prot. egyházak emez érdekei egyuttal hazánknak, nemzetünknek is érdekei; nem addig, míg őket is az egyház érdekkörébe bevonva, velök együtt egy hatalmas mozgalmat nem indítunk, melynek hullámai eljussanak egyfelől a prot. egyházak, másfelől az ország törvényhozásáig és azokat is cselekvésre indítsák.

Kettőre van tehát szükségünk: Prot. politikai napilapra és egyetemes egyházi értekezletre.

Politikával foglalkozó nemzet vagyunk. Világi embereink, még a kik egyházas hirben állnak is, egyházi lapot nem olvasnak. Tehát adjunk nekik az egyház (külső) ügyeivel, egyházpolitikával is foglalkozó politikai napilapot, melyben mintegy észrevétlenül megismerhetjük, talán

megkedveltetjük velök az egyház dolgait is és a melyben ezek mellett ők is megtalálnák mindazt, a mit a politikai lapokban keresnek, az erkölcsstelenségen kívül. Mi nem kívánunk prot. »Magyar Államot«, hanem igen olyan prot. politikai napilapot, mely a protestántizmus lényegének, felséges eszméinek, népek boldogítására rendelt voltának biztos tudatában, világos fővel, meleg szívvvel hirdesse ezt a világnak, tárja fel éles vonásokban, hogy ennek döntével előbb-utóbb bukni fog a haza is, mint állam. Csak a mikor világi embereink ezt felismerik, csak akkor várhatunk tőlük az egyház iránt tettekben nyilatkozó igaz érdeklődést.

Ugy látom, azonban, hogy politikai lapot világi embereink közönye, ellenállása miatt később és nehezebben lehetne teremteni, mint egyetemes egyházi értekezletet összehozni. Igaz, hogy az eddig megtartott értekezletek nehézsége, csekély száma ezt is lehetetlennek mutatja, mert ime az egyházker. értekezletek is mindenütt elmaradtak, az egy Tiszán-túlt kivéve, de hát ez jó részben rajtunk, papokon mulik. Ha mi valahára eredményt akarunk látni: itt alant, az egyházmegyében kezdjük mozgatni ügyünket. Minden egyházmegye papsága tárgyalja értekezletein a kérdéseket és pedig hiva, kérve azokra a világi urakat is; érleljük meg az eszmét, aztán vigyük az egyházkerületre. Minden egyházkerület beszélje meg az egyetemesen érdeklő ügyeket és a részlegeseket (mert ilyenek is vannak, p. o. nálunk égetőbb a papok helyzete, a Tiszántúl a nőnevelés, stb.) És mikor minden jól elő van készítve: az egyházker. értekezletek mozgassanak meg mindent az egyetemes értekezlet összehozására. Küldjenek bizottságokat, melyek válasszák meg az egyetemes értekezletre az egyes ügyek előadóit, kik mély belátásu, higgadt megfontolásu, a tárgygyal, annak hazai és külföldi állásával alaposan ismerős, de egyszersmind meleg szívu, lángszavu férfiak legyenek, a kik meggyőző ismertetéssel és a velőkig ható ékesszólással állítsák szem elé e kérdések fontosságát, sürgős, elodázhatatlan voltát; mutassák ki, minő veszély rejlik a nőnevelés elhanyagolásában, a lelkeszek nyomoruságos helyzetében, melyben nem képesek munkálkodni, felvetvén nyíltan és egyenesen a kérdést: »Miknek tartja a magyar társadalom és törvényhozás a lelkeszeket?« Valljanak szint: vajjon, tovább is a régi idők itt felejtett hagyományának nézik-e

őket, kiket száanalombúl, kegyelemből türnek, tar-
tanak. Ne himezzenek, hámozzanak, hogy »nem
nem, a világért sem; de hát így, de
hát úgy, nem lehet!« Vagy, vagy! Vagy
nincs szükség a papságra, akkor el vele! Ám,
lássuk, mi lesz csak egy évtized múlva! Vagy
van szüksége arra a társadalomnak és a hazának,
és akkor vegyék fel annak gondját éppen úgy,
mint az államfentartó egyéb tényezőnek s aztán
akkor követelje tőle állam és társadalom a leg-
lelkiösmeretesebb munkát. Vessék fel ott meg-
rázó erővel a magyar protestántizmus előtt a
»lenni, vagy nem lenni« kérdését.

Az egész világ mozog, szervezkedik, csak a
magyar prot. egyházak alusznak, kapkodnak;
csak azok papjai futkosnak terv, összetartás nél-
kül. De meddig kapkodunk még? Meddig nem
látjuk még be, hogy csak egyesült erővel végez-
hetünk nagy dolgokat?

Nem mondom, hogy a magyar protestántiz-
mus halála van a további késedelmeskedésben,
mert azzal annak isteni eredetiségét tagadnám
meg. De azt igenis mondom, hogy nem kell
proféta lélek annak látásához, hogy a mindig
hatalmasodó r. katolicizmus mellett a magyar
protestántizmus, a szervezkedett minden társa-
dalmi osztályok mellett a prot. papság az inség,
tehetetlenség neveléségesen száanalmas alakjakint
fog hovatovább mindinkább állani.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1897. dec. 4.

Elnökölt: főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen
voltak: dr. Vályi Gábor elnök-helyettes, Szász Dénes,
Becsek Lajos, Parádi Kálmán, Kenessey Béla, ig. taná-
csosok. Márkus János, titkár, Deák József, pénztárnok,
Maksay János, számvevő és Kádár János, s. titkár, ugyis,
mint jegyző.

Az ülés megnyitása és az időközben elnököleg el-
nököleg elintézett ügyekben tett intézkedéseknek jóvá
hagyó tudomásul vétele után, elnök aa. kijelölte az elő-
adók sorrendjét, kiknek referádája alapján, azután, a
következő ügyek nyertek elintézést.

Náthán Salamon, helybeli ügyvéd, egyenesen a
vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrhoz intézett
kérésében az iránt folyamodott, hogy engedje nek meg-
fia részére, ki kolozsvári kollégiumunknál VIII. osztály-
ról kiállott magánvizsgálaton, betegsége miatti készület-
lensége folytán, elégtelen osztályzatot nyert, hogy úgy
a VII. mint VIII. osztályról a jelen iskolai év folyamán
maganvizsgálatot tehessen s azoknak sikerülte esetén, a
jövő iskolai év elején tartandó póterettségi vizsgálatra
felallhasson. Jelzett kollégiumunk tanárkara, hova a
hosszán leküldött kérés első fokú véleményezésére meg-

küldetett, az idevonatkozó szabályok szigorú alkalmazása
mellett, nem találta a kérést teljesíthetőnek, de Ig. Ta-
nácsunk többsége abban a nézetben volt, hogy ez eset-
ben nem is tulajdonképpen osztály összevonásról van szó,
s ennek alapján az engedély megadását olyképpen vélemé-
nyezte a közokt. miniszter úrnak, hogy a VII. osztály-
ról szóló vizsgálat 1898. február hóra, a VIII. osztály-
ról szóló vizsgálat pedig szeptember hóra s ezeknek si-
kerülte esetén, az érettségi vizsgálatra való bocsátás
ugyanazon év dec. havára engedélyeztessék.

Néhány székely-udvarhelyi tanár aa. az ötödéves
korpótlék folyósítása tárgyában hozott előljárási ha-
tározatot magára nézve sérelmesnek tartván, az ellen
Ig. Tanácsunkhoz felebbezett, kérvén a más tanintéze-
teknél eltöltött szolgálati idejüknek is beszámítását. Ig.-
Tanácsunk az előljárási fölterjesztésből meggyőződván
arról, hogy a korpótlékok ügyében az előljárási, a most
felszólaló tanárok jelenlétében és hozzájárulásukkal al-
kotott korábbi elvi megállapodás értelmében járt el s
hogy felszólaló tanár aai. a korpótlékokban netán szen-
vedett veszteségeikért teljesen kárpótolva vannak az által,
hogy törzsfizetésük emelkedése az előre számított időnél
sokkal korábban bekövetkezett: az előljárási határo-
zatot, indokainál fogva, jóváhagyta.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur
önagyméltósága gyorsabban kívánván az államsegélyes
kollégiumok építkezési szükségleteit kielégíteni, szász-
városi kollégiumunknak is engedélyt adott volt arra,
hogy a megszavazott 35,000 ft. építési államsegély még
ki nem fizetett 25,000 frtnyi összege erejéig kölcsönt
vehessen föl s azzal a már elodázhatatlan építkezéseket
foganatosíthassa. A kollégium, ez engedély alapján, tényleg
ajánlatokat vett három nagyobb budapesti pénzintézetől,
melyek közül a kereskedelmi bankét, mint a legelő-
nyösebbet ajánlotta a miniszter úrnak elfogadásra. A
közokt. miniszter úr azonban, ez ajánlatra, kijelentette,
hogy ő közvetlenül semmiféle pénzintézettel sem hajlandó
összeköttetésbe lépni, hanem maga részéről a segélyt
biztosítván, minden a kölcsön felvételére és a felelősség
elvallalására vonatkozó eljárás egyedül a kölcsönző kollé-
giumot terheli. Ig. Tanácsunk a miniszter úr ez indo-
kolt határozatát tudomásul vette és arról a kollégiumi
előljárási értesítte, felhíván egyuttal a kölcsönügy
közvetlen lebonyolítására.

Kolozsmegye kir. tanfelügyelője, indítatva az e
megye területén fekvő ref. egyházaknál feltűnő mérvben
fennálló tanító-hiany és abból következő sajnálatos álla-
potok által, azt az indítványt terjesztette Ig. Tanácsunk
elő, hogy adná beleegyezését abba, hogy az üresen álló
tanítói állomásokra a vallás- és közoktatásügyi minisz-
ter úr nevezzen ki, a rendelkezése alatt álló jelöltek
közül, tanítókat. Ig. Tanácsunk e módzat által a tani-
tás szüneteléséből eredő nagy hátrányokat elháríthatni
vélvén: készséggel adta beleegyezését e kérelem benyuj-
tásához, csupán azt kötvén ki, hogy az ideiglenesen ki-
nevezendő tanítók hitünk sorsosai legyenek.

Kolozsi tanító, t. Nagy Sámuel, aa. a ref. feleke-
zeti iskola államosítása után öt évvel kineveztetvén állami
tanítónak, nyugdíj-jogosultságának elismerése céljából
arra utasított, hogy a jelzett öt évre eső iskolafen-

tartói illetékeket is fizesse be a nyugdíjintézetbe. Mint-hogy azonban nevezett tanító, aa. abban a véleményben van, hogy ez illetékek az egyházat terhelik, melynél ő öt év előtt kántor tanítóként s az öt év alatt kantorként szolgált: kéri az egyházat emez összeg befizetésére utasítani. Ig. Tanácsunk esperesi vélemény alapján, arra utasította nevezett tanító aát. hogy forduljon e kérésével először közvetlenül az egyházközséghez s azután majd Ig. Tanácsunk útján a vallás- és közokt. miniszter úrhoz, hol is érdekeinek megvédése céljából, kész Ig.-Tanácsunk, annak idején, meleg ajánlattal, közbenjárni.

Marosvásárhelyi kollégiumunk előjárósága bemutatja a Bedőházi Janos, odaváló tanár aa. által írt és a marosvásárhelyi kollegium által kiadott »A két Bolyai« című, harminc ivre terjedő és illusztrációkkal ellátott munkát, kérvén Ig.-Tanácsunkat, hogy azt az összes kollégiumoknak megszerzésre ajánlja és a kiadási költségek fedezéséhez, valamint az író honorálásához járuljon hozzá. Ig.-Tanácsunk, tanügyi előadó aa. előterjesztéséből, örömmel értesült arról, hogy a valóságos korrajzot nyújtó és igen jelesen megírt munka egyházkerületünkre nézve igen becses művelődéstörténeti adatokat tartalmaz; minélfogva azt az összes keblai kollégiumoknak jutalomkönyvül leendő megszerzésre melegen ajánlja s ily ajánlás végett a testvér-egyházkerületek elnökségeihez is átír. A kiadási költségek hordozásához azonban, fedezet hiányában, hozzá nem járulhat, minélfogva fölhevta a m.-vásárhelyi kollégiumot mint ily célokra fordítható alapokkal rendelkező intézetet, hogy a kiadás költségeit viselje, sőt az író is honorálja, esetleg az eladásból befolyó összegeket bocsássa át az író jutalmazására.

Néhány szegény egyházközségünknek és a kolozsvári »Maria Valéria-árvaház« elnökségének indokolt kérésére, a szükséges énekeskönyvek és más vallástani kézikönyvek megküldése engedélyeztetett.

(Vége következik.)

r. s.

A sárospataki ev. ref. theologiai tanári kar véleménye

a lelkész-, esperes-, püspökavatás, és beiktatás kérdésében.

(Folytatás.)

Vélemény a lelkészavatásról.

Egybevetvén már az itt felszámolt adatokat hitvállási és kormányzati elveinkkel, kimondhatjuk, hogy a lelkészavatásra vonatkozó szokásokat és eljárási módokat lényegileg helyesnek tartjuk, mindazáltal azzal az észrevétellel, hogy a lelkészavatás nem püspöki előjog, hanem általános lelkészi jog, a melyet éppen ezért bármely esperes, vagy bármely rendes lelkész végrehajthat, de természetesen a lelkészavatásra jogosított egyházi hatóság beleegyezésével. A részletekre nézve pedig véleményünk a következő.

Esőbben is, kívánatosnak tartanók, hogy az egymástól eltérő, vagy egymásnak ellenmondó részletek közakarattal elenyéztessenek, a mi annál inkább remélhető, mivel az eltérésekben vagy nincs lényeg és így könnyen elhagyhatók, kiegyenlíthetők, vagy ha lényeg van, akkor a szentírás és hitelveink az irányadók és

szabályozók. Így mindjárt a tiszáninneri kerület bizvást lemondhatna az életrajzoknak hosszadalmas, a szertartást egészen prózaivá laposító felolvasásától, mivelhogy ez nem lényeges és ugyancsak lemondhatna arról is, hogy püspöke a szószékről beszéljen, mivelhogy az apostolok maguk se igen léptek szószékre a Timotheusok és Barnabások felavatásakor. Aztán, a két dunai kerület mért ne vehetné föl az esketés előtti kikérdezést, mikor a nélkül a rákövetkező eskünek nincs teljes értelme és mikor a kikérdezés különben is a régebben szokásos cenzurának a velős helyettesítője? Vagy, a dunántúli kerület mért ne alkalmazhatná a fölesketést, mikor az egyébként is általános feltétele a hivatalfoglalásnak, hitelveink szerint pedig istendicsőítés és mint ilyen, egyszerűség mellett is annyira lényeges szertartási elem, hogy alkalmazását mind liturgiás könyveink, mind kerületeink többsége elengedhetetlennek tartják? Aztán, a Dunamelléken mért ne énekelnének a felavatandók a kórus helyett, mikor az hitelveinkkel egészen megegyeztetető, régóta és mindenütt szokásos és itt egészen hálás liturgiai elem? A kétszeri külön éneklést azonban, mint Erdélyben és a Tiszántúl szoktak, feleslegesnek tartjuk, mivel ez már halmozottá teszi a szertartást a gyülekezet rovására és szinte »újrázás« számba megy. Ilyenféle véleményben vagyunk a kézfogásról is, a mely ott, a hol oly apostoliasan szimbolikus cselekmény megy vegbe, mint a kéz-rátétel, egészen felesleges szimbólum és csupa unvariassági színvonalra süllyed. Hátra van még a kéz-rátétel alatti térdeplés és megáldás. A térdeplés ószövetségi szokás volt, ebben a szertartásban pedig erősen hierárkiai jelentésű: jobb elhagyni és a fej meghajtásával helyettesíteni. A megáldás pedig mind az írás, (Csel. 6. 6; 13. 3.) mind a Helv. Hitv. (XVIII. R. VIII. §), mind a régiebb liturgia-íróink szerint, imádkozással, könyörgéssel hajtandó végre.

Most már az a kérdés, hogy mi lenne hát a leg-helyesebb, hitvállási és kormányzati elveinkkel lejobban megegyeztethető eljárási módja a lelkészavatásnak? Előrebocsátván itt azt, hogy megbizatusunk a kérdés liturgiai oldalára nem terjed ki: a felelet megadásánál mellőzhetőnek, sőt mellőzendőnek tartjuk a részletességet; e helyett csupán a követendő eljárás főmozzanatait emeljük ki, a tüzetes szabályzat kidolgozását pedig, a főt. egyházkerület célzata szerint, a zsinatnak hagyjuk. A megjegyzés után feleletünk, illetőleg véleményünk a következő.

1. A rendes istentisztelet elvégződése után, a lelkészavatási szertartást nyissa meg a gyülekezet alkalmi éneke, pl. a 235. dics. 1-ső verse: »Oh Isten, a ki pásztorokat«, vagy valamely más, de odaillő és együttesen zengendő ének, azért, mert minden szertartásnak közös énekléssel kell megkezdődnie.

2. Minthogy a lelkészavatás kormányzati ügy is: tehát álljon elő a kerület főjegyzője és rövid szavakkal jelentse ki a szertartás célját, felolvassván a felavatandók neveit, illetékes gyülekezetük megemlítésével; a felavatandók pedig nevük említésénél egyenként álljanak fel, hogy így mintegy bemutatkozzanak.

3. A pü-pök, vagy esetleg az esperes, vagy bármely erre főként rendes lelkész, az úrasztala mellől tart-

son alkalmi beszédet az úrasztalát körül álló felavatandókhoz, mely részéről a szokásos kérdések feltevésével, a felavatandók részéről pedig hangos felelet-adással végződjenek.

4. Tegyük le a felavatandók a szokásos esküt, az egyházkerületi főjegyző előmondása mellett.

(Folytatása következik.)

Czáfolat helyett rágalom, tettetés.

Ecce homo!

Megjött tehát, ha nem is a Plato roszul értelmezett embere, de az evangelizáció embere. Ember-e a gáton; embere-e szavának, és szerepének: mindjárt megítélheti a tisztelt olvasó.

Mikor Antiquarius névvel jelzett cikksorozatomban megjelent a Közlöny októberi folyamán és a novemberi első számban: valószínűnek vélte az olvasó közönség, hogy az evangelizációnak bőven és elfogulatlanul méltatott szóvivői most előállanak s valamilyen tárgyilagossággal és a meggyőződésnek valamelyes erejével helyt állanak magukért. Mondom, a közönség jó része ezt várhatta, de én nem vártam. Miért? Mert jól ismerem az evangelizáció harci erejét, mérközéskéességét, nó meg, a csatatér tevétségét is.

Most a szegény megzavart ellenfél belé rohan a tengerbe, a rágalmak mélységes tengerébe, remelvén, hogy keresztül ussza. Jó szerencsét hozzá! De az olvasó közönség tekintse meg ime e megható látványosságot. A »megható« szót Szabó A. úrtól vettem, mert én nem vagyok szentimentális ember, de az ő uszása igazán megható, a rágalom és tettetés örvényei között. Tehát, nézzünk oda!

A Hajnal november 1-én megjelent száma most a hó végén jutván el hozzám, abban, a Speculum Veritatis rovatában im ezeket olvasom: (Lásd az evangelizáció-belmisszió rovatunkban egész terjedelmében, holott Antiquarius csak kivonatban adja. Szerk.)

»Az is eredeti, hogy valami Antiquarius a (nevet jól választotta,) cikket ír a »Prot. Közlönybe,« melyben paragrafusokat indítványoz a leendő zsinatnak, a melyek alapján minket majd el lehessen ítélni. Igazán magható! Ó, meg Antiquarius szabadon zúg s a Krisztus eme szavairól: Tanítsatok minden népeket, azt mondja, de nem határozottan, hanem csak úgy félhomályban, a mely őt jellemzi, hogy azok alighanem »római hamisítványok.« De az mind szabad! Ez mind igaz reformatusság! Valóban, örülhetnek a tisztántúli orthodoxok, mar t. i. azok, a kik a »Prot. Közlöny«-t szövetségeseikül üdvözölték. Gyönyörű dolgokra lehetünk elkészülve. Mily szép lesz, ha majd a socialdemokrata urak Antiquarius úr nyomába lépve, a tisztelendő uraknak oda kiáltják: hisz, az is hamisítvány. Kik lesznek majd, a kik a tisztelendő urak mellé allanak? Kik lesznek majd, a kik a szent könyvet, Isten ígését védik? Bizony, alighanem a »Kis Tükör« olvasói, a kiket most szakadároknak csufolnak. Jobb is lesz tehát, a »Kis Tükört« terjeszteni, erősíteni s nem megölni akarni! (Ez belmissziói magyar stílus). »Különösen reméljük, hogy az erdélyi tisztelendő urak melegen felkarolják a »Kis Tükört«, mint a mely most

már erdélyi ujsággá lesz. Bizony, nagy jót tennének az erdélyi reformatussággal.«

Ugyanezen rovatban, néhány pöffeszkedő üres kifejezés után, még ezeket olvasám: »Mit szóljunk, pl. ahhoz, hogy Kecskeméthyt most azért bántják, hogy miért hagyta félbe a vallásos összejöveteleket, s hogy ha Luther Márton így tett volna, hol volna most a reformatió?« Ezután megható szinekkel ecsetelvén az evangélium egyetlen hirdetőjének, Kecskeméthy István urnak iszonyu üldöztetését a Közl. szerkesztője részéről, tudtára adja az üldözött apostolnak, hogy az egész művelt protestáns világ rokonszenve kíséri s az üldözöttnek minden fenyegetésre »az legyen a felelete: Itt állok, máskint nem tehetek.« stb.

Antiquarius névvel jelzett cikkemben három példát mutattam be annak igazolására, hogy az evangelizáció szóvivői hiába vonjuk felelőségre, mert ők komoly önvédelemre és cáfolatra nem képesek. Három ily példát mutattam be eddigi pályafutásukból s ime, most itt adja kezünkbe a negyediket és legcsattanósabbat a Hajnal szerkesztője, dr. Szabó Aladár úr. Eddigelő csak azt bizonyították be, hogy írni nem tudnak; most, ime, azt is beigazolták, hogy olvasni sem tudnak, legalább irodalmi értelemben nem. A helyett, hogy pöffeszkedés: l utasítanom el a foglalkozás fáradtságát, mint Sz. A. úr teszi, ime, leszállok az ő zsenge okoskodása színvonalára és foglalkozom vele nagy jóakarattal, noha a korábbi tandíjmentes leckeket a vasott gyermek durcászkodásával fogadta. Lássuk hát a fenn szószerint közöltek részletesen.

1. Amaz állításra, hogy »Antiquarius cikket ír a Pr. Közlönybe, melyben paragrafusokat indítványoz a leendő zsinatnak, a melyek alapján minket majd el lehessen ítélni,« megyzem, hogy Szabó Aladár úr az Ant. cikkét hibásan olvasta és hamisan idézte. Antiquarius nem ajánlott paragrafusokat a leendő zsinatnak, hanem önknek ajánlotta, hogy a jövő zsinat elé terjesszenek javaslatot az önök által fogalmazott egyház megvalósítására. Addig pedig, ne igyekezzenek, szakadast támasztani az egyház mai jogi rendje és közegei között; ne igyekezzenek, a papságot meghasonlásba hajtani saját törvényeikkel és felsőbbségükkel. Ellenben, Ant. a paragrafusát önök ellenében az egyház mai törvénykönyvből, tételes, ismeretes, és érvényben levő törvény cikkek sorából vette, nevezetesen, az Egyh. Törv. 115, 116 és 130 §§-t nevezte meg, melyek az evang. szóvivőinek mind gondolkodására, mind szereplésére, mind viselkedésük elbírálására mérvadók és döntő jelentőségűek. A mi Szabó Aladár urat tévutra vezethette, a saját elhamarkodása, és szeleskedő túlbuzgalma, mely miatt hibásan fogta föl Antiquariusnak eme szavait: Az új próféták sürgessék a következő zsinat el az Egyh. Törv. 115 §-ának törlését, illetve, korszer belmissziói módosítását.« Itt tehát Sz. A. urat saját szeméi csalták meg. Mert hiszen, én éppen önökre bíztam a törvényjavaslat megszerkesztését: mi kell ennel több? Csak nem gondolhatom, hogy saját elítéltetésükre célzó törvényjavaslatot nyujtsanak be. Fönnebbi szavaim értelmében nem is csalódhatott senki más a két magyar hazában, a ki magyarul olvasni tud. Szabó úr tehát szí-

edjék tudomásul venni, hogy én ama megható cikkben megkülönböztettem a magyar protest. egyház-plusquamperfectumát, perfectumát, tempus praeteritumát, de úgy, hogy ezek az elemek egymást meg nem pólták, az ép látásukat meg nem botránkoztatták. A prot. egyház küzdő Anteusának mindig a dicső talaj, melyen lábait megfeszítheti, hogy a jelenvaló lelemben erőt szerezzen, küzdvén a jövődóért. Ezért is szólottam is a jövőről: a jövődónek sivatag horvát önknek ajánlottam, kik a multat ignorálva, a jelenben élnek. Egy derék fia a jelenben él.

2. Másik nevezetes vádja Sz. A. úrnak, hogy Antiquarius a Máté XXVIII. 19 versét római hamisítvány-minősítette volna. Bizony, itt sem sulytotta homloka az ellenséget, hanem a főigazságnak nem mervén az elébe kerülni, hátulról rancigalta meg a mellékdat mellékmondatának a szárnya hegyét. És azt is, hogy ez már derék munka volt. Köztudomású, hogy az idézett hely, az evangélium más hasonneműével együtt azok közé tartozik, melyeknek authenticitását a protestáns kritika megtámadta, hogy velők itt alapjában megingathassa, sőt megdönthesse az igazságnak rájuk épített hatalmát; mert a prot. kritika helyek megdöntésével az egyház legnagyobb hatalmi vezérei, p. o. a tanítói hatalomnak, továbbá a kulcsfogalomnak fősziplóit vélte megrendíteni. Fájdalommal hát megjegyezmem, hogy ez a kritikai vívmány tőlem származik. De, Sz. A. úr megnyugtatására is kijelentem, hogy a kritikának eme vívmányát nem számoltam a magaméval, hanem az authenticitást kérdésként mindig sub iudice allónak szerettem nézni. A félreértés helyen is ilyen határozott fentartással említettem, csak azért, hogy mások ne kiálthassák reám: hiszen, az idézett hely authenticitása kétségbe vonatott. Az a félreértett mondat tehát a gyöngébbek kedvéért fölfejtve, hangzanék, mint az ügyvédek szokták mondani: kérem, de meg nem engedve, hogy nem volna megengedhető ez ígék authenticitája, sőt föltéve azt is, hogy az idézett római koholmány volna, stb. stb. És ebből minthogy megérti az író gondolatát, t. i. ezt: föltéve a legzubb esetet, a mit azonban megengedni nem akarok. Legvilágosabban megmutatja Ant. gondolatát a fentebb idézett kérdésben a megelőző mondat, mely így szól: „Mint a misszióját is tanításban szabja meg a teremtés a végső, mondhatnám, hivatalos utasításban: a misszióját, tanítsatok.” (Prot. Közl. 40 sz.) Már csak azért is, hogy sem oly ostoba az az Antiquarius, hogy ő maga adja meg azon indoklást, melyre ítéletét alapította. Igaz, a várható ellenvetés megelőzésére ő maga teszi az úgynevezett előzetes óvást, mint ezt a rhetorok szokták Aristotelestől kezdve mind e mai napig. És e szóval szóló mellékmondatocskáról mondja Sz. A. úr, hogy »nem határozottan, hanem csak úgy félhomályosan.« Mennyire határozottan, a fentiekből kitűnik, sőt a félreismert helyből is első átolvasás után. Félhomályosnak csak az találhatja, kinek ítélőképessége szemfényvesztés homályba borult. »És ez jellemzi őt«, mondja Sz. A. úr. Már t. i. hogy ez a félhomály jellemzi Antiquariust, tehát nemcsak e helyen, hanem cikkének egész folyamán. Tehát, akkor Sz. A. úr boldog ember; ő nem

értette meg, a mit neki mondtak azzal az iszonyú lágossággal és szókimondó protestáns egyenességgel, mivel Antiquarius félhomályoskodik.

De hát, ha nem értette meg Szabó A. úr, hát kérdezzem, nem is érezte? Igazán, boldog halandó! A mi a »Siculum veritatis« ezen bekezdésében még ezentul foglaltatik: az már csak egy kis calliditas, és reclam. De Szabó A. úr a tiszántúliak tanácsadójával, hogy ő elvonja az erdélyiek rossz társaságából. Tehát, így egysítesíti ő a református sziveket egy cél körül az ő zászlója alá, kétség kívül ez a budapesti szeretet zászlója. Aztán, fölmutatja Antiquariust, mint a socialdemokrata eszmék uttörőjét Erdély felé. Föltünteti az erdélyi papságot, mint a socialdemokracia első prédáját, védőlenül, elhagyatottan. De a megrémült papságnak röktel kezébe nyomja az egyetlen fegyvert, a »Kis Tükör«-t mondván, e jelenben győztes! »Reméljük, úgy mond, hogy az erdélyi tisztelendő urak melegen fölkarolják a »Kis Tükört«. Bizony, nagy jót tennének az erdélyi reformtussággal.«

Ecce homo! Szerencsésen átúsztá a rágalmozás óceánját. Most már kikapaszzkodott a tulsó partra.

Mi volt ő eddig? Az innenső parton hét esztendő köztudója volt a papságnak, most pedig a rágalmozás vizeinek tulsó partján prókátora akar lenni ugyanannal a papságnak. Tehát, el akarja hagyni ama rémuralom emlékeit, a mely rémuralom hét esztendő óta itél holtak és elevenek fölött a csufolódás evangéliuma nevében. Hát, nem megható? Csakhogy ez nem járja, t. doktor úr! Az egyházi törvények említése a doktor úrnak kellemetlen, tehát ennek békét hagyunk. Az evangelizáció házszabál, sok mindent megengednek, de lám, a polgári törvény korlátozzák az ilyen kétnyelvűséget, illetve, két kulacs politikát. Így, pl. a M. B. T. K. (a 482-ik §-ban) szigorú büntetést állapít meg az olyan ügyvédre, a ki mindkét pitelekedő félnek tanácscsal, vagy tettel szolgál. Pedig Sz. A. úr most erre vállalkozott: eddig a papság ellen prókátoroskodott eltagadhatatlanul, most már melle prókátoroskodik a »Kis Tükörrel« kezében: őket v. a socialdemokraták ellen. Vagy azt véli, nemde, Sz. A. úr, hogy a keresztyén morál kissé engedékenyebb elnézőbb, mint a büntető törvény? De ezt hagyjuk, az evangelizáció házi ügyének. Hát ez aztán nem megható? Azt hiszem, meghatóan mulatságos, meg egy ki tanulságos is.

(Vége következik)

Különfélék.

= *Szívesen kérjük azon olvasóinkat, kik a pitelek árával az esztendőről hátralékban vannak, hogy kötelességüknek mielőbb megfelelni szíveskedjenek. Az esztendőnek mindjárt vége és olvasóinknak majdnem fele hátralékos. Ha azt akarják, hogy az anyagi dolgokban törjék meg buszóságunk: elérhetik*

= **A türelmetlen plébános.** Kolozsvári tudósítás értesít bennünket az itt elmondott esetről. Nov. 25-én Kolozsvár egyik igen tekintélyes polgárának, a katólikus házasság egyik legbuszúbb tagjának leányát nőül vevő egy fiatal városi tisztviselő. A házasság megkötése előtt plébánosnál jelentkező párnak kijelentették, hogy a házasság

csak úgy köthető meg a templomban, ha a völegény megegyezik a menyasszonnyal az iránt, hogy a születendő gyermekeket a katolikus hitben nevelik. A völegény nem volt hajlandó ilyen megegyezés elfogadására, mivel az atyja is, testvére is református pap, s csak nagy utánjárással sikerült a plébánosnál kieszközölni, hogy a fiatalokat az egyik melékoltárnál megeskesse. Az egybekelés napján, polgári kötés után, a násznép előbb a református templomba hajtatott, mivel korán alkonyodott, s féltek, hogy beesteledek, s akkor a kálvinista templomba, hol a gyertya nem ég, nem mehetnek el. Szász Gerő első-pap áldása után a katolikus plébánia templomhoz hajtatott. A templom küszöbén egy fiatal káplán várta az érkezőket s kijelentette, hogy mivel előbb mentek a református paphoz, a katolikus egyház áldásában nem részesülhetnek. A násznép a templom ajtaja előtt kénytelen volt visszafordulni és haza hajtatni. Betetőzte a történeteket az, hogy az esküvőt követő fényes lakomáról, melyen a város legelőkelőbb polgárai és tisztviselői voltak jelen, a plébános elmaradt, pedig az örömapa a református lelkészt csak azért nem hívta meg, mert a plébános kijelentette, hogy abban az esetben, ha más felekezet lelkészét is meghívják, a lakodalomban nem vehet részt. (Orsz. Hirlap).

— **A »Budapesti Hirlap« a napokban** azt a szenzációs hirt hozta, hogy a kormány a protestáns lelkészek kongruájának állami rendezése iránt előterjesztési nyújtott be a koronához. M.után erről a fontos dologról más lapok nem adtak semminő közleményt, sőt erről sem emlékeztek meg: bárminő kívánatosnak tartanók is e hírek alaposságát, bár a forrás hitelességét nem vonjuk kétségbe, nem merünk annak feltétlenül hitelt adni. Vajha, csalódnánk!

— **Papválasztás és beköszöntő.** Mohai egyházunk okt. 27-én meghívás útján egyhangulag választotta meg lelkészévé addig kakasdi lelkész, tisz. Gábor Sándor, aát. Az új lelkész folyó hó 5-én tartotta meg ünnepélyes beköszöntőjét új egyházába a hívek meglegedésére, és nagy öröme. Kívánjuk, hogy ez öröm legyen állandó, ha lehet növekedő a kölcsönös szeretet, és az egy célra munkálkodó vallásos, erkölcsi élet gazdag eredményei által.

— **Nyéni birtokos és kereskedő** Vánca Mihály úr és nője, Lukács Mária, vallásos buzgóságból, egyházunk részére egy igen szép és díszes kivitelű urasztali terítőt ajándékoztak. A kegyes adakozók úgy tettek, mint a szent könyv, a biblia mondja: »Az ember az ő szívének jó kincséből hoz elé jókat.« (Máté 12, 35.) »Mit ér, ha valaki azt mondja, hogy hite van, cselekedetei pedig nincsenek; avagy megtarthatja-e azt az a hit?« (Jakab II, 14) »Az én hitemet az én cselekedeteimmel mutattam meg.« (Jakab II, 18.) Fogadják a nemes szívű adakozók itt, a nyilvánosság terén is, magam és egyházam nevében halás köszönetemet. Nyén, 1897. dec. 3-án. Puskás Lajos, ref. pap.

— **Megjelent a »Protestáns Pap«** című lap XVIII-ik évfolyamának 11-ik száma Lágler Sándor és Kálmán Dezső szerkesztésében, Kölesden, következő tartalommal: Karácsonykor. Halász Matgittől. A pap és hitelszövetkezet. Vajda Ferencről. Szilágyi Dezső menekülése. Manyoki Tamástól. Adventi beszéd. Kalassaytól. Adventi beszéd. Kalassaytól. Izsák és fiai. Földváry Lászlótól. Vallásos órák. Ladányitól. Halotti beszéd és ima. Vass Tamástól. Törvények és rendeletek tára. Kund Samutól. Különfélek. Egyházi tisztválasztások. Papválasztások. Halálozások. Irodalom. A lapra előfizethetni a szerkesztőknél, egy évre 4 frttal, félévre 2 frttal, negyedévre 1 forinttal. Kaphatók még régibb évfolyamokból teljes példányok, a mult évfolyamból azonban az 1. 2. 3-ik számok teljesen elfogytak.

Evangelizáció. Belmisszió.

Igéretünkhez képest, ime, itt közöljük amaz önképzőköri gondolkodásra valló stílyakorlatokat, a minőkkel már nem egyszer sikerült a »Hajnalnak« magát nevetségessé tenni. Feleletünk nem

fog elmaradni, bár nem sietünk nagyon, hisz, az alkalom önkint fog kínálkozni ezután is.

Fogadják olvasóink a »Hajnalnak« e kijelentéseit a csendes részvét mellett, azzal a szánó mosolylyal, mely megszáll mindannyiszor, valahányszor karrikaturákban gyönyörködhetünk. Mert látni ezt a két theol. professzort, hogyan bámulják egymás nagyságát; hogyan dicsőítik egymást; hogyan hitették el magukkal, hogy ők a magyar kálvinizmus megváltói; milyen kényelmesen ringatja őket a nagyzás hóbortja a mi semmiségünk felett: ha ez nem komikus látvány, akkor kiveszett minden érzék az emberiségből a humor iránt.

Hogy micsoda »machinatiokról« álmodik Szabó Aladár ur, melyeket a »Prot. Közlöny« szerkesztője Kecskeméthy ur ellen folytat, azokat földeríteni, az a »Fegyelmi Kereset« lesz hivatva, melyet Szász Gerő maga ellen kért, s melyet tőle megtagadni, nincs hatalmában semmiféle hatalomnak. Ha bűnös, ítéljen lelette az egyházkerület. Ha nem bűnös, ne merje rágalmakkal illetni erkölcsi integritását sem Szabó Aladár ur, sem Kecskeméthy ur, sem senki.

Ám. beszéljen a »Hajnal«. Ti pedig jól megfigyeljétek »Tisztelendő« urak, mert ma-holnap ez is »erdélyi ujság« lesz, titeket tartván Szabó Aladár ur magához legillőbbeknek.

A »Prot. Közlöny« »palin taraszszetai«, mint a hogy Chr. János az öt gyűlölő császárnéről mondotta. Gúnyol bennünket, hogy a fővárosba jövő katonák szüleit fölzsólitottuk, írják meg fiaik címeit; majd igyekezünk őket megóvni a sok erkölcsi veszedelemtől. Gúnyol bennünket, mert a paráznság ellen küzdünk. No csak gúnyoljon; majd így nyílik fel lassankint az emberek szeme s azok is pártolni fogják az evangélium érvényesítésére irányuló mozgalmat, a kik azt eddig nem tették és terjeszteni fogják a jó munkát végző Kis Tükört. Az is eredeti, hogy valami Antiquarius ur (az álnévet jól választotta) cikket ír a Prot. Közlönybe, melyben paragrafusokat indítványoz a leendő zsinatnak, a melyek alapján minket majd el lehessen ítélni. Igazán megható! Ő, meg Antiquarius, szabadon zúg s a Krisztus eme szavairól: Tanítsatok minden népeket, azt mondja, de nem határozottan, hanem csak úgy félhomályban, a mely őt jellemzi, hogy azok alighanem »római hamisítványok«. De ez mind szabad! Ez mind igaz reformátusság! Valóban, örülhetnek a tisztántúli orthodoxok, már t. i. azok, a kik a Prot. Közlönnyt szövetségeseöklül üdvözölték. Gyönyörű dolgokra lehetünk elkészülve. Mily szép lesz, ha majd a socialdemokrata urak Antiquarius ur nyomába lépve, a Tisztelendő uraknak oda kiáltják: hisz, az is hamisítvány. Kik lesznek majd, a kik a Tisztelendő urak mellé állanak? Kik lesznek majd, a kik a szent könyvet, Isten igéjét védik? Bizony, alighanem a »Kis Tükör« olvasói, a kiket most szakadároknak csufolnak. Jobb is lesz tehát a »Kis Tükör«-t terjeszteni, erősíteni s nem megölni akarni! Különösen reméljük, hogy az erdélyi Tisztelendő urak melegen felkarolják a »Kis Tükör«-t, mint a mely most már erdélyi ujsággá lesz. Bizony, nagy jót tennének az erdélyi reformátussággal.

Még csak azt jegyezzük meg, hogy a »Prot. Közlöny«-ben sok egyéb és teljesen rossz információk alapján irt képtelenségek is vannak, de azokal még csak foglalkozni is, idő vesztegetésnek tartanók. Mit szóljunk, pl. ahhoz, hogy Kecskeméthy most azért bántják, hogy miért hagyta félbe a vallásos összejöveleteket (Hát, ő csinálta? A legközelebbi vasárnap este is volt. Nála nélkül? Szerk.) s hogy ha Luther Márton így tett volna, hol volna most a reformáció?! Hát, Kecskeméthy az evangéliumot nem hagyta cserbén s hirdeti azt teljes erővel a »Kis Tükör«-ben, de a fakultáson, a békesség okáért, egy időre félbenhagyta a vallásos összejöveleteket, mert Kolozsvártt olyan furcsa világ van, hogy az ördög bibliáját bárkinek is lehet forgatni (Megható! Szerk.), sőt még a modern hitetlenséget is hirdetni, de már ha a Krisztus evangéliumát hirdeti valaki, akkor azt üldözöbe veszik. Ide jutott Bocskay és Béthlen hazája, s az erdélyi ref. egyházkerület lapjában hajsztát kezdenek az evangélium egy buzgó munkása ellen, mint hajdan a keresztyének és a reformáció korában az evangélium hívei ellen kezdtek a pogányok és pápisták. Hanem Kecskeméthy Istvánhoz van még egy szavunk. Ne csüggedjen el és ne féljen. Tudjuk ugyan, hogy a hitetlenség szele, a mely a kolozsvári gyönyörű vallásos estélyeket elsorvasztotta (reméljük csak egyidőre s nemsokára új dicsőséggel támadnak új életre), most a »Kis Tükör«-t akarja megölni. Mert idáig

jutott a magyar protestáns egyház, hogy miután háromszáz éven át az ellenfél üldözte, most saját fiai, saját vezérférfiai közül támadnak némelyek a protestánsizmusnak életet adó evangélium ellen s törekednek, megakadályozni az evangéliumi munkát. A fő agitátor ezekben a machinációkban, a melyekről részletesen akkor írunk, ha eldől a dolog, hogy a machinációknak lett-e és mennyi eredménye, a »Prot. Közlöny« szerkesztője, (Halld meg ezt erdélyi egyházkerület. Szász Gerőt meg kell semmisíteni... Szerk.) de ne feledje Kecskeméthy, hogy az egész művelt protestáns világ (Az egész

világ! Szerk.) rokonszenve kíséri és ha a vallásüldözés (Hah! Szerk.) teljes dühvel kitör is ellene, a magyar haza és a magyar protestánsizmus örök szégyenére, hát az Ur Jézusnak van még elég ereje, hogy hiveit megvédje. Azért minden fenyegetés és áskálódásra az legyen a felelete: Itt állok; máskint nem tehetek. És ne feledje, hogy:

Bár a világ telve volna
Elnyelni kész ördöggel:
Nekünk semmit nem árthatna;
Ügyünknek győznie kell.

HIVATALOS RÉSZ.

5041—1897.

FELHIVÁS.

a rendkívüli államsegélyi kérések beadása tárgyában, összes lelkészeinkhez.

A folyó év tavaszán tartott főt. egyetemes Konvent 11 jkvi szám alatt kelt határozatával kimondotta, hogy a mennyiben az egyetemes ref. egyház jövőre is részesül a papi fizetések pótlására szolgáló államsegélyben: annak a leginkább segélyre szoruló lelkészek között leendő kiosztását maga a Konvent fogja eszközölni, a szabályszerű uton hozzá beérkező és rendes közalapi kéréseken kiállítandó folyamodványok alapján.

Mint hogy pedig, tudomásunk szerint, egyetemes egyházunk ez évben is nyert, e címen, 60,000 frt államsegélyt:

ezennel fölhevívjuk mindazokat a t. Lelkészek aakat, kik 600 frtnál kevesebb javadalommal bírnak, hogy az esperesi hivataltól megszerezhető szabályszerű közalapi folyamodási úrlapon; kiállítandó segélykérségeiket még e folyó deczember hó végéig, de mindenesetre oly időben nyujtsák be illetékes espereseikhez, hogy azok az egyházmezei közgyűlés által tárgyalva és véleménynyel ellátva, 1898. január hó 31-éig hozzánk multhatatlanul fölérkezzenek, mert a későbbben beérkező folyamodások tekintetbe vehetők nem lesznek.

Szükségesnek tartjuk, megjegyezni, hogy a papi fizetések kimutatásánál általában a »Jelentő-iv« szerinti adatoknak kell alapul vétetniök s ugy a kért. mint az ajánlott segélyösszegeknek ezekhez kell aránytattniök oly módon, hogy rendszerint csak a 600 frtig hiányzó összeg kéresek, illetve ajánltassék.

A hol azonban okmányokkal igazolható változás állott be (kat. birtokiv, telekkönyv, stb.), a papi fizetés összegében, a Jelentő-iv kiállítása óta: ott az okmányok csatolása mellett indokolandó a változás.

Nagytiszt. Esperes aai, a szükséges segélykérő iveket nagytiszt. Kenessey Béla, közalapi végreh. bizottsági jegyző aától szerezhetik meg.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató Tanácsának, Kolozsvárt, 1897. dec. 6-án tartott üléséből.

Dr. Kádár Fános,
s. titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

5045—1897.

FELHIVÁS.

Mindenik egyházmegye nagytiszteltü Esperesének és püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség tt. Tanácsának.

Az 1892-ik évben megtartott általános képviselőválasztások alkalmával mandátumot nyert egyházkerületi közgyűlési képviselő afiak megbízatása, a folyó 1897. év végével lejárván: E T. Végr. U. 51. § g. pontja értelmében, az általános képviselőválasztást ezennel elrendeljük s felhevívjuk a nt. t. címetek, hogy a hivatolt törvényünk 17. és 40. §§. l. és m. pontjai értelmében a képviselő-választást oly időben hajtassák végre, hogy a választások eredménye a jövő 1898. évi január hó 31-ig, Igazgató-Tanácsunkhoz multhatatlanul bejelenthető legyen.

Végül, arra is felhevívjuk a nt. t. címetek, valamint a kollégiumok mtt. Előljáróságait is, hogy ez alkalommal azon

egyházkerületi közgyűlési tagok névsora is beteresztendő kik az egyházkerületi közgyűlésnek hivatalból tagjai, hogy ezek alapján a közgyűlési tagok névsora újból és hiánytalanul összeállítható legyen.

Megjegyezzük, hogy a jelentésekben az illető képviselők pontos lakcíme s utolsó postája is kimaradhatatlanul bejegyzendő, ugyszintén az is, hogy nincsen-e valamely állomás betöltetlen?

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsának 1897. dec. 4-én tartott üléséből.

Dr. Kádár Fános,
s. titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

1266—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebeleztetett vérvölgyi ev. ref. organista kántortanítói állomásra ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalom: tisztességes lakás, kerttel; 15 hl. kenyérnek való buza; 15 hl. tengeri, mindkettő az egyház magtárából; 575 liter bor ára 15 frt; évi 140 frt a dézma kárt. alapból; 1135 ööl szántó; a temető hasznának 1/3 része; 107 frt államsegély és stóla.

Kötelességei: a gyermekek tanítása s a kántori teendők pontos teljesítése. (Az egyházi jegyzői teendők végzéseért külön 3 hl. buzát kap.)

Pályázati határidő: december hó 30.

Oklevéllel is felszerelt kérvények nt. Viski Pál esperes aához küldendő, Zoványra.

Kolozsvárt, 1897. dec. 6.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1123—1897.

MEGHIVÓ.

A görgényi ev. ref. egyházmegye közgyűlését, mint 1090, sz. körlevelemben is jeleztem, f. hó 16-án, d. e. 9 órára hívom össze, Szász-Régenbe, rendes tanácstermünkbe.

Tárgyai: Ima, esperesi megnyitó; megalakulás; leiratok felolvasása; jelentés az esperesi egyházvizsgálatról, egyházmegyei működéséről, tanügyről, az egyházmegyei pénztár állásáról, az országos közalap és gyámintézet járulékaik befizetéséről; a jövő évi költségelirányzat megállapítása; egy világi fegyelmi törvényszéki és tanácsbíró választása; esetleg szabályszerű időben beadott indítványok és kérelmek tárgyalása.

Lelkész társaimat felhevívom, hogy ezt a meghívót mind a világi, mind a tanító képviselő urakkal közöljék.

December 15-én d. e. 9 órakor az egyházmegyei tanács, d. e. 11 órakor a gyámintézeti kezelő bizottság tartást. A t. tagokat fölkérem a megjelenésre.

Magyar-Péterlakán, 1897. dec. 3-án.

Tavasz Fózsef,
esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXVII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1897. December 16.

50. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKON EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Evangelium-elvűség alapelvei.

Azok után, mik e becses lap hasábjain mondattak Antiquarius és Jancsó urak által, jónak ítélem, az evangelium-elvűség alapelveit röviden előadni, a szerkesztő kegyes engedelmével.

Az evangelium-elvűség első alapelve az, hogy filozofia és theologia egymástól teljesen szétválasztandó, s a theologia a filozofiától teljesen függetlené teendő. A theologia isteni forrásból jó, míg a filozofia csak emberi értelem produktuma. Az emberi értelem pedig magától nem ismeri meg az istent. Ezt tanítja Pál is, mikor így szól: Minek utána az istennek bölcs teremtésében nem ismerte volna meg a világ istent, tetszék az istennek, hogy bolond prédikálás által tartsa meg a hívőket. (I. Kor. 1. 21.)

Az evangelium-elvűség második alapelve, hogy a theologia igen is tudomány, és pedig éppen egy olyan tudomány, mint a természettudomány. És valamint a természettudomány a természet tényeivel és törvényeivel foglalkozik, épp úgy a theologia a szentirat tényeivel s elveivel foglalkozik, s ezeket foglalja rendszerbe, éppen mint a természettan a természeti tünetenyeket.

Az evangelium-elvűség harmadik elve, hogy a szentírás a theologia összes tényeit magában foglalja, s ez a hitnek és cselekedetnek megváltozhatatlan, csálhatatlan szabályozója. »In scriptura sancta, mondja a helvétika konfesszió, habet universalis christi ecclesia plenissima exposita quaecunque pertinent cum ad salvificam fidem, tum ad vitam Deo placentem«. Következőleg, a szentírást komoly hittel s nem léha, gunyolni törekvéssel kell tanulmányozni, mert ezek istennek komoly, mélységes gondolatai.

Az evangelium-elvűség negyedik alapelve, hogy a szentírásban foglaltak mind isteni örök igazságok s azoknak ilyen mivoltukban

kétkelkednünk, nem szabad. S ha itt-ott össze-
ütközést látunk a mai tudomány és szentirat
tényei között, ez az összeütközés nem a való-
ságban, hanem csak a mi gyenge fejünkben van.

Az evangelium-elvűség ötödik alapelve, hogy a szentírás s következőleg a theologia központja Jézus. Ő a mi theologusunk és filozofusunk. Ő igaz ember, valódi historiai alak, ki a tudott időben élt, tanított, meghalt, feltámadott, s menybe ment. De igaz isten is, és ő úgy beszél, mint isten, a ki hazudni nem tud. Az emberi nem váltságának forrása az ő kimondhatatlan szeretete, melylyel szerette az emberiséget akkor, mikor meghalt érte a keresztfán. Ő teljes volt szentlélekkel s az ő tanításai minden emberi tekintélyen s tanításon felül vannak, miket hívő szívvel el kell fogadni, s az ezzel ellenkező emberi tanításokat tisztelettel félre tenni.

Az evangelium-elvűség hatodik alapelve az, hogy a szentirati igazságok legtisztább s legvilágosabb rendszerbe, a helvétika konfesszióban s a heidelbergi kátéban vannak összefoglalva, s főleg az ezen hitrendszerekbe foglalt igazságokat kell mélyen az emberi lélekbe vésni. Tehát. bele kell vésni azt, hogy mi mindnyájan bűnösök vagyunk. Azután azt, hogy Krisztus halála által szabadulhatunk meg bűneinktől, s továbbá azt, hogy kik bűneiktől ekkint megszabadultak, isten iránti hálájukat isten parancsai iránti engedelmességgel, és szent életben járni törekvéssel mutathatják ki.

Az evangelium-elvűség hetedik alapelve az, hogy a keresztyén vallás a lélek bensőjében végbe menő lelki életfolyamat, mely, mint a hegyi beszédben írva található, de még a bűnös nő példájából is látható, kezdődik az üdv utáni szükségérzettel, a lelki szegénység érzésével, folytatódik a bűnön való őszinte szomorkodással, sirással, azután Jézus, isten előtti mély megalázkodással, az igazság, Jézus után való éhezéssel,

szomjuhozással. Kit midőn megtalált a lélek s élő hittel magába fölvet, úgy, hogy elmondhatja Pállal »élek többé nem én, de él bennem a Krisztus« akkor lett az ember élő hitű keresztyénné, és a keresztyén ezután éli a keresztyén életet, mely élet, törekvés az erkölcsi tökéletesség felé, mely erkölcsi tökéletesség mértéke maga isten, az ur Jézus Krisztus, az alapelvek pedig irva vannak a hegyi beszédben. Ezen lelki életfolyamat vége a teljes tökéletesség, mit azonban a hívő csak a halál után érhet el teljében, a mikor a hívő bement a menyországba, s él egy soha meg nem szünő, boldog életet.

Az evangéliom-elvűség nyolcadik alapelve az, hogy a fentebb rajzolt lelki életfolyamatot mindenkiben létre kell hozni, a ki üdvözülni akar, és pedig létre kell azt hozni az egyénnel való személyes érintkezés által, s a kiben ezen keresztyén életfolyamat megvan, azt ujjászületett, megtért embernek nevezzük, megkülönböztetőleg az ezen lelki életfolyamatot magukban nem tapasztalt egyénektől.

Az evangéliom-elvűség kilencedik alapelve ez, hogy az üdv lelki életfolyamat létrehozó eszközei a kegyelmi eszközökön kívül első sorban a lelkipásztorok. Ők a főerők, melyeken keresztül a Krisztus testében, a hívők közösségében az üdvöt adó energia kereng, nekik ujjászületett, megtért, lelki életet élő egyéneknek kell lenni. Egymaguk azonban még így sem lesznek elégségesek minden ember üdvre hozatalára. Rajtuk kívül dolgozni kell még minden ujjászületett, megtért keresztyénnek, a nekik adott tehetség szerint. »Forgolódunk kell, mond a nagy apostol, mindnyájunknak, a ki intő az intésben, ki tanító a tanításban«.

Az evangéliom-elvűség tizedik alapelve az, hogy a kik az ur Jézus testének tagjai lettek, s vele élő összeköttetésbe léptek, és szent közösségbe élnek hit által, azoknak nem kell szégyelni, erről nyilvánosan is bizonyosságot tenni az emberek előtt, nehogy Jézus ezen szavai teljesedjenek az illetőn: a ki szégyenel engem az emberek előtt, én is szégyellem azt az én mennyei atyám előtt.

Az evangéliom-elvűség tizenegyedik alapelve az, hogy a Krisztusban hívő, élő keresztyén lélek idejét ne unalommal, s hasztalan beszédekkel, és cselekedetekkel töltse, hanem az ur Jézusnak való szolgálatban. Folyton emlékezvén urunk eme szavaira: »Munkálkodjatok,

mig nappal vagyon, mert eljön az éjszaka, mikor senki sem munkálkodhatik«. Hogy mik legyenek ezen szent szolgálatok, jót cselekvések, azt kinek-kinek a szentlélek isten mondja meg, a ki nélkül úgy is semmit nem tehet senki.

Az evangéliom-elvűségnek tizenkettődik alapelve az, hogy mindenkinek felől jó reménységben kell lennünk, mert Krisztus mindenkinek kész idvezítője, és sokszor a kik legdühösebbek Krisztus, az ő hívei, és az ő szent evangélioma ellen, azok vannak legközelebb az isten országába való bemenetelhez, mint ezt Pál apostol példájából is láthatjuk. Azért az evangéliomi örök igazságokat köteleztetnek az élő hitű keresztyének mindenkinek s mindenütt hirdetni, a hol csak erre út, alkalom és mód kínálkozik, Pál apostol szerint: »kapu nyitattik«.

Ime, röviden összefoglalva az evangéliom-elvűség alapelvei. És most tisztelettel felkérem Antiquarius és Jancsó lelkész urakat, ítéljék meg, mi ebből a kivetni való s mi az, mi ebbe az evangéliom szerint reformált magyar keresztyén vallással ellenkezik?

Szalay József,
n.-becskereki ref. lelkész s a
»Keresztyén« szerkesztője.

A fönnebbi cikket a következő sorok kíséretében kaptuk:

»E kis cikkecskét bizalommal küldöm becses lapodba. Elvekbe különbözhethetünk, de ez nem involválja azt, hogy a személy iránt tisztelettel és szeretettel ne viseltessünk. Én régi baráti szeretetteljes indulatodot 48-as erekllye gyanánt őrizem, kérlek téged is, tarts meg szives jóindulatodba. Ezeknek az elvek fejtegetésének engedj szabad utat. Én ezt egyetemes egyházunk szempontjából fontosnak itélem, stb«.

Miután lapunk soha sem volt pártlap, hanem szabad tere a szabadon gondolkodásnak és véleménynyilvánításnak: kész szívvel közöltük Szalay barátunk cikkét annál inkább, mert ama beteges iránynak, melyben Szabó Aladár és Kecskeméthy urék kontárkodnak, tulajdonképpen atyamestere éppen Szalay. Sőt éppen örvendünk, hogy minket választott ki, hogy proklamálja az új evangéliomot, melyre itt található a válasz is, a mint következik.

*

Közreadtuk az evangélizáció theologusainak egyedül üdvözítő 12 parancsolatát. És a közreadással nemcsak az író kívánságának véltünk eleget tenni, hanem azt hisszük, használtunk vele a köznek. Antiquarius barátunk most már nem panaszkodhatik azon, hogy az evangélizáció alapelvei tudományosan kifejtve, megismertette maig sincsenek. E tudományos tárgyalás ugyan terjedelmére nézve valamivel rövidebb, mint akár a Schleiermacher »Christliche Glaube«-je, akár a Ritschl »Rechtfertigung und Versöhnung«-ja, de azért nem kevésbé

mélyreható (!), tudományosan igazolt (!), áttekinthetőség és világosság tekintetében pedig azokat messze felülmúlja. Ki kételkednék azon, hogy e cikk esemény számba megy a magyar prot. theologia történetében?! Mi csak örvendünk, hogy írója a mi lapunkat tisztelte meg vele. Ki jövődében a 90-es évek protestáns egyházi mozgalmairól fog írni s a »Magyar protentáns egyház és theologia ujjászületéséről« fölíratu cikkben az evangélizációt és belmissziót fogja ismertetni, az, azon kérdésre, hogy micsoda alapelvek vezették e mozgalmat: lapunkból fogja kiírni e 12 pontot. És méltán. Mert hiszen, e mozgalomnak tudományos alapelveiről tájékoztatni a világot, senkinek sincs több joga és senki sem illetékesebb, mint Szalay József, Bármily nagyra nőttek is Szabó Aladár ur, Kecskeméthy ur és társaik, mégis csak epigonok s »a tanítvány nem lehet nagyobb az ő Mesterénél«. A keresztyén misszionak is Pál a megteremtője, de a keresztyénség alapítója Jézus Krisztus. Az evangélizáció kicsiny mustármagja is Nagy-Becskereken vettett el, ha a világgal Szabó Aladár, Kecskeméthy és társaik ismertették is meg.

Addig, míg e tudományos elvek gyakorlati gyümölcssei csak Nagy-Becskereken értek, nem volt szavunk hozzá. Tiszteltük az egyéni meggyőződést s nem kívántuk, hogy senki megtagadja maga magát. Az élő organizmus, ha erőteljes, el tud hordozni egy ólom-golyót magában. Az élő sejtek burkot vonnak körülötte s bomlasztó hatását megakadályozzák. Hanem, mikor a legnevesebb szervek kezdenek megkövesedni: a szív, a tüdő, akkor már nagy a veszély az egész organizmusra nézve, gyors orvosi segély szükséges, vagy legalább erőteljes löktetése az egészséges vérnek. Ez az eset állott be, mikor ez irányzat, Isten tudja hogyan, a theologiai kathedrákra jutott. Egyházunk testében a megkövesedni kezdő szívből minden szívdobbanással, absolvált évfolyamokkal egy-két kövesedett atom jut bele s a hol megragad, ott új kövesedés magját fogja alkotni. Mi lesz ennek a vége? Most még csak elvétve, olykor-olykor érzünk egy-egy szívnyilalást, de ha gyorsan orvosság után nem látunk, atyámfiai férfiak, egyházunk őrállói, ebből nagy baj lehet!

Nézzük csak. Csak egy pár feltűnő jelenségre mutatunk most rá, előre megjegyezvén, hogy Szalay ur tisztában van a fogalmakkal, a melyeket használ és senki se gondolja, hogy itt-ott véletlenül összezavarja a fogalmakat. Korántsem! Az evangélizáció theologiájában mindazok a fogalmak, melyek e 12 pontban használva vannak, az itt használt értelemben veendőek, akár az életben, akár a theol. katedrán.

Tehát, az evangélizáció theologusainak első alapelve, hogy a theologia és filozofia elkülönítendő, mert a theologia isteni forrásból jó, a filozofia pedig csak emberi értelem produktuma. Jól jegyezzük meg »hogy itt nem a vallás«, hanem a »theologia« származik isteni forrásból, maga a »theologia« kijelentett tudomány s így a theologia abszolút igaz, a mely mellett minden más tudomány, specialiter a bölcsészet, mint »csak emberi értelem productuma« legalább is téves lehet, szemben az abszolút igaz, mert »kijelentett« theológiával; s így mi természetesebb, mint az, hogy a filozofia igaz-

sága a »kijelentett theológiához« mérendő. A katholicizmusban ez egészen természetes követelés, hanem a protestantizmusban? Eddig úgy tudtuk Akár hogy tudtatók eddig, az evangélizáció theológusai, ha jól emlékszünk, már a Prot. Szemlében is kiadták a jelszót: »a vallástalan tudománynak meg kell térnie!« Megtért emberhez megtért tudomány!

A theologia éppen oly tudomány, mint a természettudomány: ez a természet tényeivel és törvényeivel foglalkozik; az, a szentirat tényeivel és elveivel, ezeket fogadja a rendszerbe. Jól meg jegyezték: a szentirat tényeivel! Eddig úgy tudtuk, hogy a theologia és természettudomány közt az az analogia, hogy ennek tárgya a természet, annak a vallásos ember. Rosszul tudat! Mert a theologia a szentirat tényeinek rendszerezése. A szentirat tényei a Mózes első könyve első betűjétől a Jelenések könyve utolsó betűjéig benne foglaltató tényekkel olyanok, mint a természet tényei: abszolút igazak, mert kijelentettek. E tények kijelentéséhez még csak egyetlen kijelentés járult s ez az evangéliumi theologia.

6-ik alapelve: e kijelentett tények kijelentett s így abszolút tökéletes rendszerezése a »Helvetica confessio« és »Heidelbergi Káté«. Hogy is írhatták ennek szerzői, hogy »meliora ex Verbo Dei docentibus non sine gratiarum actione, et cedere et obsequi in Domino protestantur?!«

Ezeknek részletezései különösen a 3-ik és 4-ik alapelvek, a melyekhez járul az 5-ikben a theológiának nagyon rövid Kristológiája: Krisztus isten és ember (még csak nem is »istenember«), kinek »tanításai minden emberi tekintélyen felül vannak s így az ezzel ellenkező emberi tanításokat tisztelettel félre tenni«. Ugy tudjuk, kellő tisztelettel teszük félre a názárénusok is Nagy-Becskereken akár a hivatalos esküt, akár a fegyvert!

Hogy mivé lesznek ily alapelvek mellett a többi pontokban foglalt helyes alapelvek, azt mindenki beláthatja, ki látja a theológiának »üdvözítő hit« fogalmát, a mely a kijelentett theológiának elfogadásában áll.

Nem foglalkozunk minden pontjával e theológiának; csak még két gyakorlati következményére hívjuk fel a figyelmet. A 9-ik alapelv szerint a pap csak ujjászületett, megtért ember lehet, de nekik segíteni kötelesek a többi »ujjászületett keresztyének« is. Nem akarunk többet imputálni a szerzőnek, mint a mennyit maga mond, de mindenesetre jellemző, hogy e munká'kodásról szóló idézetben »az intés és tanítás« foglaltatik csupán, a mi alatt természetesen az ujjászületésre vezérlő »kijelentett theologia«, a »szentirat tényeinek« tanítása lesz értendő. Hogy az igazi, mondjuk, ujjászületett keresztyén, hivatásának tökéletes betöltésében kell, hogy igaz keresztyén voltát megbizonyítsa, ez, úgy látszik, mellékes. Fő a 11-ik alapelv szerint is »az Ur Jézus Krisztusnak való szolgálat« a mi, hogy mi legyen (prédikálás-e, vagy más »kegyes« foglalkozás) azt a szentlélek mondja meg, de semmi esetre sem unalom, haszontalan beszéd, és cselekedet. Mindez nagyon helyes! Csak hogy a gyakorlatban?! A »Kis Tükör« egyik száma a »színházat már ördögi komédiává« tette, utána jön bizonyára a zene, tánc, festészet (ha nem bibliai tárgy),

melehet, rá kerül a sor később a divatú cikkekre, mint bűnös fényüzési cikkekre, majd a mesterségekre, és földművelésre, melyek a bűn fészket, a testet ápolják, s kijutunk a délibábos rónára, vagy Erdély hegyeinek csendes völgyeibe — imádkozni és gyökerekkel táplálkozni.

E következtetések ugyan távoliaknak látszanak, de kérem alázatosan, az irányzatok fejlődnek s ezt az irányzatot a világ látta már összes következményeiben.

S most már tessék megítélni, mit tesz ez az irányzat a theologiai katedrán s mire vezet az életben!

Köszönjük Szalay barátunknak, hogy az evangélikusok theologiját legáltalánosabb alapvonásaiban megismertette s nekünk ezek elmondására alkalmat adott.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1897. dec. 4—6.

(Vége.)

Elnökölt: főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: dr. Vályi Gábor, Herceg Lajos, Szász Dénes, Becsek Lajos, Kenessey Béla, Parádi Kálmán, ig. tanácsosok. Márkus János, titkár, Deák József, pénztárnok, Maksay János, számvevő, dr. Deák Albert, ügyvéd és dr. Kádár János, s. titkár.

A mult számban ismertetett ügyek elintézése után, még a következő tárgyak kerültek tanácskozás és eldöntés alá.

Titkár aa. bejelentvén, hogy az egyházkerületi közgyűlési képviselők öt éves mandátuma a jelen évvel lejár: intézkedést kért az új választásokra nézve. Ig.-Tanácsunk a kerületenkénti választásoknak 1898. február hó 15-éig leendő megejtését és az eredmények bejelentését elrendelte.

Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur ő nagyméltósága egy állítólagos házasság utólagos anyakönyvelési ügyében, a szükséges okmányok s más bizonyítékok beszerzése céljából, helyszíni vizsgálatot rendelvén el annak foganatosítására Ig.-Tanácsunk dr. Kádár János, s. titkár aát. küldte ki.

Maksay János, egyházkerületi számvevő aának. a makkfalvi székely nemzeti iskola pénztáránál foganatosított véletlen vizsgálatáról szóló jelentése alapján utasította Ig.-Tanácsunk az iskolai gondnokságot a talált szabálytalanságok és a mulasztások sürgős pótlására.

A m.-n. zombori szeszgyár mellékterményének értékesítésére és a szeszgyárhoz szükséges gabona beszerzésére vonatkozó szerződések megerősítettek.

Uj-tordai egyházkerületünk amaz elhatározása, hogy felekezeti iskoláját, az állami iskola felállítása folytán, megszünteti s tanítóját végkielégíti: a felhozott indokok alapján, megerősítést nyert.

Nem találta Ig.-Tanácsunk helybenhagyhatónak a magyarosi egyház ama határozatát, melylyel, az iskola államosítása esetére, a kántori teendőket végző állami tanítónak az egész eddigi fizetést biztosítani kívánja, hanem utasította az egyházat új megállapodás létesítésére.

Szebeni egyházkerületünk, kellőleg igazolván arra való jogosultságát, a második egyházkerületi képviselő megválasztására s ennek eszközölhetése céljából az egy-

házkerületnek két választó-kerületre leendő felosztására engedélyt nyert.

Az erdélyi gazdasági egyesület által alapított központi hitelszövetkezet átiratot intézett Ig.-Tanácsunkhoz, az üdvös mozgalom elősegítése céljából, anyagi támogatást kérve. Tanácsunk öt tagból álló bizottságot küldött ki, főt. püspök aa. elnöklete alatt, e kétségtelenül üdvös célra törekvő intézmény behatóbb tanulmányozására s annak alapján a hozzájárulás mértékére vonatkozó véleményezésre kiadott görgényi egyházkerületi indítványt, mely a tanítóképzési rovat megszüntetését célozza. Minthogy azonban az egyházkerületi tanítóképző-intézet jövő fentartásának s az ezzel kapcsolatos ügyeknek rendezése különben is napirenden van: célszerűnek látta Ig.-Tanácsunk, e kérdést is azzal kapcsolatosan venni tárgyalás alá s ezért a jövő évi egyházkerületi közgyűléshez ily értelmű jelentés fölterjesztését mondotta ki.

Hidvégi egyházkerületünk indokolt kérésére, kiutatott a nevezett egyház központi kezelés alatt álló tőkéjének fölgyűlt kamatjából 100 frt, az egyház építkezési adósságainak törlesztésére.

Az egyetemes konvent kiosztása alá kerülő rendkívüli államsegélyből leendő részletetés iránti folyamodások beadási határideje, 1898. jan. hó 30-dikára tüzetvén ki: az erre vonatkozó körlevél kibocsátása elrendeltetett.

Küküllői esperes aa. néhány egyházkerületi iskolájának elhagyatott állapotáról tevén jelentést: a hiányok pótlása céljából teendő intézkedésekre nézve megnyerte a kellő utasításokat.

Küküllővári közlelkész aa. az egyházkerületi közgyűlés pártoló ajánlata mellett, kérvén fizetésének fel-emelését: utasított a rendkívüli államsegélyekhez leendő folyamodásra, addig is, míg a fizetések állami kipótlása bekövetkezik, mert Ig.-Tanácsunk rendelkezése alatt most egyáltalán semmiféle alap sem áll, melyből akár állandó, akár egyszersmindenkori segélyek folyósíthatók volnának, minthogy a rendszeres évi államsegély még rendelkezésre állott részletét is lekötötte a folyó évi közgyűlés a házassági biráskodás elvesztése folytán származott esperesi és főjegyzői jövedelem-csökkenések némi kárpótlására.

Jóváhagyta, továbbá, Ig.-Tanácsunk a csekefalvi egyház és szomszédos filiáinak körlelkésszéggé szervezkedését kimondó határozatát, és utasította az egyházi előjáróságot a szabályszerű díjlevél kiállítására, hogy annak alapján a pályázati hirdetés mielőbb közzétehető legyen.

Tudomásul vétetett a naszodi körlelkésség szervezkedéséről szóló esperesi jelentés is, s annak alapján fölhivatott az egyház, hogy a templom és parokhiális épületek építési költségeire tőkesegélyért folyamodjék a jövő évi egyetemes konventhez.

Pokoly József. theol. tanár aa. bemutatván az egyházkerületi közgyűlési végzések betűrendes tárgymutatójának és az ig.-tanácsi és konventi elvi jelentőségű végzések repertoriumának elkészítésére vonatkozó tervezetet: az nagyjában elfogadtatott; a részletkérdéseknek nevezett tanár aával. való megbeszélésére pedig főt. püspök aa. kéretett föl.

Végül, még néhány kisebb jelentőségű ügy elintézése után, Ig. Tanácsunk köz. bírósággá alakult át és behatározás után jóváhagyta, indokainál fogva, a nagyenyedi egyházmegye köz. bíróságának amaz ítéletét, melylyel Tókos Jenő, volt sz.-földvári lelkészt az állítólag visszatartott javadalma kiszolgáltatása iránti kérésével elutasította.

Ekkor az ülés, a tárgysorozat teljes kimerítésével, bezárattott.

r. s.

A sárospataki ev. ref. theologiai tanári kar véleménye

a lelkész-, esperes-, püspökavatás, és beiktatás kérdésében.

(Folytatás.)

5. Zendítsék rá felavatók és felavatandók a 37. dics. 1-ső versét, a »Jövel szentlélek, Úr Isten«-t, együttesen, mivelhogy a szentlélek ajándékaira mind a felavatóknak, mind a felavatandóknak egyiránt szükségük vagyion s ha éneklésükhöz esetleg a gyülekezet is hozzácsatlakozik, annál hatásosabb és lélekemelőbb lesz az, de a kezdés mindenestre a lelkési karból induljon ki. Éneklés után:

6. Járuljanak a felavatandók a felavatók elé és fejüket meghajtva, fogadják a vének kezeinek rájuk vetetését és az addig tartson, míg a felavató könyörgése el nem végződik. Orgonaszóra itt semmi szükség. Ezzel a szertartás elérévén az igazi csúcspontot, innen már az általánosba való visszatérésnek kell következni. Ezért, mintegy áthidalásképpen:

7. Szóljon a felavató még egyszer a felavatottakhoz, most már különösbbe a kerület nevében, de röviden és velősen, itt alkalmazván az u. n. elbocsátást és felhatalmazást; aztán, imádkozásra hívja fel az egész gyülekezetet, a melyet az Úri imádság után áldással végezzen.

8. Zenditse rá az egész gyülekezet valamelyik alkalmas éneket s aztán pár vers eléneklése után, oszlongon el.

Végül még csak annyit, hogy ha majdnem általános szokás szerint, énekkar is kíván közreműködni: annak, véleményünk szerint, két helyen, u. m. a szertartást kezdő gyülekezeti ének után és a szertartást végző gyülekezeti ének előtt lehet részt juttatni.

I B) A lelkésziktatás.

A lelkésziktatással jelenleg így állnak a kerületek:

a) A Dunamelléken az iktatás nincsen szabályozva, s ha iktat is valaki valakit, az iktató papot a beköszönő pap szokta leginkább meghívni.

b) A Dunántúl sincs mindenütt lelkésziktatás; a hol van, többnyire az esperes végzi és többnyire így megy végbe: Éneklés után, kiáll az iktató és az új lelkész az urasztala mellé, hol az előbbi beszédet mond, melynek végén kijelenti, hogy a lelkészválasztást a felsőség helybenhagyta és már most felszólítja az új lelkészt beköszönő beszédének a megtartására. Ott ennyi ma az egész iktatás; régebben azonban ott is szokásban volt a templom kulcsának, a bibliának, stb. ünnepélyes átadása.

c) Erdélyben a lelkésziktatás lényege az, hogy mi-

dőn az új pap elfoglalja az állását, az esperes, vagy megbízottja beszéddel ajánlja őt a gyülekezetnek, átadván egyszersmind az új papnak a templom kulcsait, klenodiumait, stb. aztán az új pap beköszön.

d) A tiszáninneri kerület 1883. évi őszi közgyűlésén (9. p. VI.) alkotta meg e tárgyban első szabályrendeletét, »A lelkész belépése az egyházba« cím alatt, melynek veleje elsőbben is az, hogy a megerősített lelkész az esperes, vagy megbízottja jelenlétében ünnepélyesen beköszön; azután pedig az, hogy az esperes, vagy megbízottja, a lelkészlakon, az adminisztrátor lelkész és a presbitérium jelenlétében átadja az új lelkésznek a templom és az egyház ládája kulcsait, a pecsétnyomót, stb. s az ezekről szóló leltárt, az átadó adminisztrátor és az átvevő új lelkész aláírván, az egyház ládája helyezik. Ezt a szabályrendeletet az 1893. évi tavaszi egyházkerületi jegyzőkönyv 95. száma lényegében fentartja, mindazáltal azzal a két módosítással, hogy 1-ször, óhajandó, hogy ezentul egyházalkotmányunknak megfelelőbbben ne az esperes, vagy megbízottja, hanem az egyházmegye elnöksége, illetőleg megbízottjai jelenjenek meg a beköszönésen; 2-ször, kivételt képeznek e szabály alól az olyan esetek, mikor segédlelkészek köszönnek be rendes lelkészül. Ilyenkor az esperes, vagy megbízottja a jelenlétében már beköszönt ifjú lelkészt szeretettel ajánlja a gyülekezet hajlamaiba s néhány szóval a gyülekezetet megáldja. Ezek azonban csak az urasztala mellől történhetnek és nem a katedráról, mivel ezek már kívül esnek az istentisztelet keretén és annak lényegéhez egyáltalán nem tartoznak. Templomkulcs, stb. stb. átadása s más ilyen különlegességek egyáltalában nem engedtetnek meg, mivel a beköszönő lelkészek a templomi szolgálatra, a hely és biblia használatára már különben is megkapták az exmissiót.

e) A tiszántúli kerületben a beiktatást általában véve nem gyakorolják; ott a lelkész csak beköszön s ha azon kívül van még valami, mint üdvözlés, tisztelgés, stb. az már a presbitériumban, vagy egyébütt történik. Újabb időben azonban szórványosan már ott is kezdenek iktatgatni, természetesen, beszéddel, vagy beszédekkel és a szokott tárgyak átadásával.

Az elmondottak összegezéséből kitűnik, hogy a Dunamelléken és a Tiszántúl a lelkésziktatás sem mint szokás, sem mint intézmény nem áll fenn és inkább csak szórványosan fordul elő; a Dunántúl már mint szokás gyakrabban, de általánosan nem kötelező. Erdélyből általános és régi szokásnak van jelezve, de úgy látszik, törvényesen nincs rendelve, sem rendezve. Egyedül a tiszáninneri kerület az, a hol intézménynek van téve; de szabályrendeletei mutatják, hogy közigazgatási tekintetből, tehát inkább a jórend, mint valami új szertartás érdekében.

Vélemény a lelkésziktatásról.

Minthogy lelkésziktatásról, vagy ennek megfelelő eljárásáról sem kánonaink, sem újabb törvényeink nem emlékeznek, sőt tudtunkkal az egyházkerületek közül is csak az egy tiszáninneri szabályozza eredetileg a lelkész belépését az egyházba, de ez az egy is a régi beköszönés értelmében és közigazgatási szempontból; minthogy

sem hitvallásunkból, sem istentiszteleti elveinkből nem következik az, hogy szertartásaink számát szaporítsuk; minthogy egyházjogi elveink szerint is az externa vocatio-ra adott egyházmegyei consensus teljes jogerővel rögtön hatályba lép és ez már megerősítés alkalmával, az egyházmegyei gyűlésben tudomására adatik az illető egyház képviselői útján az egész gyülekezetnek; minthogy az újabb időben keletkezett s hitvallási elveinkkel teljességgel össze nem egyeztethető eljárások általános szokásnak sem tekinthetők: mindezeknél fogva az u. n. lelkészbeiktatást sem hitvallási, sem liturgiái, sem egyházjogi elveinkkel megegyeztethetőnek nem tartjuk, s éppen azért még a nevét is elhagyandónak itéljük; a jórend érdekében azonban, közigazgatási szempontból szerintünk is megengedhető, hogy a régi magyar szóval beköszönésnek nevezett gyülekezeti alkalmon az egyházmegye képviselői, úgy, a mint annak velejét a tisztánbeli terület 1883. évi szabályrendelete kifejezi, jelen lehessenek, de ezeknek munkálkodása csupán a presbiteriumban, mint gyülekezeti igazgató közeg keretében folyjon le.

(Folytatása következik.)

Cáfolat helyett rágalom, tettetés.

(Vége.)

3. Harmadik nevezetes állítása Sz. A. úrnak, hogy »Kecskeméthyt most azért bántják, hogy miért hagyta félbe a vallásos összejöveleteket.« Tehát, Sz. úr éppen séggel nem tudna olvasni? Ha már az evangelizáció szemüvegén minden ily visszasan, ily megfordított módon verődik szeméi elé, miért nem olvastatta el más valakivel, a ki még tisztán lát és helyesen olvas, kit még nem szállott meg olyan nagyon az evangelizáció szelleme? Antiquarius ugyan nem is bántotta Kecskeméthyt, s nála nem is azt vizsgálta, mit cselekedett, avagy nem cselekedett, hanem azt latolgatta, milyen erős, milyen őszinte és milyen szilárd volt a K. úr meggyőződése, illetve, hogy ez a meggyőződés a multban, vagy a jelen időben álló tünemény-e? Antiquarius elemezte ezt a dolgot és úgy találta, hogy az a híres lelkesedés, az a gögös meggyőződés, mely évekig ostorozta a papságot a csufolódás székiben, mondom, ez a pöffeszkedő meggyőződés egyik főidőben sem áll: sem a multban, sem a jelenben, sem a jövőben, hanem csak egy mellékidőben, az imperfectumban született és abban is halt meg. Hajh, a bölcső gyakran válik koporsóvá, s mi megnyugszunk isten bölcsességén, ha látjuk, hogy nem minden ujszülött fejlődhetik emberré. És miért elemezte Antiquarius ama meggyőződés kérdését, miért nem bajlódott, mint Sz. A. úr véli, a cselekedetekkel? Mert, Ant. kálvinista ember, a kinek nyeresége Krisztus, és az ő kálvinista öntudata. Kálvinista ember a cselekedeteket önmagukban nem mérlegeli, azokat sem jóknak, sem rosszaknak nem nevezi, tudván, hogy legjobb cselekedeteink is tökéletlenek, fogyatkozással teljesek; azért az igaz kálvinista, a derék Beyschlag szavaival, így imádkozik: »Uram, bocsásd meg a mi jó cselekedeteinket!« Hanem, ha már a tetteket csakugyan mérlegelnünk kell: méltatjuk azokat az ő rugóik, forrásaik,

belső indító okaik figyelembe vételével és beszámításával. Mert, ugyanazon cselekedet lehet bűn is, erény is; minősége nem önmagában, hanem rugóiban rejlik. Az eskü, például, ha tiszta szívből, meggyőződésből származik, törvényesen megengedett cselekmény, ellenben a hamis eskü büntetettik. A szép dolgok magasztalása szép és megengedett dolog, de a bűn magasztalása büntető törvény által sujtatik. Ezek mind példák arra, hogy a prot. erkölcsi nézet helyes alapon áll, midőn a tetteket rugóik alapján mérlegeli. Sőt, ime a regnum Marianumban is a büntető igazságszolgáltatás ezen a protestáns alapon áll, midőn a törvény éles különbséget tesz a szándékos és szándéktalan vétségek és bűnök között. Antiquariusnak hát nem lehetett szándéka, azt latolgatni, mit tesz, vagy nem tesz, hanem igenis azt, hogy meggyőződése mellett meddig marad meg hiven? Erről volt szó korábban is, erről van szó most is. Sz. úr bizonyos meggyőződéssel vallotta, hogy az ingadozó Siont csak a vallásos összejöveletek mentik meg s az egyetemes papság elvének vastagabb megtestesítése és úgy cselekedett, a mint hitte.

E miatt azonban egyházi főhatósága K. urat kérdőre vonta s más magatartásra utasítá. Herkules tehát ott állott a keresztúton, választania kellett a hivatalos utasítás és a magán meggyőződés között. Jól választott-e: azt nem bíráljuk. De ígéretet tett és erről nyilvános diplomát is kapott. Ebből tudjuk, hogy a meggyőződés kissé meglágyult, a lelkesedés kissé meglohadt s egy meleg nyári napon a K. úr szíve megfázott.

De ez nem első eset a keresztyénség történetében. Ilyen eset sokszor fordult elő az első ker. üldözések alkalmával. A keresztyének ugyanis meghódoltak egy meggyőződés előtt, hogy egyedül a föltámadott Krisztusban vagyon idvesség. Ez a meggyőződés ellenkezett a pogányok meggyőződésével. Most az államhatalom elfogdosta a Krisztusi meggyőződés híveit, szembeállította őket egyfelől a pogány meggyőződés oltáraival, másfelől a kinpaddal és a választás szabad volt. A kinek tetszett, a Krisztusi meggyőződés ösvényén haladt tovább a börtönig és verpadig, a kinek tetszett, a pogány meggyőződés oltára felé közelgett és ott kissé meghajtott fejt és térdeit, a hivatalos utasítás szerint. Ez nem oly nagy nehézséggel járt. Ha ez megtörtént a történekről hivatalos iratot, úgy nevezett libellust kapott a megalázott keresztyén, aztán nem bántotta többé senki. De a többi keresztyének az ilyet, a nyert libellusról, libellaticus címmel, vagy pedig lapsus névvel illették, annak jelzéséül, hogy az ő keresztyéni hitök és meggyőződésük megtántorodott, meghajlott. Tehát, semmi sincsen uj a nap alatt és a mi most van, az már egykor volt. Tanuság pedig az, hogy a kinek szíve kissé megfázott és lelkesedése kissé megtántorodott: annak nem volt joga eddig se, s nincs joga ezután se, bírói vesszőt suhogtatni a közvélemény fölött. Ilyen tempus imperfectumban született és kimúlt lelkesedés nem veheti magának azt a hatalmat, hogy az anyaszentegyház multján és régmultján taposson keresztül-kasul, és nem veheti magának azt a tisztességet, hogy a jövődőt irányozza, bevezesse s a jelenre befolyást gyakorolhasson. Ilyen szerepre csak annak van joga, a ki sohasem ren-

dült meg sem a maga árnyékától, sem egyéb földi árnyékoktól. Mert az igaz protestáns szellemnek nem csak sajátsága, de ismertető jele is, a félelmet nem ismerő elvszilárdság és bátorság, rövidebben: az erős meggyőződés. Míg a prot. egyház ama halhatatlan emlékű erdélyi protestáns főúr szavaival mondhatta: »engem a császár megtanított szenvedni, de félni nem«, addig a ref. Sion valóban erős vala, ereje önmagában volt. Ha most ingadozik, és pusztul, önmaga az oka, mivel megtanult félni. Azokat a prófétákat tehát nem sokra becsülhetjük, a kiktől a jövő nemzedék egyebet se tanulhat, mint félelmet és ingadozást. Most hát Sz. A. úr későn erőlteti K. úr ajkaira a bátor reformátor szavait: »Itt állok; máskint nem tehetek.« Ezek az ígék már meg nem eleveníthetők az ő megrendszabályozott lelkesedését.

Ime, ezekből világosan látja az olvasó, hogy irnak és hogy olvasnak az evangélizáció művezetői. És megítélheti, hogy a mit a Hajnal nevezett számának illető rovatában olvasunk: cáfolat-e, vagy rágalmazás, és tettezés? A speculum veritatis rovat címét ennél fogva nem tekinthetjük másnak, mint szándékosan ejtett sajtóhibának s a helyett, a fogalomnak és tartalomnak megfelelő szót kell olvasnunk, így: »Speculum calliditatis.«

Antiquarius.

Az egyházmegyéből.

A kézdi egyházmegyéből.

A kézdi egyházmegye rendes közgyűlését folyó évi november 29-én tartotta Kézdi-Vásárhelyen. Tisztújító közgyűlés levén, a tagok, világiak úgy, mint egyháziak, a két algondnok és két lelkész kivételével, teljes számban megjelentek. A gondnoki karból Lázár Mihály, egyházmegyénknek hosszú időn keresztül fáradhatatlan, lelkiismeretes és érdemekben gazdag főgondnoka vett részt, igen nagy érdeklődést és ügybuzgalmat tanusítva.

A közgyűlést, a szép és diszes templomban tartott isteni tisztelet előzte meg, hol Zoltáni Elek, esperes és Lázár Mihály, főgondnok vezetése alatt megjelent közgyűlési tagok, és gyülekezet előtt Jáni Lajos, k.-martonfalvi új lelkész, mondott imát és tartott I. Kr. 3. 11. szent ige alapján a figyelmet mind végig lekötő beszédet.

A templomból a közgyűlési tagok, nagyszámu érdeklődők által kísérvé, a városháza dísztermébe vonultak, hol esperes aa. rövid, de tartalmas beszéddel a gyűlést megnyitván, a tagok számba vétele, és a tárgysorozat megállapítása után, esperesi jelentését terjesztette elő, mely hű és tiszta képét tárta fel egyházmegyénk mind szellemi, mind anyagi előhaladásának.

Kegyelettel emlékezett meg az esperesi jelentés Jancsó Ferenc, maksai pap és Végh Pál, alcsernátoni egyházmegyei képviselő haláláról, s közgyűlésünk fájdalmanak és részvétének jegyzőkönyvileg adott kifejezést.

Ez után Bodor Géza, főjegyző jelentést tevén az egyházmegyei tanács időközi működéséről, indítványozza: miután városok, megyék, egyházkerületek, egyházmegyék, egyesületek versenyeznek azon, miképpen mutassák ki hódolatukat és köszönetüket a királynak a nemzetnek adott ajándékáért, javasolja, hogy ezen legfelsőbb elhatározásért Ő császári

és királyi felsége irányában az egyházmegye mély hálája és tántorithatlan hűsége, törhetetlen ragaszkodása és szeretetének feliratban kifejezést adjon.

A javaslatot a közgyűlés egyhangu határozattal tette magáévá.

Tárgysorozat rendjén, következtek a bekebelezések. Bekebelezettek az egyházmegyébe: Jáni Lajos, k.-martonfalvi lelkész, Györe Dániel, dálnoki, György Albert, felső-csernátoni, és Bajka Mihály, alsó-csernátoni kántor, illetve, kántor-tanítók, utóbbiak a törvény értelmében az esküt letették.

Most következtek a választások, és pedig első sorban a főgondnoki jelölések; jelöltettek: Bodor Zsigmond, algondnok, Kőncsei Domokos, és Kőncsei Albert, egyházmegyei képviselők.

Ez után következett a közgyűlés legérdekesebb tárgya, az általános tisztujítás. Lázás érdeklődéssel várta mindenkinek az eredményt, mivel az esperes, Zoltáni Elek, és főjegyző Bodor Géza állottak egymással szemben, mint espéres-jelöltek. Az eredmény az lett, hogy Zoltáni Elek kapott 13 szavazatot, és Bodor Géza 12 szavazatot, és így egy szavazat-többséggel újólág Zoltáni Elek lett esperesnek megválasztva. Főjegyző Kiss József, dálnoki; aljegyző Bitai Béla, csikmegyei; közügyigazgató Kelemen Győző, márkusfalvi, számvevő Zajzon Lajos, feltorjai pap. Egyházmegyei tanácsbírák: Kovács Károly, Keresztes Ede, Vajna István. Egyháziak Benedek Ignác, Kovács István és Szini János. Kandidáló biztosok: Kelemen Győző, és Székely János, rendes, Szini János és Kőkösi Sándor póttagok lettek.

Zoltáni Elek, esperes aa. az elnöki széklet elfoglalva, mindenek előtt hálás köszönetet nyilvánítt a közgyűlésnek a személye iránt tanusított bizalomért, melyben egyszersmind tiz évi esperesi munkásságának legbecsesebb erkölcsi megjutalmazását ismeri fel. Jövőre nézve, szükség felettinek tartja programot adni, hanem a multakra hivatkozással kijelenti, hogy jövőben is az egyházmegye erkölcsi, szellemi, és anyagi virágzó állapotra emelése leendő legkedvesebb törekvése.

Közgyűlésünk ezen kijelentést lelkes éljenzés mellett vette tudomásul,

A választások megtörténtével, a tárgysorozat ki lévén meritve, a közgyűlési tagok azon reménnyel távoztak, hogy az új tisztikar is, mely az esperes kivételével mind új emberekből áll, hivatását felfogva, teljes odaadással fog munkálni az egyházmegye előmenetelére, és szellemi, anyagi felvirágzására.

Kiss József.

Különfélék.

= Az októberben és novemberben közölt pályacikkeink szerzői és az igen csekély érdeklődést mutató szavazatok eredménye.

»A papi fizetések rendezéséhez«, írta Teleki József, pókai pap. Rászavaztak Gáspár Albert, Németh Sándor, segéd pap, és Tökés János, levita-tanító.

»A népiskolai vallástanítás«, írta Ince Lajos, kackói pap. Jutalmazására szavazott Albert Imre.

»Egy akol, egy pásztor«, írta Benedek Pál, bethfalvi pap. Nyert két szavazatot: Keresztesi Gyula, és Bőjtse Miklós.

»Testi büntetés a népiskolában«, írta Nemes Sándor, tanító.

E szerint, a jutalmat Teleki József barátunknak elküldöttük.

— **Igen derék, dicséretre, elismerésre méltó** munkát végzett Bedőházi János, m.-vásárhelyi tanár. Sok utánjárással, sok tanulmánytal, rajongó előszeretettel megírta »A két Bolyai« élet- és jellemrajzát, és kiadta a kollegium előjárása egy harminc ives, díszesen kiállított kötetben. Dehogy is bánt minket a szűkebb pátria dicsőítése. Tudjuk mi is, hogy a Bolyaiak nem csak egész Magyarországra, nem csupán Európára, hanem általában véve. az egész tudományos világra, mint minden lángszellem, a minők a Bolyaiak voltak. Mégis, hadd érezzünk szívünkben valamelyes jóleső büszkeséget, hogy e nagy szellemeket a mi kis Erdélyünk adta a világnak. Shakespeare is a világ-egyetemé, de egyedül Anglia büszkesége. És köszönet és elismerés illesse Bedőházi, hogy a vásárhelyi kollegium, és szűkebb hazánk iránt érzett ezt a szép kötelességet oly eredménnyel teljesítette, hogy díszére válik az irodalomnak.

— **Egy egész halom új könyv, melyek várják** ismertetőjüket, fekszik asztalunkon. Egyelőre csak felsoroljuk, és ha ugyan lesz életünk, majd szólunk róluk bővebben. »Jog- és Állambölcsélet kézikönyve.« Írta dr. Öreg János, debreceni bölcséleti tanár. »A lélektan alapjai.« Írta Wundt Vilmos, fordította Rác János. »Egyházi Beszéd.« Írta Gulyás Benő, m.-csáthi ref. lelkész. »A prot. lelkész feladata napjainkban.« Jutalmazott pályamű, írta Szuhay Benedek, kápolnai ref. lelkész. »A nyomdászat tankönyve.« Írta Ruzicska Gyula, nyomda-vezető. »A templomi, vagy gyülekezeti istentisztelet becése.« Írta és elmondotta Debrecenben Dicsőfi József, ottani egyik lekipásztor.

— **Elismerés.** Kolozsvári orgona-építő, Csintalan Gyula, a folyó év őszén a páncél-csehi ev. ref. egyháznak egy orgonát épített, mely orgona szakértők által megvizsgáltatván, igen csinosnak és jónak találtatott; miért is a nyilvánosság terén is Csintalan Gyula urnak a páncél csehi ev. ref. egyház nevében elismerést nyilvánítok; s nevezett orgona-építőt az érdekelt egyházak figyelmébe melegen ajánlom. Páncélcseh, 1897. dec. 10. Szakács István, ev. ref. lelkész.

— **Magyar arckép-bélyegek.** Harminc, különféle színben, gyönyörűen kiállított, arcképcske áll előttünk; történelmünk, irodalmunk és művészetünk legkiválóbb alakjainak az arcképei. Olyanok ezek az arcképek, mint a levélbélyegek, csak a céljuk más. A gyermekek s a magyar ifjúság, de még a nagyok gyönyörködésére s okulására is vannak szánva. Minden bélyegen az arckép mellett ott látjuk a születés helyét, évét és napját és egyéb kronologikus adatokat, a keret pedig, a melybe az arckép bele van illesztve a karakterét, a korát jellemzi annak, a kit ez a bélyeg megörökít. A bélyegek kiállítása igen szép, mindegyik más-más színű s rendkívül kedvesek, vonzóak, egyik sem nagyobb egy öt krajcáros okmánybélyegnél. Gyűjtésükre csinos kis album készült. Közöljük belőle Szilágyi Sándor nagynevű történettudósunk néhány sorát, melyet albumba írt s Márki Sándor egyetemi tanár kitűnő történésznünknek az albumba írt előszójából egy részt. »Jól véssétek emléktekbe ez arcképeket, mert a kiket ezek ábrázolnak, mindnyájunk büszkeségei. Példájuk buzdítson hazaszeretetre, kitarásra s ösztönözzön minden jóra, nemesre és szépre. Csak keveseknek adatott meg, hogy a történetben szerepet játszszanak de a haza javát tehetségéhez mérten előmozdítani, az mindenkinek módjában áll.« (Szilágyi Sándor). »Ezek a kis bélyegek az ifjak lelkesedésének egy újabb forrását kívánják megnyitni. Bélyegek alakjában nyújtják a hazai történelem legkiválóbb embereinek arcképeit. Ezek az arcképek mindjobban növelik fogékony szívében a történelem nagyjai iránt való érdeklődést, kifejlesztik kebelében a legigazibb hazaszeretetet s minden nagy, szép és magasztos tett iránt a hajlandóságot, kegyeletet s tiszteletet és odaadást. Ennek az albumnak ez a célja; az az eszköz pedig, melyet célja megvalósítására basznál, ujdonság, de kedves ujdonság a magyar iskolában s az ifjúság, körében. Megérdemli, hogy a komoly tanfőriak ajánlják s hogy a tanuló ifjak megszeressék.« (Márki Sándor) Eddig a következő 30 bélyeg-arckép jelent meg: Árpád, Szent István, IV. Béla, Nagy Lajos, Hunyadi János, Mátyás, Kinizsy, II. Rákóczy Ferenc, Dobó István, Zrínyi Miklós gróf, Bethlen Gábor, Pázmány Péter, Bocskay István, Werbőczy, Tinódy, Széchenyi, Kossuth L., Deák, Andrássy Gyula gróf, Eötvös, Petőfi, Kölcsey, Vörösmarty, Arany János, Kisfaludy Károly, I. Ferenc József, Magyarország apostoli királya, Erzsébet királyné, Liszt Ferenc, Jókai Mór, Munkácsy Mihály. Ezután minden hónapban 10 bélyeg-arckép jelenik meg. Egy-egy bélyeg ára 1 krajcár, az album félvászonkötésben 60 kr., egész vászonkötésben 90 kr. Kiadja Wiesner J. Budapesten Eötvös-u. 46.

HIVATALOS RÉSZ.

1286—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a küküllői egyházmegyébe kebeleztet sővényfalvi IV. oszt. egyházközség papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: Jó lakás és használható gazdasági épületeken kívül, 22 hold 256 □ öl szántó, kaszáló, erdő és szőlőből álló kanonika porció, melynek tiszta jövedelme, az egyház által fizetett adóval együtt, 103 frt. 97 kr. Tizedkárptólami kamat 32 frt. 38 kr. Fapenz 15 frt. Kepe 262 frt. 13 kr. értékben. Összes fizetés: 418 frt. 48 kr.

Pályázati határidő: 1898. január 18.

Folyamodványok nt. Nemes Árpád esperes aához küldendők, Maros-Ujvára, hová utóposta: Kerelő-Szentpál,

Kolozsvárt, 1897. dec. 13. Szász Domokos, erdélyi ev. ref. püspök.

1295—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebeleztet királyfalvi kántor-tanítói állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: Jó lakáson és gazdasági épületeken kívül, buza-kepe érték 88 frt. 80 kr. must-kepe érték 82 frt. 50 kr. 100 véka szemes törökbuza értéke 70 frt. Tandij cimen 60 frt. Fa-illetmény 25 frt. Kanonika-porció tiszta jöve-

delme 14 frt. Temetői kaszáló hasznélvezete 7 frt. Összesen 347 frt. 30 kr.

Pályázati határidő: 1898. január 15. Folyamodványok nt. Nemes Árpád, esperes aához, Maros-Ujvárra küldendők, hová utóposta: Kerelő-Szentpál.

Kolozsvárt, 1897. dec. 12. Szász Domokos, erdélyi ev. ref. püspök.

1298—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebeleztet luka-ilenfalvi II-ik tanítói állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: két szobából, konyhából álló tisztességes lakáson kívül a) az egyházközség pénztárából 140 frt. b) a három ünnepi templomi szolgálatért 10. frt legatum; c) egy és fél holdnyi iskola kert hasznélvezete; d) november 11-től apr. 24-ig (Szent Márton naptól Szt. György napig) az iskola fájából szabad tüzelés; e) államsegély 119 frt. Összes érték, a lakáson kívül, 410 frt.

Pályázati határidő: 1898. jan. 10.

Folyamodványok nt. Ravasz János esperes aához, Mező-Bándra küldendők.

Kolozsvárt, 1897. dec. 12. Szász Domokos, erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXVII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1897. December 23.

51. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKON EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

„Egy ó-testamentomi arckép“.

A »Csendes Órák«-at lapozgatva, abban egy megkapó, szép fejezetet találtam, mely közvetlenségénél, igazságánál fogva, talán az egészet felülmulja, pedig nagyon sok, szép fejezet van még ezen kis könyvben, s így megérdemli, hogy gondolatokat fűzzünk hozzá, s átvigyük az életbe. A fejezet címe az, melyet cikkem homlokára irtam: »Egy ó-testamentomi arckép«. És ez az egész arckép nem más, mint a kegyes nőnek, Sámuel anyjának, Annának, az arcképe.

A történet mindnyájunk előtt ismeretes (I. Sám. I. II. r.), s így csak éppen a kiindulás és az összefüggés kedvéért szólok róla, a lehető rövidséggel. Anna, hogy az általa képzelt legnagyobb boldogságot elérje, egy gyermekért könyörög a jó istenhez, és fogadást tesz, ha kívánsága teljesül, gyermekét az Ur szolgájává fogja nevelni. Az Ur meghallgatta kérését, s így lett ő legboldogabb édes anya. Anya, a ki maga gondozta, emlíni nevelte gyermekét, s maga szoktatta az isten szent nevének tiszteletére. Így lett az ő gyermekéből a próféta, Sámuel.

Anna tehát úgy van itt feltüntetve, mint egy jó háziasszony és jó édes anya, ki minden kötelességei mellett, legfőbb kötelességének tartotta, gyermekei szívébe vallásos érzést csepegtetni, s az isten szent nevét velök megismertetni.

Milyen kicsi dolognak látszik ez, s lám csak, mégis ezen fordul meg az egész emberi élet. Itt van az alapfundamentum: a vallásos életnek és egyházi hűségnek első és erős fundamentuma, melyet senki úgy meg nem vethet, mint az anya. Keressük és kutatjuk a vallásos élet lágyelegységének, az egyház iránti nem-bánomságnak az okát; találgatjuk és próbálgatjuk a gyógyszerzűis, melylyel e bajon segíteni lehetne, de mindig csak a messzi távolban kalandozunk, mely miatt a közvetlen okot nem láthatjuk, s így a

hatásos orvosságot sem alkalmazhatjuk. Előttünk fekszenek a statisztikai kimutatások, melyek napnál világosabban igazolják, hogy a katolicizmus hódít, a reverszalisok napirenden vannak, s hogy hiveinkben nincs elég felekezeti jelleg: de nem vesszük észre, hogy mindez azért van így, mert a kálvinista hitvallás igazságait nem csepegtetjük elég fogékonyan a gyermeki kebelbe, vagyis, nem neveljük születése percétől kezdve kálvinistának.

És itt az első szigorú kötelesség a családe, a családban az anyáé. Nagyon jól mondja az említett könyv írója, (átdolgozója): »Korunknak éppen anyákra volna legnagyobb szüksége, a kik gyermekeikkel éljenek, s azok zsenge életére anyai szeretetük, s jó szívének egész melegét kiáraszák. Ha Annák nemzedékével bírnánk: Sámuelek nemzedéke növekednék körülöttünk, gondos és szerető ápolásuk alatt«. Ha a család, s abban az édes anya erős felekezeti érzülettel bír, s azt, a dajka dal mellett, gyermekébe is belehelli, erős lesz az egyház is.

Lehet, hogy tévedek, de úgy tapasztalom, hogy a felekezeti öntudat nagyobb mértékben él a katolikusokban, s tán még az unitáriusokban is, mint a reformátusokban. Egy katolikus férfi, avagy nő, nem inog meg olyan hamar hitében, s erősebben ragaszkodik egyházához, mint egy református. És én ennek okát aban találok, mit a jelzett könyv így fejez ki: »a régi módi anyaság jobb, mint a mai«. Régebben a család, s a felekezeti iskolák inkább megacélozták a vallásos hitet, mint ma a sok felekezeti jelleg nélküli polgári, felsőbb leányiskola és képezdek. Ma más szellem lengi át a családot, az iskolákat; más a kor uralkodó eszméje. S e szellem, s ez eszmék megteremtik az emancipált hölgyeket, s a századvégi urakat, a kikben még nyomával sem találkozunk a vallásos hitnek, annál kevésbé a felekezeti öntudatnak.

Pedig, hogy a támadó ostromnak ellenállhassunk, olyan szigorú vallásos nevelést kellene adnunk az ifjuságnak, mint volt az a múlt században, s e század elején is. Mert jóllehet Erdélyt a vallásos türelem klasszikus földjének szokták nevezni, a hol teljes felekezeti béke honol: de azért, más formában, más eszközökkel, az ultramontán reakció itt is éppen úgy csörtet a rozsdás fegyvereit ellenünk, mint akár csak a XVII. és XVIII. században. Az akkori hódító hadjárat folytán, igaz, hogy sokan ávertáltak, különösen főuraink közül, kiket csábitott a fényes hivatal, a magas méltóság, de azért a hitbéli állhatatosságnak, a kálvinista vallás szeretetének követendő szép példájával is találkozunk.

És itt önkénytelenül is lelkem elé tárul egy másik arckép a XVIII. századból, mely ritka példája az anyai szeretetnek, s a vallásos hűségnek. Ma éppen szükség, hogy ezt ismerjük. A Barcsay Ágnes arcképe ez, kit gr. Bánffy Dénes, a kolozsvári ref. kollegium főkurátora vett nőül. Történt pedig, hogy férje, miután mindenét elverte, két fiával együtt ávertált, a miért meg is kapta a jutalmat, mert nem sokára a kolozsvári róm. kath. egyetem igazgatója lett, s ezen kívül még számos más nagy hivatalt is nyert. Nejevel szerződést kötött, hogy az »legkevésbé sem lesz gátolva leányait a református hitben nevelni, s a gróf soha sem fogja azokat a katolikus vallásra kényszeríteni«. S mégis kevéssel azután mi történt? A jezsuiták közbenjárására és bujtogatására, Barcsay Ágnes ölelő karjai közül, fegyveres erővel rabolták el egyetlen lányát s vitték egyenesen a zárdába. Erre a brutális erőszakra, a minden kincsétől megfosztott anya egyenesen a fejedelműhöz, Mária Theresziához folyamodott és azt írja kérelmében, hogy »leányáért, a vallás kivételével, semmit sem teszen az ellen, mit ő felsége parancsol«.

Mindent megtesz, de vallását nem hagyja.

Ez az igazi erős hit egy gyenge nőben, egy anyában, ki kész a máglyára menni, de hitét el nem hagyja és nem engedi, hogy gyermekét is megfosszák attól. Nagyon szépen világítja meg egymást e két jellem: a férfi, a ref. kollegium főkurátora, a legelső gyenge ostromban elbukik, megszegi esküjét, és ávertál; míg az anya, a gyenge nő, átküzd a legerősebb harcot, átszenved a legerősebb fájdalmakat és ezeknek árán is megtartja hitét.

Azért kívántam a Barcsay Ágnes rendületlen

hitére rámutatni, hogy ez által is jelezzem, hogy hol kell ma is a várat erősíteni; azért, hogy egy szép példa álljon előttünk arra nézve, hogy mily nagy erő, mily nagy hatalom van abban, ha a nők erős vallásos érzéssel bírnak.

Azt mondja Molier a »Tudós nők« című művében, hogy a nőknek mindenre van tehetőségük. Én a női tehetséget első sorban a családi és vallásos élet terén szeretném kidomborodva látni. Mert, mi türes-tagadás, a családi élet úgy az alsóbb, mint a felsőbb körökben bizonyos fokig meg van mételyezve, s a gyermek sok családnál nem isten áldása, s így nem is oly kedves, mint az ó-testamentomi Annánál. S ha az anyai szeretet csak egy parányi mértékben is megrendül, azzal együtt esik a vallás-erkölcsi élet tisztasága, s az anyaszentegyház erőssége is. Mert igaza van Legouvénak, midőn így szól: »az istenszeretetre egyedül csak az anyák taníthatják meg gyermekeiket. A kit nem édes anya nevelt föl, lehet kegyes, természeti hajlamánál fogva, de ritka esetben érzi ama benső viszonyt az istennel, melynek alapja a gyöngédség«.

Helyes és erős alapot tehát az anya és a család vethet, s erre az alapra kell építenie az iskolának. Csakhogy, az a baj minálunk, hogy ma-holnap kifogyunk a jó felekezeti iskolákból, még a lehetősége se lesz meg annak, hogy a családban megkezdett hiterősítő munka tovább folytattassék. Ám, e szegénység szülte hiányt faluhelyen még valahogy pótolja, legalább pótolnia kellene a lelkészek buzgóságának vallás-oktatás által, de nem így van a dolog a felsőbb körökkel s a közép-osztálylyal, mert ezek protestáns jellegű felsőbb leányiskolák és internátusok hiányában, gyermekeiket a legtöbbször katolikus leányiskolákban, zárdákban neveltetik, nem is említve az állami intézeteket, a hol szintén megeshet az, hogy a protestáns leánynövendékek is misét hallgatnak.

Ez pedig nem más, mint más formában való ismétlődése annak, a mi Barcsay Ágnessel megtörtént: elrablása a kálvinista gyermekeknek szülőiktől, a nélkül azonban, hogy ezek védekezzenek is.

A védelmet kell tehát megindítanunk minden vonalon; különösen pedig nőnevelésünket kell reformálnunk, mert akkor egész serege áll elő a kegyes és istenfélő Barcsay Ágneseknek, a kiknek segéd-mével biztos győzelemre vezethetjük a protestantizmus zászlóját.

Vajda Ferenc.

Tőkekamat-adó veszedelem.

Betölt rajtunk a biblia szava: midőn jót váránk, gonosz következik reánk. Ez előtt pár évvel minden bánatunkat feledtük és egy jobb jövő reményében örvendeztünk azon hitben, hogy az állam a lehető legrövidebb idő alatt rendezni fogja papi fizetéseinket. Ma pedig azt kell látnunk, hogy az állam, nem hogy adna valamit, de még azt is el akarja tőlünk venni, a mit mi hosszú évtizedek alatt összezsugorgattunk.

A szász papok bőségben usznak a dézmaváltság által, mit az állam hajtott végre; a székely papság pedig nyomorog a magát lejárt keperendszer mellett. Vajjon, a magyar államnak nem volna kötelessége, éppen úgy megváltani a székelyek képét, a mint megváltotta a szászok dézmáját? Vagy a székelyek nem épp oly hű fiai-e a magyar államnak, mint a szászok?

A kepe pedig hova-tovább mind súlyosabb és elviselhetetlen teher lesz a székelyek nyakán, mert a kepe nem birtokarányban fizetik, hanem házas páronkint. Így a természetes szaporodás folytán, a birtok mind kisebb darabokra oszlik, és minden kis darab birtok ugyanakkora kepefizetéssel köteles, mint régebb volt az egész nagy darab. Végre pedig, beáll a teljes fizetéseképtelenség, még pedig sokkal hamarabb, mint az ember gondolná. Nem kell erre több, csak három nemzedék. Mert ha egy székely apának van öt fia, a mi gyakori eset, és van ötven hold birtoka, a mi ritka eset, akkor mindenik fiu kap 10—10 hold birtokot, és mindenik fiu, mihelyt megházasodott, ugyanazon kepeét fizeti, mint az apja. Így a kepe, melyet az apa meg sem érzett, bár még hordozható, de még is teher a fiakon, az unokákra nézve pedig, ha mindenik fiut hasonló szaporasággal áldja meg az isten, már elviselhetetlen teher.

Belátták ezt a székelyek közt működő papjaink már ez előtt három évtizeddel, és a hol csak volt miből, ugynevezett kepeváltó alapokat igyekeztek létesíteni. Fáradozásukat siker is koronázta. Mindenféle kepeváltó alapok létesültek, s ma már több helyen életbe is lépett a kepeváltás. E szép eredmény létrehozására nagy befolyással volt az is, hogy a pénzügyi közegek általában oly jótékony célú alapoknak tekintették a kepeváltó alapokat, melyek adómentesek. Ebben az értelemben határozott az 1879 augusztus 6-án kelt 44,855 számú pénzügyminiszteri rendelet is.

De minden változik az ég alatt. Az ujabban kinevezett pénzügyigazgatóságok érdemet kerestek abban, hogy kepeváltó alapjainkat megadóztassák. Felfolyamodásainkat tömegesen visszavetették. Hivatkoznak a pénzügyi közigazgatási bíróság 1432 és 1525—1890 számú határozataira, mely szerint: »lelkészek fentartására és fizetésére rendelt tőkék és alapítványok kamattjövédalma tőkekamat-adó tárgyát képezi; valamint a mihályi pénzügyigazgatási bíróságnak 68—1896 számú döntvényére, mely szerint »oly egyházhatósági kezelés alatt levő alapítványok, melyek tőkéinek kamattjövédalma, az alapító rendelkezéséhez képest, bizonyos meghatározott időpontig az alapítvány gyarapítására, azon túl pedig az illető válásfelekezett tényleges alkalmazásban levő lelkészeinek segélyezésére és javadalmazására lesz fordítandó, nem te-

kinthetők oly jótékonyági intézeteknek, a melyek tőkéinek kamattjövédalma az 1875 XXII. t. c. 2 §. 7 pontja értelmében a tőkekamat-adó alól kivéttetik.«

De kérdés, hogy a székelyföldi kepeváltó alapok ily alapítványoknak tekinthetők-e? Hiszen, ezeket nem egyes emberek, hanem a nép évtizedekig hordta össze? Hiszen, ezeknek célja a szegény nép terheinek könnyítése? Vajjon, megérdemli-e a szegény székely nép, hogy a magyar állam a helyett, hogy segélyre sietne, még mostohán visszataszítsa előbbi nyomorult állapotába? Mert sok száz egyházközségünkre nézve a székelyföldön egyenesen létkérdés e tőkekamat-adó ügynek kedvező elintézése. Legtöbb egyházközségünkben: ugyanis a kepeváltó alapok alig bírják meg a hivatalnokok kiszabott fizetéseit is. Ezeknek végromlása leendő rájuk rótt tőkekamat-adó felhajtása. A pap szájából vonják ki tehát a pénzügyigazgatóságok a különben is szűkös falatot. És mi haszna lesz abból a magyar államnak, ha a papok éhen halnak és a magukra hagyott községek nihilizmusba süllyednek?

A veszély nagy, gyors segély szükséges. Főtiszteltü püspökünknek ez ügyben sem lenne sikertelen a föllépése. Minket egyenkint elutasítanak, szétszornak, mint a polyvát, de az erdélyi egyházkerület fejét bizonyára nem fogják meghallgatatlanul elbocsátani. Sok száz egyházközségnek létkérdése ez. A veszély nagy, rögtöni segélyt kérünk.

Rákosi György.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1897. dec. 18.

Elnökölt: főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: br. Bánffy Ernő, dr. Vályi Gábor, Parádi Kálmán, Szász Dénes, Becsek Lajos, Herceg Lajos, ig.-tanácsosok; Deák József, pénztárnok, Maksay Iános, számvevő. Márkus János, titkár, úgy is, mint jegyző.

Elnök aa. az ülést megnyitván, felhívja a tagok figyelmét az elnöki úton elintézett s az ülés asztalára kitétt ülésen kívüli ügyek jegyzékére. Észrevétel senki által sem tétetvén, a jegyzékben foglalt ügyek elintézése jóváhagyó tudomásul vétetett.

Tárgysorozat előtt jelenti főt. püspök aa, hogy b. e gróf Bánffy Miklós, volt egyházkerületi főgondnok arcképét a boldogult fia gr. Bánffy György ur ő nagyméltósága, a theol. fakultás részére megfestette. Ig.-Tanácsunk köszönettel veszi tudomásul e kegyeletes ténnyt, s köszönetéről ő nagyméltóságát értesíteni, határozta.

Tárgysorozat rendjén az alábbi ügyek nyertek elintézést.

Az ig.-tanácsi irodában rendszeresített második irnoki állás betöltése szükségesnek mutatkozván, a pályázat kihirdetése elhatározott.

Kiss Pál Sándor, küüllői egyházmegyei algondnok afiához megkeresést intézett Ig.-Tanácsunk, az egyházmegyei tanácsulésekből való hosszas kimaradásának igazolása tárgyában.

Főtiszt. püspök afiának szóval is megokolt előterjesztése folytán, egy, az egyházkerület tulajdonát képezendő hivatalos egyházi lap szüksége elvileg kimon-

datott, s a további módoszatok és szerkesztési feltételek megállapítására, valamint a lapnak 1898. jan. 1-én kezdődőleg leendő megindítására vonatkozó intézkedések megtételével főt. püspök aa. bizatott meg, fölkérte egyúttal oly irányu intézkedés tételére is, mely szerint a »Prot. Közlöny« helyett jövőre a hivatalos közlemények ezen új lapban tétessenek közzé.

Az első magyar szállítási vállalat megkeresésére elhatározta Ig.-Tanácsunk, hogy a nevezett vállalat által újabban kibocsátandó 245 drb. részvényt 200 frt. árfolyammal átvenni hajlandó, abban az esetben, ha a többi részvényesek elővételi jogukat nem gyakorolnák és a tőke felemelés szabályszerű bírósági bejegyzése kellőleg igazolva lesz.

Fogarasi egyházközségünknek a tanítói fizetés felemelése tárgyában hozott határozata, indokainál fogva, jóváhagyatott.

Feszi Gyula, b.-pesti építész kérésére, biztosítéki letétjének kamatai kiutaltattak; letéti értékpapirjainak kicserélése iránti folyamodása azonban teljesíthető nem volt.

Hasonlóan teljesíthetetlennek találta Ig.-Tanácsunk Domján István, s.-szt.-györgyi tanár aa. az iránti kérését, hogy özvegyárvai gyámintézeti jutaléka kiadassék.

Széki egyh.-megyénk esperesének megadta Ig.-Tanácsunk a szükséges utasításokat az oklevél nélküli tanítókkal bíró iskolák ügyében követendő eljárásra nézve.

Lénárd József, zsoboki tanító aa. a bükkösi tanítói állomásról engedély nélkül történt távozásáért rendre-utasított.

A nagy-enyedi kollegiumunkkan fellépett járvány miatt a tanítás beszüntetve, az erre vonatkozó előjárósági intézkedés jóváhagyó tudomásul vétetett.

Végül, még néhány kisebb ügy elintézése után, a tárgysorozat kimerítve lévén, az ülés bezáratott.

R. S.

A sárospataki ev. ref. theologiai tanári kar véleménye

a lelkész-, esperes-, püspökavatás, és beiktatás kérdésében.
(Folytatás.)

És most engedje meg a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés, hogy az eddig mondottaknak mintegy záradéka és kiegészítésképpen visszatérhessünk még egyszer a lelkészavatásról nyilvánított véleményünknek arra a pontjára, melyben hangsúlyoztuk, hogy a lelkészavatás nem püspöki előjog, mert azt bármely esperes, sőt bármely rendes lelkész végrehajthatja, az egyházi hatóság beleegyezésével. Ezt a nézetünket mi az új-szövetségre, a helvét hitvallásra (XVIII. R. VIII. §.), régibb magyar protestáns írók (Pósházi: »Igazság Istápjá« 441 l. Nádudvari P. »Predikáció«, 618 l. Zsarnay L. »Paptan«, II. kiadás, 96. köv. lap) nézeteire alapítjuk és azért ismétljük, mert mi mind hitvallási, mind kormányzati elveinkkel megegyezőbbnek látnók azt, ha a lelkészavatást nem kerületenkint, hanem egyházmegyénkint, nem püspökeink, hanem az esperesek, vagy ezeknek helyettesei hajtánák végre, mindig csak olyankor, mikor segédlelkészből lett rendes lelkész lép a hivatalba, tehát a beköszönés alkalmával, tehát az új lelkész gyü-

lekezetiében, az egész gyülekezet jelenlétében. Egy ilyen eljárás törvényes intézménnyé téve, igen megegyeznék a mi egyházunk szellemével, jellemével, mind hitvallási, mind kormányzati tekintetben; hiszen, a mi egyházunk a szó igaz értelmében vett népegyház, melynek feladata nem a népéletől való elszigetelésben, hanem ellenkezőleg, az azzal való minél szorosabb egyesülésben áll. És erre a célra igen jó eszközünk lenne mi nekünk az, ha a lelkészavatási szertartásunkat leszállítanók az episkopális magaslatokról, és belevinnók a gyülekezetbe, az eleven életbe, a szívekbe; hiszen, úgy is az illető gyülekezetekben van annak a legevangeliumszerűbb helye; hiszen, evangéliomi egyházunk apostoli egyszerűségének éppen a lelkészavatásunk az egyik legszívrehatóbb és legnépszerűbb apologiája; hiszen, a sokféle iktatási ceremóniákat és az azokra való nagy hajlandóságot mással, mint a lelkészavatásnak illetően népszerűsítésével legyőzni és kiküszöbölni, alig lehet. De általában is, erősen hisszük mi, hogy ennek a gondolatunknak a megvalósítása egyházas életünknek minden ágában hamar megtapasztalható, üdvös eredményeket szülne. Részletekbe, természetesen, itt és most még nem bocsátkozhatunk, de ezt a gondolatunkat tiszteletteljesen és bizalommal ajánljuk a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés nagybecsű figyelmébe.

II. A) Esperes-avatás.

Ezzel a címmel, valamint az esperes-iktatással is, röviden végezhetünk, mivelhogy, a tiszáninneri kerület kivételével, sehol sincsen nálunk esperes-avatás, hanem van iktatás, vagy régi jó magyar szavakkal: esperesi szék- és hivatalfoglalás. A nevezett kerületben egyébiránt az a szokás, hogy a két évenként tartott lelkész-avatás alkalmával, annak a keretében, de a nélkül, hogy az agenda erre csak ki is terjeszkednének, mielőtt a felavatandó lelkészek a kéz-rátételt vennék, megelőzik őket a netalán az elmúlt lelkész-avatás óta választott esperesek, a kik térdre borulva, veszik a kéz-rátételt és az áldást a püspöktől, a kivel aztán testvéri csókot váltanak és ő mellé sorakozva, vesznek részt az utánuk nyomban leterdeplő ifju lelkészek felavatásában.

Vélemény az esperes-avatásról.

Az esperes-avatást sem hitvallási, sem kormányzati elveinkkel megegyeztetetőknek nem tartjuk, egyszerűen azért, mert nálunk sem hierarkhiai rangfokozat, sem annak megfelelő, azzal mintegy párhuzamosan haladó ordinálási rendtartás nincsen; következésképpen, az esperesi hivatal nem papi fokozat, hanem közigazgatási intézmény, melyre nem ordinális, hanem az egyházmegye bizalma képesít. Az esperes-avatást különben érvényben levő egyházi törvényeink se rendelik, nem rendeli azt tudunkkal a tiszáninneri kerület sem, a többi kerületben pedig egyszerűen nem ismerik; ugyanazért, ezt a felesleges szokást a tiszáninneri egyházkerületből is eltávolítandónak tartjuk.

II. B) Esperes-iktatás.

Esperes-iktatás, helyesebben: esperesi szék- és hivatal-foglalás már minden kerületben, illetőleg minden egyházmegyében van. Az ennél követett eljárásnak véleje az, hogy az esperesnek megválasztott lelkész az egy-

házmegyei gyűlés színe előtt leteszi az esküt, aztán megtartja programbeszédét, mely után, vagy néhol előtte, az egyházmegyei gondnok, többnyire azonban a főjegyző üdvözlí az új esperest az egyházmegye nevében.

Vélemény.

Ez az eljárás sem hitvallási, sem kormányzati elveinkkel nem ellenkező, továbbra is fentartandó, csak-hogy nem esperes-iktatás, hanem esperesi szék- és hivatal-foglalás néven.

(Vége következik.)

Az egyházmegyékből.

I.

N.-sajói egyházmegyéből.

A n.-sajói egyházmegye folyó évi őszi rendes közgyűlését november 29-én tartotta meg Besztercén, Musnai Károly, esperes elnöke alatt, az egyházi és világi közgyűlési tagok nagy számu jelenlétében s élénk érdeklődése mellett.

A közgyűlést megnyitó beszédében esperes aa. élénk színekkel festi le, hazánk ez exponált helyén, az idegen nemzetiségű és más hitvallásúak között széjjelszortan levő egyházaink szellemi, anyagi és vallás-erkölcsi állapotot. Jelzi, hogy főtörekvése volt, az egyházak iskoláit, a hol csak lehetséges, az állami iskolák felállításával megszüntetni; mert az egyházak szegénységük miatt nem képesek iskoláikat úgy fentartani, hogy azok a célnak megfeleljenek. E törekvését siker koronázta, mert ma egyházmegyénk területén, csak két felekezeti iskola van, s ezzel szemben 18 állami iskolában 42 tanerő működik. A második törekvése az volt, hogy a nép vállaira nehéz teherrel súlyosodó kepe-rendszert megváltoztassa, s lehetőségig a teher alól a népet felszabadítsa. E törekvése is sikerült, mert ma az egyházmegye területén négy egyházban semmit sem fizetnek a hívek, négy egyházban oly csekély összeget, hogy azt tehernek sem lehet mondani, nem terményt, hanem egy-egy frtot fizetnek, egy egyházban a kepe rendezve lett, s még csak négy egyház van, hol a kepe rendezni, részben leszállítani, szükségesnek látja s reményli, hogy a legközelebbi időben ezen egyházakban is sikerül a kepe rendezése.

Azután részletesen előadja az egyes egyházak helyzetét. Az egyes egyházakban végzett esperesi vizsgálatról szóló jelentésében különösen kiemeli, hogy S.-Szt.-Andráson »nagyságos Fejérváry Károly, egyházmegyei főgondnok ur, eddigi jótékonyágát, vallásos, buzgó áldozatkésztségét, melyet egyházmegyénk majd minden egyházával éreztetett, megkoronázta azzal, hogy miután az egyház anyagi ügyeit teljesen rendezte, 3000 frtos kepeváltsági tőkét teremtett, 2000 frtot pedig az egyház közszükségleteinek a fedezésére. Most, a millenium emlékére, egy diszes 8000 frtba kerülő templomot építtetett saját költségén, mely templom teljesen készen van, s felszentelése a jövő év május havában meg fog történni. Adjon isten sok ilyen vallásos, buzgó férfiakat egyházunknak, mert a míg ilyen kimagasló egyházas embereket szerencsénk van miénknek mondhatni, nem félünk a hanyatlástól. A kegyelem istene adjon nyugodt, csendes és boldog, hosszú évekre terjedő életet a főgondnok ur ő nagyságának, hogy gyönyörködjük áldozatainak gyümölcsében, abban a tisztelőben, szeretetben, melylyel személyét körül vesszük mi és a miéink.«

Esperes aának a megtartott esperesi vizsgálatról, az

egyházmegye s az egyházközségek szellemi, anyagi állapotáról szóló jelentését, mely mindenütt élénk egyházas életéről, buzgóságról, áldozatkészsegről tesz tanúságot, nagy örömmel hallgatta a közgyűlés s esperes aa. iránti elismerését jegyzőkönyvileg is kifejezte.

Az egyházmegyei tanács működéséről szóló jelentést főjegyző aa. adta elő, melyet a közgyűlés, az egyházmegyei tanács tagjainak munkálkodásáért köszönetet szavazva, tudomásul vett. Ugyancsak tudomásul vette a közpénztár és özvegy-árvai gyámalap pénztár megvizsgálására kiküldött bizottság jelentését is.

Az Igazgató-Tanácsnak különböző ügyekben kibocsátott rendeletei, leiratai tudomásul vétettek, s azok alapján az intézkedések megtétek.

Tárgyaltatott azután a sz.-cegői egyház torony-építési ügye. A sz.-cegői egyház, a múlt évben tartott millenárius közgyűlésén határozatilag kimondotta, hogy Magyarország ezer éves fennállásának emlékére, minden évben ünnepet szentel, kepejét megváltja, és temploma mellé tornyot építtet. Az ünnepet ez évben is megtartotta, kepejét még az elmúlt évben megváltotta és most a torony-építéshez jár hozzá fogni. A torony-építéshez nsgos Fejérváry Jenő, sárvári nagybirtokos ur felajánlott 30,000 darab téglát, az egyház tagjai mintegy 500 frt. pénzt s azon kívül felajánlották a porond, és kőanyag előállítását és összehordását s minden, az építésnél szükségeltető ígás és kézi napszámot, melyeknek értéke mintegy 700—800 frt. s így az egyház tagjai 1200—1300 frttal. járulnak a torony építéséhez. A sz.-cegői egyház tagjainak, ezen ma napság ritka vallásos buzgósága és áldozatkészsege méltán hívta ki a közgyűlés egyhangú elismerését és dicséretét. A torony-terv és költségvetése a legmelegebb ajánlattal határozottat felterjesztetni az Ig.-Tanácshoz.

Több tárgy elintézése után, végül tárgyaltatott a sz.-uj-ósi papi ház kijavítására vonatkozó költségvetés, mely szerint a papi ház kijavítása 150 frtba kerülne az egyháznak, mely összegnek fedezését azonban, a közgyűlés általános éljenzése mellett, Fejérváry Károly, főgondnok ur volt szives felajánlani. A nsgos. főgondnok urnak ezen újabb adományáért a közgyűlés háláját és köszönetét esperes aa. tolmácsolta.

A szép rendben lefolyt közgyűlést esperes aa. az Úr segedelmét kérő s tette lelkesítő bezéddel bezárván, a közgyűlés elnöklő esperes éltetésével oszlott szét, magával vivén mindenki azon megnyugtató tudatot, hogy egyházmegyénkben mindenek a legszebb és legjobb rendben vannak.

II.

Kivonat

a n.-szebeni ev. ref. egyházmegye papi értekezletének N.-Szebenben, 1897. nov. 12-én tartott gyűlése jegyzőkönyvéből.

Elnök aa. az értekezlet közgyűlését megnyitván, előterjeszti a küllől egyházmegye általános papi értekezletének f. évi július hó 15-én tartott gyűlésében 8 jkvi. p. alatt hozott, s hasonszellemu határozattal leendő pártolás végett egyházmegyénk papi értekezletének megküldött határozatát, melyben kimondja, »hogy a Szabó Aladár és dr. Kecskeméthy István féle tulhajtott vallásos irányzatot a leghatározottabban elítéli, abban szektáskodásra törekvését lát, mely a prot. egyház, közelebből egyház-társadalmi életünk megbontását célozza. Az erdélyi ref. egyházkerület

belbékéjét, theologia-akadémiájának jövőjét feltűrtől. Nt. Szász Gerő, e. ker. közfőjegyzővel, mint a ki az egység-bontó irányzat ellen a »Prot. Közlöny« hasábjain fellépett, elvileg egyetért, s neki a bátor kezdeményezésért köszönetet mond. Magát az ügyet annyira fontosnak tartja, főleg a jövő nemzedék papjai képzése tekintetéből, hogy tisztelettel átteszi azt az egyházkerület papi értekezletének elnökségéhez s egyben felhívja arra, hogy a kérdés elbírálása s minden további lépések megtételére hívja egybe az egyházkerületi papi értekezletet. Ez átirat folytán elnök aa. felhívja értekezletünket, hogy a kérdést tegye tanácskozási tárgyává s a mennyiben az előterjesztett határozattal egyetértene, az egyházkerületi papi értekezlet elnökéhez intézendő hasonló szellemű felterjesztéssel támogassa azt.

Ertekezletünk, bár minden egyes tagja meggyőződéssel vallja, hogy az evangéliom szellemében fejlődött vallásosságban, Krisztus erkölcsi törvényeinek lelkiismeretes betöltésében, s fenséges életpéldájának követésében van erős, az élet viharai által meg nem rendíthető alapja a hűvek boldogságának, s ezért a vallás-erkölcsi élet fejlesztésén buzgón munkálni mindannyia szent feladatának, kedves kötelességének ismeri, s tehetségeinek mértéke szerint, önzetlen szívvvel fáradozik is azon: elítél és kárhoztat minden olyan törekvést, mely a nép józan értelmét külföldről importált kegyeskedés fitogtatásával megtevesztetni akarja, evangéliomi hitét szemforgató álszenteskedéssel megtevesztetni igyekszik, s isten igéjének hirdetését és szolgálatát illetőleg oly fogalmakkal szaturálja, melyek a baptizmus és názárenizmus tévutjaira terelik; elítéli és kárhoztatja oly egyetek alakítását, a melyek céljainak megjelölése a mívelt ember erkölcsi érzékét bántja, szemérem érzetét sérti; elítéli és kárhoztatja ezen egyetek elnevezésénél a »kereszt« jelző alkalmazását

mint a mely által a prot. egyházba a kereszt-kultusz becsempészése szándékoltatik. Minthogy pedig ez irányzatok és törekvések magyar ref. egyházunk két theologiai tanára, dr. Szabó Aladár és dr. Kecskeméthy István által képvisel tetnek, értekezletünk nevezettek tanári működését egyházunkra nézve károsnak, sőt veszélyesnek tartja, s ezért ellenük a józan vallásosság, evangéliomi hit és erkölcs érdekében, azok egész erejével és minden fegyverével küzdeni, kötelességének ismeri. Épp azért a küküllői egyház-megye általános papi értekezletének határozatát teljertámulag elfogadja, nt. Szász Gerő urnak, a »Prot. Közlönyben« a dr. Szabó Aladár és dr. Kecskeméthy István egyház-ellenes magatartásáért folytatott barcaért elismerését és köszönetét nyilvánítja.

Tekintettel azonban arra, hogy a nevezett tanárok által megindított egység-bontó irányzatnak, csak egyházkerületünk papságának egyértelmű tiltakozása vághatja útját; tekintettel arra, hogy a nevezett tanárok által külföldről importált émelygős pietizmus, s az annak révén terjedő álszenteskedés és jezsuita képmutatás elől a talajt csak az igaz evangéliomi hit- és vallás-erkölcsi élet fejlesztésével lehet lefoglalni, azok fejlesztésének pedig igen hatóságos és nem kicsinyelhető sikert ígérő tényezője az egyházkerületi papi értekezlet:

egyházmegyei papi értekezletünk nt. Szász Gerő urat, mint elnököt, fölkéri, hogy a már szervezett egyházkerületi papi értekezletet minél előbb hívja össze, s az által adjon alkalmat papságunk közvéleményének megnyilatkozására.

A fönnevezett helyről kiadta:

Balázsfalva, 1897. dec. 7.

Cseresznyés Ödön,
ért. jegyző.

TÁRCA.

„Logia Jesu“

A »Prot. Közlöny« ez évi 29-ik számában közölt már egy rövid tudósítást arról, hogy a mult télen, két angol tudós, Greuffell és Hunt, egyiptomi ásatásaik közben, a libiai pusztaság szélén fekvő Behneza (régibben Oxyrynchus) városában, egy malom alatt, igen érdekes papyrus leletre akadtak. Ezek között van egy 10/m széles és 15/m magas papyrus levél, mely Jézusnak néhány mondását tartalmazza. A papyrus levélnek mindkét oldala be van írva, a nélkül, hogy tisztán ki lehetne venni, hogy melyik képezi a másik folytatását, de azért mégis meg lehet mondani, hogy mint következnek egymás után.

Az első mondásnak csak a vége, az utolsónak csak az első szava, a negyedik pedig nagyon megrongált állapotban maradt ránk.

A szöveg a következő:

1 v. és akkor húzd ki a szálkát, mely a te atyádnak szemében van.

2 v. Mondá Jézus: Ha nem böjtölök a világra való nézt, úgy bizonyára nem juttok Isten országába; és ha nem ünneplitek meg a szombatot, úgy nem látjátok meg az Atyát.

3 v. Mondá Jézus: a világba léptem és testbe jelentem meg nekik s úgy találtam, hogy szomját mindenik kiélegítette és egyet sem találtam szomjasnak és lelkem gyöt-

ródott az emberek fiaiért, mert vakok az ő sziveik és nem látják a szegénységet.

4 v. Mondá Jézus: Akárhon legyenek, Isten velük van és éppen a mint valaki egyedül van, éppen úgy én vele vagyok; emeld fel a követ s megtalálasz ott engem, hasítsd a fát és én ott vagyok.

5 v. Mondá Jézus: Egy proféta sem kedves az ő házában s egy orvos sem gyógyítja meg azokat, kik őt ismerik.

6 v. Mondá Jézus: Valamely város, mely egy magas-hegy tetejére van építve és erős alapokra vetve: sem el nem pusztulhat, sem elrejtve nem maradhat.

7 v. Mondá Jézus: Halld

Az első mondás parallel Luk. VI. 42 v. A második mondás lényegileg ugyanazt mondja, mit Luk. XIV. 33 »Világra való nézt böjtölni« nem zsidó ritualis értelemben értendő, hanem enkrateistikus értelemben, mint Luk. XIV. 33. Éppen így értendő a második rész is, mely értelemben sokszor fordul elő a szombat megünneplése, mint az egész élet megszentelése. Különben, úgy a »böjtölés«, mint a »szombat megünneplése« ilyenén való használata, tekintettel Jézus ez irányu álláspontjára, aligha tőle származnak.

A harmadik mondás bevezetése: »A világba léptem, és testben jelentem meg« minden bizonynyal apokrif. Még

János sem ad ilyen szavakat Jézus szájába. A theologiai gondolkozásnak későbbi fókára vallanak a szavak, a mikor már Jézust többé nem embernek, hanem valódi istennek képzeltek. A logia többi része, mely Jézus gyöttrődő fájdalmát fejezi ki az emberek romlottsága, vaksága miatt, lehet eredeti.

A negyedik mondás a legnehezebb. Meg lévén rongálva a papyrus, az írás alig olvasható. A bevezetés Máté XVIII, 20-ra emlékeztet. Előbb azt hinné az ember, hogy valami pantheistikus gondolat nyer itt kifejezést, de ha e szavakat összehasonlítjuk Pred. X, 6 v, elesik e feltevés. Ott ugyanis az áll: »Ki a követ szétöri: fáradságot szerez magának; ki fát hasogat: vészedelemben forog a miatt.« Nem pantheistikus, hanem egy mély jelentőségű gondolat nyer itt kifejezést, mely legértékesebb az egészben. Parallel azon ígérethez: Én mindennap veletek vagyok és nem hagyok titeket árvakul; de a mi különös értéket tulajdonít e mondásnak, az, azon hozzáadás: hogy a mindennapi élet nehéz munkájában is, a kőhányásnál és favágásnál is mindenki istennel és Krisztus ő vele van, ha t. i. valaki igazán egyedül, illetőleg, a világtól bensőleg elszakadva van. A fősúly az »egyedülleten« fekszik, a ki ebben az értelemben »egyedül« van, ahhoz Krisztus, mint hű kísérő csatlakozik, még a mindennapi élet terhes munkájában is. Ha a mondás szószert nem is, de a gondolat-menet bizonyára Jézustól származik.

Az ötödik mondás első fele parallel Máté XIII. 57. Mark VI. 5. Lukács IV. 24 v, Jézusi eredetét nincs miért kétségbe vonnunk. Nagyon egyet mond ezzel a logia második fele: »egy orvos sem gyógyítja meg azokat, kik őt ismerik« de ez a kanonikus iratokban nincs benne, hogy ha csak nem azt a gondolatot akarja kifejezni Luk. IV. 23. »Orvos, gyógyítsd meg magad.« Minden bizonynyal, Jézusnak eredeti mondásával van dolgunk, a mely eddig ismeretlen volt.

A hatodik mondás ugyanazon gondolatot fejezi ki, mint Máté V. 14 és VII. 24 sat. Jézusi eredetét ennek sincs miért kétségbe vonnunk.

Mit tarthatunk most már ezen logiak felől? A keletkezési idő úgy 200 körül keresendő. Az a levél, melyen a logiak vannak, a görög 11-es számmal van megjelölve, a a mienk tehát folytatását képezi más logiaknak s valószínű, ennek is volt folytatása. Az mindenesetre bizonyos, hogy a lelet nem összefüggő történet, vagy evangéliumi elbeszélésnek a töredéke, mint p. o. az 1893-ban felfedezett Péter evangélium, hanem külön álló mondások gyűjteménye, melyeket valaki magának följegyzett.

A theologiai vizsgálódás, abból a sajtóságos összeköttetésből, melyben a három első evangélium egymáshoz áll, már rég azt következtette, hogy a Máté és Lukács-féle evangéliumnak, Márkon kívül, még egy más forrása is volt, mely Jézus beszédeit tartalmazta. Papias is a második század első felében azt mondja, hogy Máté feljegyezte Jézus mondásait zsidó nyelven s azokat a maga esze szerint magyarázta. A legeredetibb alakban Lukács őrizte meg azokat; ha tehát a most felfedezett logiak inkább egyeznek Lukácscsal, mint a más három evangéliummal, úgy ebből következtetni lehet a Máté-féle logiákkal való rokonságra. Ehhez még egy más körülmény is járul. Már a Máté és Lukács-féle evangélium írója előtt is, a Máté-féle logia nem eredeti, hanem zsidós-keresztény irányban átdolgozott alakjában állott. Ugyanilyen karaktere van a mi logiáknak is, legalább is a

másodiknak; vagy a forrás lehetett tehát közös, vagy pedig egymásnak lehettek forrásai. Természetes, mindez csak gyanítás, mert hiszen az egész gyűjteményből csak egy papyrus levél áll előttünk.

Harnack szerint, ha összehasonlítja az ember ezeket a logiakat az egyiptomi evangéliumnak egyes maradványai-val, közeli rokonságot lehet felfedezni kettőjük között. Minden, a mit az egyiptomi evangéliumról tudunk, jól talál az új felfedezésre. Szerinte a legkésőbbi idő, a mikor logiánk leiratott, a második század első harmada.

Bármint álljon is a dolog, az evangélium-kritikára nézve nem értéktelen ezen felfedezés. Aznyt mindenesetre látunk, hogy a kereszténység első idejében léteztek ilyen gyűjtemények, melyek egész külön ágát képezték az őskeresztény irodalomnak.

Egerházy Lajos,
uj-tordai ref. pap.

Különfélék.

= **Felhívjuk olvasóink figyelmét** igazgatótanácsi tudósításunkra, melynek egy pontja szerint, az egyházkerület maga, mint tulajdonos, ad ki hivatalos lapot új éven kezdve, és a »Prot. Közlöny«, melyet egykor közzsínat akceptált, egyszerűen eldobja. Nem kérdezősködünk az indokok után. Ha a piri-pócsi egyház papjának van joga, lapot alapítani, hogy ne volna az Ig-Tanácsnak! A kérdés az: Mi szükség volt rá? A »Prot. Közl.« nem teljesítette-e kötelességét mindig makula nélkül e tekintetben? Nincse itt valamelyes olyan bűn, melyet a Közlöny elkövetett, s melyet az Ig-Tanács gyöngédségből elhallgat? Ezt feltétlenül ki kellett volna fejezni. Mert azt mindenki tudja, hogy az erdélyi egyházkerület szegény papsága két lapot eltartani, nem tud. A hivatalos valahogyan megél, de a volt hivatalosnak meg kell halni. Miért kell a Közlönynek meghalni? Erre a kérdésre feleletet várt volna mindenki. Egyelőre nem kapott. Annyi bizonyos, hogy a Közlöny szerkesztőjének figyelemmel kellett volna lenni amaz életből csességre: hogy dicsőségből megélni, nem lehet, de kegyelemből igen; meg aztán: jobb eleven rókának lenni, mint döglött oroszlának. Nehogy fiskális per legyen belőle, határozottan kijelentjük, hogy mi vagyunk a róka is, az oroszlán is. Ne adja isten, hogy ebből nagyobb baj legyen!

= **Hosszu időktől fogva az volt a szokás**, hogy az úgy nevezett »Conceptus« volt olvasóinkhoz a karácsoni üdvözet. Most elmaradt. Nem kaptuk meg. Nem tudjuk miért? Ide szorultunk ebbe az igénytelen rovatba. Nem baj. A nap sugára nem gyűlölködik. A nap sugára csak szeret. Királyi palota, vagy koldus kunyhó egyiránt tárgya áldásának. A szeretet mestere születésének ünnepén, a mi földi, de önzetlen szeretetünk bekopogtat azoknak a szegény házaknak, de nemes sziveknek ajtaján, melyek hirdetik annak mindenhatóságát, ki megtartó, és »ma született a Dávid városában.« Legyenek áldottak a karácsoni ünnepek e hazában, az anyaszentegyházban, a községekben, a családokban, a szivekben. És kezeitöket összetéve, kérjétek az istent, hogy bocsásson meg azoknak, kik nem tudják, hogy mit cselekesznek. Boldog karácsoni ünnepeket!

= A peteki ev. ref. egyházközség történetében örökre emlékezetes marad az 1897. év, egyfelől azért, mert ez évben lett teljesen átalakítva temploma; másfelől azért, mert a hivek vallásosságuknak önkényes adakozásaikkal is fényes tanujelét adták, mit az itt közölt adományok igazolnak. A hivek, a templom építési rovatolon kívül, mely a föld és fejadó 212%-át képezte, adtak: 119 frt. 20 kr. az asszonyok és leányok 29 frt. és 10 kr. szószerk takaróra; Biró András lelkész 25 frt. értékű urasztali takarót; Gyermán János, nejével, István és János fiával 21 frtos urasztali kelyhet, a Szabó-család 20 frtos urasztalát, Görgényi Pál, nejével 15 frtos márványtáblát, Biró F. Sándor, Ifj. Jakab Sándor, Ifj. Biró L. János, Tóth Sándor szegletit, Biró F. János 13 frttal kijavították a koronát; Biró J. János, feleségével 10 frtos urasztali takarót. Biró v. András feleségével egy perselyt. Az ablakok felső részének színes üvegekkel való ellátását a következő presbiterek eszközölték; pénzadományaik utján: Jakab B. Sándor 5 frt. Id. Miklós János 2 frt. Biró T. János 2 frt. Német András 2 frt. Nagy Mihály 2 frt. István János 2 frt. Miklós P. János 2 frt. Dénes István 2 frt. Kerekes S. Ferenc 2 frt. Nagy Zsigmond 5 frt.

Id. Kerekes S. János és családja toronyóra alapra 10 frt. Sztójka János 5 frt. Biró T. Sándor 2 frt. Dénes András 2 frt. Biró M. János 2 frt. Biró P. János id. és ifj. 1 frt. 50 kr. Kerekes A. P. Mihály 1 frt. Dr. Fuchs Vilmos, körorvos 5 frt; Áros János, benei állomásfőnök 3 frt. Furó György 2 frt. Szabó József ocfalvi asztalos-mester 5 frt. Fábrián Péter 50 kr. a peteki mértékletességi egyesület 20 frt; az erkei evang. egyház 20 frt. értékű, az ugyanottan képviselő-testület 15 frt értékű, a daroci (szász) képviselő-testület 20 frt értékű tölgy fát; alsó-rákosi Kertész András 4 m. m. meszet. A fentebbi kegyes adományozók, fogadják e helyen is magam és egyházközségem nevében hálás köszönetemet, Petek 1897. dec. 16. Biró András, ev. ref. lelkész.

= **Hibaigazítás.** Legközelebbi számunk Hivatalos részében, nem rajtunk mult hibából, a következők kijavítandók: A Sövényitalván megválasztandó pap az első évben fizetésének csak $\frac{3}{4}$ -ét kapja. A folyamodványok pedig nem Maros-Ujvárra, hanem Maros-Ugrára küldendők.

A luka-ilenfalvi tanítói pályázatban pedig a fizetés nem 140 frt. hanem 240 frt. 20—20 frt. előleges részletekben.

HIVATALOS RÉSZ.

5056—1897.

KÖRLEVÉL

valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Elöljáróságának.

Megjelent »A Két Bolyai« címmel Bedőházi János m.-vásárhelyi ev. ref. kollegiumi tanár által irt »Élet és Jellemrajz«, huszonkilencz nyolcadretű nyomtatott ivre terjedő illusztrált diszes kiállításban. Ára 6 korona. Kapható a m.-vásárhelyi koll. előljáróságánál, mint kiadó tulajdonosnál.

Most, midőn a legnagyobb magyar matematikusok egyikének főműve, a »Tentamen« a Magy. Tud. Akadémia diszes kiadásában jelent meg, a nevezett élet és jellemrajz kimerítően s alkalomszerűen ismerteti és bemutatja a magyar közönségnek a kiváló tudóst és költőt, az esz és szív eme csodálatos vegyületének emberét, ugyszintén a mathesis terén nagyobbnak hirdetett s világszerzte magasztalt csoda fiát, Jánost; méltatja egyszersmind tudományos munkásságukat népszerű módon, úgy, hogy nemcsak a magasabb matematikailag képzett, hanem a matematika s általában a tudomány iránt érdeklődő közönség is kellő tájékozást nyerjen a két legnagyobb magyar matematikusról.

Ez a körülmény arra birta Igazgató-Tanácsunkat, hogy ezt az egyházkerületünk művelődés történetében hézagpótló munkát a m. t. Elöljáróságok figyelmébe s lehető széles körben leendő terjesztésre ajánlja, oly formán, hogy azt ne csak a kollegiumi könyvtárak részére, hanem a tanulók közt kiosztani szokott jutalomkönyvül is szerezzék meg.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsának, Kolozsvárt, 1897. dec. hó 4-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Vályi Gábor,
elnök-helyettes.

5149—1897.

KÖRLEVÉL,

összes lelképásztorainkhoz és tanítóinkhoz.

A nagymélt. Földmívelésügyi m. kif. Miniszter ur támogatásával az Alsó-Fehér, Csik, Háromszék, Hunyad, Kolozs, Szében, Szilágy és Szolnok-Doboka megyei gazdasági egyesületek az 1897. év december, továbbá az 1898. év január február és március hónapjaiban népies téli gazdasági előadásokat rendeznek, mely előadások által a gazdasági üzem körébe tartozó és pedig a mezőgazdaság, erdészet, állategészségügy, szőlőmivelés, borászat, gyümölcsészet köréből, erre felkért szakemberek és szakközgeink által, a mezőgazdasági ismereteknek minél szélesebb körben való terjedését óhajtják elérni.

Ismeretes előttünk az, hogy hazánk, de különösen az erdélyi részek mezőgazdasága csak akkor fogja a gazdának fáradságát, odaadó buzgalmit, szorgalmát jutalmazni is egy-

uttal, ha az okszerű mezőgazdasági ismeretek a mezőgazdálkodással foglalkozók, különösen a földmives-osztály között mentől szélesebb körben fognak elterjedni.

Ezt célozza a gazdasági egyesületek emez akciója is, és a népies téli gazdasági előadások rendezésével oda fognak hatni, hogy úgy a közép-, valamint a kisbirtokos-osztály, az előadásókból szellemi hasznot meritvén, gazdaságában anyagi haszonnal értékesíthesse a népies előadásokon szerzett tapasztalatait.

A kitűzött cél azonban csak azon esetben lesz némileg elérhető, ha az egyes felolvasások iránt a kis gazdák részéről kellő érdeklődés fog mutatkozni, ha tömegesen fognak részt venni s az ott tanultakat gazdaságunkban érvényesíteni is igyekezni fognak.

Fölvivjuk ennél fogva összes t. lelkészeinket és tanítóinkat hogy e felolvasások megtartásának idejét figyelemmel kísérsni, arra mezőgazdasággal foglalkozó hiveinket figyelmeztetni s őket a felolvasásokon való megjelenésre buzdítani sziveskedjenek.

Kolozsvárt, 1897. dec. 13-án.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

Dr. Vályi Gábor,
elnök-helyettes.

5243—1897.

KÖRLEVÉL,

valamennyi ev. ref. népiskolát fentartó egyházközségünk tiszteletes t. Tanácsának.

A népiskolai tanítók fizetését rendező 1893. évi XXVI. t. c. végrehajtásához 1894. évi 10.000 sz. alatt kelt valás- és közoktatásügyi magas miniszteri utasítás 5-ik §-a értelmében a tanító illetményeit okmányszerűleg: díjlevelében, vagy a megválasztásról és javadalomról kiállított szabatos szövegű okiratban kell biztosítani, mely az iskolaszék elnöke és jegyzője aláírásával és pecsétjével ellátva, egyházfőhatósági jóváhagyással is ellátandó és egy példányban minden tanítónak kiadandó.

Figyelmeztetjük ennél fogva a tiszteletes t. Tanácsot, hogy a mennyiben ezen kívánalomnak eddig elég nem tette voltna, haladéktalanul intézkedjék a szabályszerű díjlevelé kiállítása, illetve a fizetést pótló államszegélyben részesülő tanítók részére leendő kiadása iránt, hogy a közíg. bizottságok a tanítói fizetések kötelességszerű ellenőrzésében és nyilvántartásában akadályozva ne legyenek.

Kolozsvárt, 1897. dec. 18-án.

Dr. Kádár János,
s. titkár.

Dr. Vályi Gábor,
az elnök-helyett.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXVII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1897. December 30.

52. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKON EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

5418—1897.

Nagytszt. Szász Gerő úrnak, a „Prot Közl.” szerkesztőjének.

Nagytszteleletü Ür!

Tudomásvétel és mihez tartás végett, értesítjük Nagytszteleletet, hogy Igazgató-Tanácsunk folyó hó 18-án tartott ülésében 5294. sz. a. kelt határozatával, a fenforgó szükség kielégítése céljából, határozatilag kimondotta, hogy egy egyházkerületünk tulajdonát képező »Protestáns Egyházi« hivatalos lapot alapít s azt a jövő 1898. év január 1-től kezdődőleg meg is indítja, a mely lap egyszersmind az egyházkerület hivatalos közlönye lévén, az egyházkerületünket érdeklő összes hivatalos közlemények jövőre abban tételnek közzé.

Kolozsvártt, 1897. dec. 27-én.

Márkus János,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

A „Prot. Közlöny” olvasóihoz.

Ez előtt húsz esztendővel egy felvilágosodott, modern, európai gondolkozású kormányzó a maga területén, Kínában vasutat építtetett Sanghaitól Vuzungig. A kínai császár ezért rettenetesen megharagudott. Haragjában a vasutat szétromboltatta. Az a boldogtalan kormányzó pedig megtudván a császár haragját, kínai szokás szerint, azzal mutatta meg a trón iránti hűségét, hogy önkint vált meg életétől, nálunk ugy mondanók, hogy felakasztotta magát.

Ez a sors volt és van szánva a »Prot. Közlönynek« is. Lehet, hogy bekövetkezik. De, bocsánatot kérünk, ha bátrak leszünk, még élni egy kicsikét Vannak még valamelyes elmondani valóink, akkor aztán meghajtjuk fejünket, és meghalunk; de előbb megvetjük az ágyunkat.

1871-ben indult meg a »Közlöny« az 1870-ki magyarói zsinat mandátumának az alapján, mely egyhangulag üdvözölte az eszmét és annak megvalósulását a hivatalos közlemények átengedésével anyagilag, mondjuk, erkölcsileg támogatta.

1870. aug. 31-én adtam ki programját. Azzal a hévvel, lelkesedéssel, és bőbeszédűséggel, melyre csak az ifjusághoz még közel levő férfiak

képesek. Nem szégyenlem ma sem, közel a hetven esztendőhez.

A lap megindult 1871-ben, az általam irt »Előre« feliratu cikkel. Hogy mi van benne, az most nem tartozik ide, de az ide tartozik, hogy cikkemet így végeztem: »A zászló elbukhatik, de soha, senkiért és semmi tekintetben meggyalázva nem leend. Isten segítségével — előre«.

A lap megindult, és ment — ment... Áldottak legyenek emlékekben: Péterfi, Basa, Benkő, Almási, Faragó, Elekes, esperesek, és annyi más, kik mint egy ember állottak mellettem. Buzdítottak, bátorítottak és szeretettel vettek körül. Élet, elevenség kezdett mutatkozni, mint mindenütt, a hol a megujult szellem szorja sugarait. Mint a börtönből szabadultnak a friss levegő: jól esett a lelkeknek, hogy ime, a szabad gondolkodásnak, a szellemi függetlenségnek, a lelkiismeretbeli szabadságnak, az erőszakosságot, a dölyföt, a hatalommal való visszaélésnek féktelenségét korlátoló, az ellen minden percben kész tiltakozó, élő organumot találtak az ellenőrző örök hatalomban, a betűben.

Ha így maradt volna! De nem maradt.

Nekem, ki az ötvenes években, a Kolozsvárra csonkán összeállított theológián csak hozzá alkalmazottan végeztem dolgomat: nekem jutott eszembe és meggyőződésemmé vált, hogy az időközben N.-Enyedre vitt theológiának feltétlenül Kolozsvárra kell vissza térnie sok mindenért, de mindenek felett, mert az egyetemmel való kapcsolat oly távlatot mutatott, melyet fel nem használni, országos bűn. Az 1873 ki első számokban öt cikkben foglalkoztam e dologgal lelkem egész hevével, vérmérsékletem egész vehemenciájával. Bár, ne tettem volna!

A feldobott eszme nagy port vert föl, és nagy harcot támasztott. Az északi és déli polus életjelt adott. Az ellenfelek megtalálták egymást. Néhai Nagy Péter, ki bár odavaló tanár volt, Nagy-Enyedre soha le nem ment, éles ellentétbe helyezte magát e dologgal; paptársá, az én akkori főmunkatársam (Lásd a Prot. Közlöny akkori cím-lapján) Szász Domokos, már csak ezért is, lelkes barátja, harcosa lett az eszmének.

Minek beszéljem a többit? A közgyűlési jegyzőkönyvek évek hosszú során keresztül telve vannak az e harcban hozott határozatokkal. Az agyvelők fermentációja, a szenvedélyes küzdelem örök lobogása, keresztül a Nagy Péter ellen intézett híres »Infándum...« féle támadáson: mindaddig tartott, míg Nagy Péter meghalt 1884. szept. 16-án.

Megérdemelt részvétellel és kegyelettel bocsátottuk el a halhatatlanság útjára egyházkerületünk valaha ismert legnagyobb szónokát. Minden jótett-lélek azt hitte, és remélte, hogy most már érkezett a János-pap országa, itt van a békeség. Ám, mindenki megfélemlített arról, hogy itt maradt az enyedi kérdés, a theológiával, a melyhez későbbben csatlakoztak az ugynevezett »pénzügyi műveletek.« E két Moloch, ismételtelen követeli áldozatát, hogy egyházkerületünk nyugalma, békessége soha helyre ne állhasson. Nem szólok ez utolsóról, legfőképpen azért, mert pénz-műveletekhez soha nem értettem csupán azt említem meg, hogy e szörny idegenítette el az egyházkerület szolgálatától gr. Kuun Géza és id. Lészay Ferenc statusgondnokokat, részint az életkor előhaladottsága, részint egészségi okokból is; Sárkány Lajos, számvevőt, Domokos Antal, igazg. tanácsost, és dr. Kolozsvári Sándor, elnökhelyettest, ki harminc esztendőn keresztül volt törhetetlen jellemű és buzgalmu munkása anyaszentegyházunknak. És az egyházkerület, mely bizodalomból, választás útján adta e kiváló férfiaknak a mandatumot, megkérdezte-e valaha: hogyan, miért, mi okból történik az, hogy legjobb fiainak kell szomorú példát adni a közhasznu, önzetlen munkásságtól való félrevonulásra, nem is számítva azt, hogy elismerés helyett, nem egyszer részestültek oly cimezgetésben, mely értelmi világukat támadhatta volna meg, ha az nem volna ériut-hetetlen.

Kész szívvel ismerem el, hogy Szász Domokos energiája kieroszakolta a sorstól, és megcsinálta a kolozsvári theologia külső épületét, egy ilyen kis városhoz mérve, elég diszesen; meghatalmazást nyervén, beállította a tanári kart, tehát, a belsőt. 1895. őszén, az egyetemes konvent auspiciuma alatt, felavattatott és átadatott annak az életnek, melyet a legideálisabb tudománynak kell megszentelni a szép, a jó, a magasztos, szóval, minden földi erények országává.

Oh, milyen boldognak éreztem magamat, hogy ime, az én eszmém megvalósult; és hogy dicsőítettem azt, ki azt megvalósította!

Minő szép álmok, csak messziről mosolygó ábrándok testesültek meg! Ime, egy új, modern intézet, mely csak folytatása ugyan a n-enyedi iránynak: a szabadelvű theológiának, a független gondolkozásnak, és józan meggyőződésnek, de gazdagabb az eszközökben, az egyetem által könnyebben fér a tudományok kincses házához, a mivelt társadalom által pedig ahhoz a

pallérozódáshoz, a melyet ma már a kálvinista egyszerű palást alatt sem nélkülözhet az, ki annak viselésére áldozza életét. Hogy Erdélynek, Kolozsvárnak adatott meg a szerencse, hogy az egyetemes magyar kálvinista ifjuság ide kívánczozzék, mint egykor a német Wittembergába, az angol Oxfordba. Halleluja!

A beállított tanárok individualis mivolta kívül áll minden beszéden, és előre tiltakozom e tekintetben minden lehető imputáció ellen. Kettő erdélyi. Tehát, a mi vérünkben valók, ezekről itt egy szó sincs. Három importált. Ezek az urak nem láttak minket soha. Nem ismerik viszonyainkat, agyvelőnket, életünket. Ide jöttek, és nem ők alkalmazkodtak hozzánk, minket akarnak magukhoz átidomítani; minket, bűnösöket akarnak megváltani az ujjászületés által, a mint ezt már olvasóink untig ismerik lapunkból. Azt értjük, ha az egyetemek versengenek, hogy egy-egy világhírű tudóst, Max Müllert, vagy ilyeneket maguknak megszerezzenek: ám, mi hozta ide ezeket az urakat? Tudományuk? Ugyan, mit produkáltak egyebet, mint a mit bármely szorgalmatos studiozus meg ne tehetne? Ki tudja? Én nem tudom. Ilyen embereink, sőt különbek, voltak nekünk halommal. Csak egy párt említek: dr. Bartók György, szászvárosi, Horváth István, bürkösi, Bodor János, zágoni, Bitay Béla, csik-szeredai, Vásárhelyi Zsigmond, boldogasszonyfalvi papok. Ez utolsó különösen, ki eredetiben olvassa Platont, Arisztotelest, és Dávid zsoltárainak fordításával méltó feltűnést keltett. (Lásd Prot. Közl. 1891. folyam.)

Nós hát, a mienkek rovására, ezek az urak lettek a szerencsések, hogy boldog jövőnket megalapítsák. Kettőjük csak mosolyog; Kecskeméthy ur a pion; ő van mindenütt elől. Szabó Aladárral ő szervezi a »fehér kereszt«-egyletet, az evangyeliomi szövetséget, szerkesztő-tulajdonosa a »Kis Tükörnek«, melyben azt fogták rám, hogy káromkodom, és iszom, és a melyben kimondták, hogy szavaimat figyelembe venni, nem érdemes. Ezek mind következmények. A kezdet ott kezdődött, holott ez urak mindjárt az elején 1895-ben már elkezdtek a vallásos estélyeket, az áhitatoskodásokat, lehozták Szabó Aladárt, Szilassy Aladárt, és feltűnőleg bemutatták céljukat, hogy ők a budapesti fekélyes iránynak akarnak itt erős propagandát csinálni.

Ez mélyen bántotta vallásos érzésemet, hagyományainkat, liturgiánkat. Ez fölcserélés volt istentiszteletünknek, templomainknak. Az idealizmus vallásának érinthetelensége kidobva az utcára hivalkodásul. Gyötrő aggodalmaimban hozszu levelet irtam a püspöknek, akkor még barátomnak, Cirkvenicába, hol üdült, bizodalmasan, őszintén kérve, hogy jöjjön haza, és segítsen. (E levelet közölni fogom.)

Eredménye nem lett. A szóváltások megindultak. Védekezett, ki a hogy tudott. Nekik könnyű volt, mert nyilvános megtámadtatásuk

veszélylyel nem járt; az én állásom nehéz volt, mert a rám dobott nyíl az egyházkerület becsületét is sértette. Elégtételt kértem. A helyett »actióval« fenyegettek, ha nem hallgatók, mint ha e dolog csak engemet érdekelne. Beadtam lemondásomat. (Közölni fogom.) Ezért nem vettem részt az ideai közgyűlésen, mert e dolog elintézve nincs; ebben a dologban az egyházkerületi közgyűlésnek van joga határozni, és dönteni, mert szervesen összefügg multunk hagyományával, és jövődönkkel, melynek alapjait most kell lerakni.

Aztán, mentek a dolgok a mai fejleményekig.

Nem. Közben még történt egy igen fontos esemény, melynek hadd maradjon nyoma e napok történetéhez.

Béke-kísérletek, mondjuk a mai nap nyelven: kompromisszum kíséreltetett meg oly egyének által, és oly értekezleten, mely iránt egész tiszteletemet fejezem ki ma is.

Az volt a thezis, hogy e harc, küzdelem, hirlapi veszekedés kárára van anyaszentegyházunknak, mert megzavarja a szükséges egyetértést, a békét az egy célra működést: tehát, én hagyjam félbe ez áldatlan küzdelmet, és azért számomra a jövő egyházkerületi közgyűlésen meglesz az elégtétel, azon igyekeznek, hogy a bizalom jeléül a közjegyzőségről való lemondásom ne fogadtassék el.

Hálámat, és köszönetemet fejezem ki e helyen és az értekezlet illusztris tagjainak, de javaslatukat el nem fogadhattam. Okaim igen egyszerűek.

Ha én csak magán ember volnék, a Kecskeméthy úr, theol. tanárhoz nem illő, brutalis támadását magán-emberhez illő formában úgy toltam volna meg, hogy ma is attól koldulna. De én az egyházkerületnek bizalmi mondárariusus voltam még akkor. Ha a püspök, véletlenül meghalt volna, a mi az emberi életben idáig még nincs kizárva, abban a pillanatban én helyettes lettem volna a választásig. Minő méltósággal, és szemérmelenséggel kellett volna a gener. notariusnak oda állani négyszázezer kálvinista elébe, holott a volt paksi pap, és a Kasics Péter barátja, jelenleg kolozsvári theol. tanár nem tartja méltónak, hogy vele szóba álljon?

E sértésért, nem a magam személyeért csupán, hanem az egyházkerület becsületéért elégtételt kértem az illetékes helyen és meg nem kapván, beadtam lemondásomat, melyet nem illetékes helye, az egyházkerületi közgyűlés, hanem az Ig. Tanács intézett el úgy, hogy nem fogadta el. Hálás lehetnék érte; de elintézésnek ezt nem tarthattam, és nem tartom. Én hát mentem a magam útján, a magam meggyőződése szerint Védekeztem, irtam, gúnyoltam, paskvilizáltam, a mint az istenek nekem adták.

Igy érkeztünk el a fönnemlített értekez-

lethez, mely iránt ismételen kifejezem legmélyebb tiszteletemet, bár egyik tagja részéről oly elvádolásban részesültem, a minőt éppen tőle legkevésbé vártam, és a melyet vissza is utasítottam.

Az értekezlet eredménytelen maradt.

Én azt ohajtottam, hogy mert a sértés nyilvánosan történt, az elégtétel is nyilvános legyen; és ha tőlem azt kívánják, hogy most rögtön elhallgassak, az elégtételnek is most kell megadatni olyan formában, hogy a közönség, mely a sértést látta, lássa az elégtételt is. Ez elérhető nem volt a konferencián, mert én, minden jóakaratom mellett is, nem követhetem el azt az öngyilkosságot, hogy siket-nemásra kárhoyzotassam el magamat, és olvasóimban azt a gyanut keltsem, hogy én is, ki a puritán kálvinizmust prédikáltam mindig, ime, én is bele nyugodtam, hogy egy nagy elvi kérdés aludjék el csendesen, holott ellenfeleink a „Hajnallal“, és „Kis Tűkörrel“, és azoknak terjesztésével ugyan csak megkisértének mindent, hogy megrottassák a mult hagyományait, és a mai többség jobb meggyőződését.

Ne maradjon megemlítettlenül, hogy a konferencia után igen magas helyről tisztelttettem meg ismételen azzal a biztatással, hogy ha hallgatók, negyvenéves papi hű szolgálatom elismeréseül is, a gener. notariusságról való lemondásom elfogadtatni nem fog. Igen szép dolgok ezek; de nem a dolgok lényegére szólottak. Nem a gener. notariusság forog itt szóban. Ötszáz pap van az egyházkerületben, mind az ötszáz betöltheti ez igen szerény állást. Nem is arról van szó, hogy én legyek-e, vagy más? Tőlem lehet akárki. Arról van szó, hogy a mostani gener. notarius helyes álláspontot foglalt-e el a „futkározó szentekkel“ szemben: igen, vagy nem? Az e kérdésre adott felelet azzal a sértéssel áll nexusban, melyet Kecskeméthy ur, az egyetemi színvonalon (?) álló theol. fakultás tanára, a ki példát kellene hogy adjon tanítványainak, elkövetett, nem Szász Gerőn, hanem az egyházkerület gener. notariusán. Szász Gerő egyénileg el tudná igazítani a maga dolgát; a gener. notariusnak az egyházkerülettől kellett függővé tenni az állása integritásán esett csorbáért való elégtétel-nyerést, vagy az elítéltetést.

Nó hát, megkaptuk az ítéletet. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület mélt. Igazg.-Tanácsa kimondotta, hogy a gener. notarius által eddig szerkesztett „Prot. Közl.“ nem méltó bizalmára, és más lapot alapít. Tapsolj, nagytiszt. Anyaszentegyház! Plaudite! Ötven Szász Gerő nélkül is megélhetsz, de az új lap nélkül egy napig sem.

Nézzünk csak egy kicsikét utána.

Mikor 1886-ban ismételen átvettem a Közl. szerkesztését, mostani püspökünk az első számban ékes tirádákban dicsér, hogy a nemes, felette nehéz munkától vissza nem döbentem, hogy

kezembe vettem a zászlót; hogy vállalkoztam, összegyűjteni és forgalomba hozni a köznek javára értékesíthető kincseket; kívánja hatalmát az igaz szónak, bölcsességet, türelmet, szeretetet s több effélét.

De hát, az nagyon régen volt. Jöjjünk egy kicsikét közelebb. Az 1896. évi 1-ső számban nyíltlevelet intézett a püspök hozzám, melyben a mai helyzetet felségesen illusztráló következő igazságok foglaltatnak.

»Kedves barátom!

A »Protestáns Közlöny«-hez engemet rég letűnt évek sokszor nehéz közzelmeinek, diadalainak, és vereségeinek emlékei kötnek. Volt idő, midőn a lap szerkesztésének és fentartásának nem csekély gondjai rám nehezültek, és emlékezem, hogy nem egyszer anyaszentegyházunk érdekei iránt mindig táplált szeretetem egész teljességét kellett mérlegbe vetnem, hogy azzal ellensúlyozzam azon közönységet, gyakran visszataszító hidegséget, melyet tapasztalni velék kénytelen éppen azok részéről, kiknek első sorban lett volna kötelességük, szóval, tollal, tettel buzgón támogatni a Lap ügyét, érdekét, mely nem csak a mi erdélyi egyházkerületünknek, hanem egész egyetemes egyházunknak legmagasabb rendű érdekeivel elválatlanul egybe forrott.

A szerzett keserű tapasztalatok indítottak engemet arra, hogy püspökké választásomnak már első évében legelső kötelességeim közé soroztam, megtenni a lehető lépést arra, hogy e lap fentartása biztosítva legyen, s javaslatom alapján lett az, »*a szerkesztő egyéni függetlenségének, s a körüle sereglő munkatársak feltétlenül szabad vélemény-nyilvánításának érintetlen hagyásával*«, az egyházkerület hivatalos közlönyévé, s kötelezve lettek az összes egyházközségek a rendes állandó előfizetők sorába lépni, miután az igazgató-tanácsi, s püspöki körlevelekről és rendeletekről kizárólag ennek útján értesülhetnek.

Ez anyagi biztosítéknál, úgy véltem, még sokkal többet ér az, hogy örökké ifju szived egész lelkesedésével, tolladnak hódító erejével, s ritka mérvű áldozó-készségeddel utánam megint Te állottál, a különben is Te általad alapított Lap élére, mint nemes, mint példát adó vezér dicső küzdterén azoknak az örök igazságoknak, melyek az Ur Jézus Krisztus evangéliomában az egész emberiség üdvére kijelentve lettek, melyeknek zászlóját diadalról-diadalra vezetni, a protestánsizmus gyönyörű küldetése«, stb. stb.

Welche Wendung, durch Gottes Fügung!

Ime, csak rövid két esztendő előtt még mi volt a »Prot. Közl.«, és annak igénytelen szerkesztője, a püspök ítélete szerint; hogyan van hangoztatva a szerkesztő függetlensége, a munkatársak »feltétlenül szabad vélemény-nyilvánítása«, és elismerése annak, hogy a »hivatalos« jelleg nélkül a lap nem élhet, csak tengődik. És ma, ugyanazon püspök elnöklése alatt, az Ig.-Tanács egyhangulag új hivatalos lapot alapít nyilván azért, mert az e tekintetben a pedantériáig pontos Közl. nem felelt meg a célnak; és mert fel akarja szabadítani a Közl. szárnyait, hogy a hivatalos jelleg nélkül annál vigabban élhessen, ha tud.

Vajjon, meg tud-e élni? Megpróbálom. Nem akarok hasonlítani a khinai kormányzóhoz, nem leszek öngyilkos.

Ezen felhívom olvasóimat, barátaimat, a Papi Értekezleteket, hogy a mennyiben egyetértettek

a Prot. Közl. eddigi szellemével, irányával, törekvéseivel, munkásságával: azt ezután is támogatni, sziveskedjenek úgy szellemileg, mint anyagilag. És mert tudom, hogy igen sok szegény egyház, és szegény paptársam elmaradni kénytelen: ezek helyett igyekezzenek rábeszélni a világi embereket, a birtokosokat, vagyonosabb egyházi férfainkat, kiket csak úgy kell, hogy érdekeljen az anyaszentegyház dolga és az egyházi élet, mint minket lelkipásztorokat.

Szivesen kérem barátaimat, hogy e dolgot vegyék kezükbe, gyűjtsék egy táborba az egy értelemben levőket, és a pártolók névsorát, valamint a tőlük felszedett 1898. január havára szóló 50 krnyi előfizetést, (és csak ezt) január 20-ig hozzám beküldeni, sziveskedjenek. A mutatkozó eredmény fogja eldönteni: hogy fog-e élni a »Prot. Közlöny«, vagy meghajtja fejét a »vis major« előtt, természetesen, a független gondolkodás, és szabad vélemény-nyilvánítás nevében, a melyekről eddig azt tanították, hogy protestáns erények. (!)

Kolozsvártt, dec. 27. 1897.

Szász Gerő.

Az egyházak megadóztatása.

Hova-tovább több-több panasz merül fel az adó-kivető közegek s az azt felügyelő hatóságok eljárásai ellen. És méltán. Nem egyszer van módunkban részükről oly foku indolenciát tapasztalni, mely egyenesen arra látszik hivatottnak, hogy egyik, vagy másik egyházközség ekzisztenciáját fenyegetse, és csak a legkevesebbszer találkozzunk oly eljárással, hogy azt jóakaratonak mondhassuk. De, találkozzunk még egyébbel is. Az adó-kivetésnél közreműködő egyének nagyfoku járatlanságával törvényes intézkedések, döntvények szövevényében.

Hogy milyen eljárás tapasztalható a kepeváltási alapok megadóztatása körül, s ebből minő veszedelem háramlik egyházainkra, azt igen helyesen fejtegeti Rákosi György paptársam e lapok közelebbi számában. Valóban, itt az ideje annak, hogy egyházfőhatóságunk ez ügyben lépéseket tegyen s e kérdést egészen tisztázó döntvényt hozzon. Annál inkább, mert ha a törvény s felsőbb pénzügyi bíróságok rendelkezéseinek szellemét vizsgáljuk, s nem a pusztá szavakat nézzük: a méltányosság mellett, a jog és igazság s maga a törvény áll mellettünk.

Nézzük csak. A tőkekamat- és járadékadóról szóló 1875. évi XXII. törvénycikk rendelkezéséhez képest, adómentesség kedvezményében részesül a 2-ik §. 6. alpontja szerint:

»közvetlen a tudományok előmozdítására és nyilvános közoktatás céljaira szolgáló tőkék kamat-jövedelme; a következő 7-ik alpont rendelkezése szerint:

»közintézeteknek, azaz, nem pénzvállalatoknak tekintett jótékonyági intézetek (kórházak, árva- és segélyegyletek, tébolydák, lelenházak, vakok- és siketnémák intézetei, kiseddóvodák) tőkéinek kamatjövödelme, úgy az ezek által nyert segélypénzek«.

A 8-ik alpont szerint:

»a kolduló és betegápolással foglalkozó szervezetek kamatjövödelme«.

A 13-ik alpont szerint:

»a papnövendékek és más rendes tanulók ösztöndíjai«.

Igaz, hogy az itt felsorolt kivételek egyike sem foglal magában kifejezetten oly intézkedést, melylyel a kepeváltási alapok tőkekamat, illetőleg, járadékadó alá vonásának törvénytelen voltát szószerint igazolhatnók, de nekünk nem is a szó a lényeg, hanem a szellem, mely azokban van, s kétségtelenné teszi azt, hogy a törvény rendelkezéseinek végrehajtói nem mindig képesek, a holt betűn felül emelkedni. Mert, kérdem, ha a lelkészek, azok özvegyei és árvái gyámolítására rendelt egyházi hatóságok felügyelete alatt levő alapok; ha a tanítók fizetése, egy dolgozóház, szegényház jövedelmei, alapjai oly intézmények jövedelmi forrásainak tekintenek, melyek tőkének jövedelme az említett törvénycikk 7-ik alpontjának rendelkezéseihez képest tőkekamat és járadékadó alá nem vonható a kepeváltási alap nem tekintendő-e éppen olyan tőkének, mely a 6-ik, illetőleg 7-ik alpont kedvezményében szintén részesítendő? Avagy, kiknek számára teremtik egyházközségeink ez alapokat? Nyereszkesedésre, uzsorára? Még a legelfogultabb finánc-zseni is el kell, hogy ismerje, hogy: nem.

Ugy-e, az életfentartás gondjaitól agyongyötört papjaik fizetésének megváltására pótlására. És kik, mik azok a papok? Nem tanítók-e, kik a legfelségesebb valláserkölcsi eszmék hirdetői, terjesztői? Hát, nem a nyilvános közoktatás a mi hivatásunk? Hát, nem éppen nekünk hangzik az Ur szózata: elmenvén, tanítsatok...

És, hogy ez a felfogás is megnyilatkozik néha napján, a Rákosi György cikkében felsorolt döntvényekkel szemben, hasonlólag döntvényre hivatkozom, melyből, okosan felhasználva, származhatik jó is.

A m. kir. pénzügyi-közigazgatási bíróság 1087—1888-évi döntvényére hivatkozva, röviden elmondom az esetet.

Bence J. döbrökösi róm. kath. plébánus felebbezései élt, a döbrökösi templom-építési alap tervére 23.000 frt tőke kamatai után öt évre visszamenőleg kivetett 805 frt tőkekamat adó és ált. jöv. pótdó ellen azon alapon, hogy a tőkének kamatai az 1880-ik évben 7%-ról 6%-ra leszállítottak és hogy ennek a tőkének kamatai a törvény értelmében adómentességben részesülnek.

A közig. bizottság a 805 frt. tőkekamat adóból 115 frtot és az erre eső 40 frt. 26 kr. általános jövedelmi pótdótot, tekintettel a kamatleszállításra, cörlötetni rendelte, az adómentesség tekintetében azonban felebbezést elutasítja, mert az 1875. XXII. t. c. 2. §. 6 pontja értelmében, csak közvetlen a tudományos és nyilvános közoktatás céljaira szolgáló intézetek, u. m. akadémiák, papnövendék, lyceumok, gimnáziumok és képezdek birtokában levő tőkék kamatai adómentesek.

E határozat ellen Bence J. felebbezéssel él s előadja, hogy a templomok is e közművelődés céljaira szolgálnak s így azok tőkék adómentesek.

Határozat: A m. kir. pénzügyi közigazgatási bíróság, a közig. bizottság határozatát megváltoztatja s felebbezést a döbrökösi templom-építési alap kamatai után kivetett tőkekamat-adó és általános jövedelmi pót.

adó fizetésének kötelezettsége alól felmenti és az előirt adónak törlését elrendeli, mert az 1875. évi XXII. t. c. 2. §. 6 pontja értelmében, közvetlenül a tudományok előmozdítására és a nyilvános közoktatás céljaira szolgáló tőkék kamatjövödelme adómentes lévén; a templomok, minthogy azokban a hívők, a papok által valláserkölcsi oktatásban részesíttetnek, s így szintén a nyilvános közoktatás céljaira szolgálnak: felépíttetésükre szánt tőkék után, fennebb idézett törvény irányzatánál fogva a tőkekamat-adóval meg nem terhelhető.

Nó, hát! Én nem akarok e döntvénybe semmit belemagyarázni, vagy felette okoskodni. De olyan fontosságúnak és érvényűnek ezt is elismerem, mint a melyek alapján a pénzügyigazgatóságok a kepeváltási alapok jövedelmére tőkekamat-adót vetnek s az ezen eljárás ellen beadott fölebbezéseket elutasítják; mert ha elismeri a törvény rendelkezéseinek hiányait pótolni hivatott döntvény azt, hogy a templom az a hely, hol a hívők valláserkölcsi oktatásban részesíttetnek (s így nyilvános közoktatás céljaira szánt hely); s ha elismeri, hogy a pap az, a ki a hívőket azon a szent helyen oktatja, tanítja: úgy azt is el kell ismernie, hogy a kepeváltási alap, mely a papi fizetés megváltására rendeltetett, a már többször említett törvény rendelkezése szerint, a tőkekamat és járadék-adó mentességében részesítendő.

Ajánlom ennél fogva érdekelt paptársaimnak, hogy addig is, míg a kepeváltási alapok tőkekamat és járadékadó mentessége, valamelyes úton, törvényhozásilag kimondatnék, próbálják meg ez általam idézett döntvényre s annak felsőbb bírósági határozatára hivatkozva, fölebbezéssel élni. A pénzügyigazgatóságok és megyei, vagy városi közigazgatási bizottságok, ha el is útasítják, lehetetlennek tartom, hogy a közigazgatási bíróság ne hallgassa meg méltányos, igazságos, és mindenek felett, törvényen alapuló kéréseiket.

Tóthfalusi József,
ref. pap.

A sárospataki ev. ref. theologiai tanári kar véleménye

a lelkész-, esperes-, püspökavatás, és beiktatás kérdésében.

(Vége.)

III. Püspökavatás és iktatás.

Ezt a két címet együvé foglalva ismertetjük, mint-hogy ezt a kettőt egymástól elválasztani, szerintünk, annyira nem lehet, hogy itt a két név voltaképpen csak egy dolgot jelent. Ösmertetésünk egyébiránt a legutóbb végzett e nemű szertartásokra fog szorítkozni.

a) A Dunamelléken, rendes istentisztelet végeztével megnyitotta a szertartást egy karének. 2. Felavató beszédet mondott a tiszántúli kerület püspöke. 3. Az új püspök fölesküdt. 4. Itt jött a felavatás, az esperesi kar által a kezeknek fejre-tételével, a legidősebb esperes kérvén istennek áldását a megválasztott püspökre, mely alatt a gyülekezet a 37. dicséretet énekelte. 5. A felavatott püspök beszéde. 6. Karének. 7. Végének, a 176 dics. 10. verse.

b) A Dunántúl. A megválasztott püspök meghi-

vatván a kerületi gyűlésbe, mindenekelőtt feleskettetett és a főgondnok által üdvözöltetett; aztán a püspök elmondta székfoglaló beszédét, mely után a legidősebb esperes üdvözölte az esperesek és lelkészek nevében, egy világi tanácsbíró pedig a világi elem nevében. Azután volt a felavatás a következőképen: 1. A dunamelléki püspök u. n. avató beszédet tartott, a melyet az új püspökért mondott imádsággal rekesztett be. 2. Ekkor így szólt az avató az avatandóhoz: »És most lépj elő s térdelj le ez elkészített számolýra, hogy ker. egyházunk, ós szokása s Krisztusnak (!?) és az apostoloknak rendelete és példája szerint, kezeimnek fejedre vettetése által reád adhasam Krisztus és az ő anyaszentegyháza áldását. Melynek, hogy tanui legyenek, felhivom a nagytiszteletű esperesi kart, hogy fölavatandó püspökét (!?) a fontos pillanatban vegyék körül.« Itt következett az áldás. Ennek végeztével, így szólt a felavató püspök: »Állj föl s kezekben a bibliával, ajkodon az igével, szivedben hittel, bátorsággal és jóssággal indulj az elődbe kiszabott úton, dunántúli református egyházkerületünk felavatott Püspöke! Testvéri csókkal üdvözöllek és fogadlak magyar református püspöki karunkba! És most felkérem a nagytiszteletű esperesi kart is, hogy mint én, úgy ők is kézfogással (!?) fogadjanak magukhoz.« 3. A már felavatott püspök mondott beszédet, imádsággal és áldással; aztán nyomban fogadta a küldöttségek tisztelgését a templomban.

c) Erdélyben az 1866-iki püspökválasztáskor nem volt sem avatás, sem iktatás, hanem a succedáló főjegyző egyszerűen beszéddel foglalta el hivatalát a közsinaton; aztán, erdélyi szokás szerint, de már később, letette az u. n. homágiális esküt. Hogy 1866. előtt hogy volt, arról értesítőnk hallgat. 1885-ben már volt avatás, a melyet a dunamelléki püspök végzett az erdélyi esperesek segédletével (!?), úgy, hogy az avató püspök előbb imádkozott, aztán beszédet mondott, majd ismét imádkozott, végre a püspök és az esperesek a térdeplő felavatandónak fejére, egy-egy bibliai hely elmondásával, kezüket vetették. Egyebekről hallgatnak forrásaink.

d) Tiszáninnen. 1. Rendes istentisztelet tartatik. 2. A megválasztott püspök leteszi a hivatalos esküt, mely után: 3. Megtartja beköszönő beszédét a szószékből. 4. A gyülekezet a 37-ik dicséretet énekli. 5. A kézrátétel, úgy hogy a térdeplő püspök fejére a helyettes püspök és az esperesek teszik kezeiket, mely alatt az áldást a helyettes püspök mondja. 6. Testvéri csók az esperesek részéről. 7. A kerületi főjegyző üdvözli a püspököt a kerület nevében. 8. Gyülekezeti ének.

e) Tiszántúli. A kerületi gyűlés testületileg vonul templomba, hol kar- és gyülekezeti ének után: 1. A megválasztott püspök imádkozik. 2. A főgondnok tudatja a választás körülményeit, a szavazatok mennyiségét s föl hívja a megválasztott püspököt az eskütételre. 3. Főjegyző által feleskettetik. 4. A püspök térdre borul és a három legidősebb esperes kezeit fejére téve, a legidősebb esperes kérő és áldó imádságot bocsát az egek urához. 5. A főgondnok üdvözli a fölesküdt püspököt, és a kerület pecséteit kezébe átadja. 6. Az esperesek, egyházmegyei gondnokok, egyházkerületi tanácsbírák és jegyzők egymás után kezét fognak vele, mely alatt az

orgona szól. 7. A püspök alkalmi beszédet tart, mely után a 2-ik legidősebb esperes üdvözli. 8. A püspök a gyülekezetet megáldja. 9. Kar- és gyülekezeti énekek. 10. A kerületi gyűlés berekesztése után, a püspök a gyülesteremben fogadja az üdvözölő küldöttségeket.

Ha már most az öt kerület eljárását összegezni akarjuk, azonnal látható, hogy ez nem könnyű feladat, a szanaszét ágazó szokásoknak sokfélesége miatt. A lényegyet mégis körülbelől a következő pontokba foglalhatjuk. 1. Három kerületben, u. m. a dunántúli, a tiszáninnyi és tiszántúli kerületekben a felavatás együtt jár az iktatással, olyan értelemben, hogy az avatási szertartás a gyűlés keretébe volt beillesztve; két kerület részéről pedig hiányzanak az adatok, de nagyon valószínű, hogy ott sincs ez másképpen. 2. Három kerületben, u. m. a dunamellékiben, dunántúliban és erdélyiben más kerület püspökét hívták meg az avatásra, a két tiszában pedig megelégedtek a kebelbeli esperesekkel. 3. Négy kerületben vagy a felavatás előtt, vagy a felavatás után, beszédet mondott az új püspök; erre vonatkozólag az erdélyiből nincs adatunk. 3. Három kerületben, u. m. a dunamellékiben és a két tiszában az új püspök az avatás keretében tette le az esküt, a dunántúliban azon kívül; az erdélyiből nincs adatunk. 5. Ugyancsak e három kerületben a kézrátételt az esperesek végezték, az erdélyiben az avató püspök és az esperesek, a dunántúliban egyedül az avató püspök, de az új püspök mindenütt térdepelt.

Egyéb részletekre nézve annyifélek a szokások, hogy előszámolásuk hosszadalmas ismétlésre vezetne.

Vélemény.

Az az episkopális maradvány, a melyet az evang. ref. egyház a püspökavatásra vonatkozólag a Komjáti és Geleji-Katona kánonok alapján megtartott, és gyakorlatnak indított, ime, már mind jobban megtermi evangéliom-ellenes gyümölcsseit: a sokféle püspökavatási ceremóniák közt eligazodni többé alig lehetséges. Sőt már odáig jutottunk, hogy a kerületek bizalmának első letéteményeseit, első tisztviselőit más kerületbeli püspökök avatják fel, mintha nálunk nem a kerület részéről jőne az elhívás és a megbízás! Püspökeinket, a szélesebb kormányzói tisztök mellett is «primus inter pares»-eknek nevezett lekipásztoroknak pápás püspökök módjára ordinálják prot. püspökök, most már nem is a kerület első tisztviselőségére, hanem egy új rendbe, a magyar reform. püspöki karba. Ezek azonban inkább csak a kormányzati sérelmek, de van hitvallási is. Avagy, nem ilyen e az, midőn a felavatandóra nem a segítségül hívott szentlélek áradoztatja ki láthatatlan áldásait, hanem a felavató püspök adja mintegy láthatólag, saját kezeiből sáfárolva, tehát kézfoghatólag a Krisztus és az anyaszentegyház áldását! Ime, a kulcs hatalom, a legteljesebb pápás értelemben, teljes kigunyolásául hitvallási elveinknek!

Ilyen szomorú, sőt megdöbbentő tünetek közt a sárospataki theol. akadémia tanári kara, hitvallási és kormányzati elveinkhez való hűség től hajtva, kimondja, hogy a püspökavatást, mint különben is hitvallási és kormányzati elveinkkel ellenkező szokást, megszüntendőnek tartja.

Aztán, minthogy a püspöki állás igen tiszteletre méltó volta mellett is csak kormányzati, közigazgatási állás: elégedjék meg mindegyik, magát reformátusnak — mint a hogy az egyházmegyék az esperest, — tisztán közigazgatásilag, a közgyűlésben állítsa be a hivatalába, felesketéssel, programbeszédének meghallgatásával és a kerület főgondnokától, vagy főjegyzőjétől tartandó üdvözlő beszéddel.

Főtiszteletű egyházkerület közgyűlés! Hiszszük, hogy az előadottakban eleget tettünk megbízatásunknak. Most hát nincs más tisztünk, mint hogy azt a megbízatást még egyszer megköszönve, véleményünket magunkkal együtt a főt. egyházkerület nagybecsű figyelmébe és jó indulatába ajánljuk, kijelentvén egyuttal azt is, hogy hasonló megbízásainak a jövőben is mindenkor szíves igyekezettel teendünk eleget.

Mély tiszteletünk őszinte jelentésével maradván, Sárospatakon, 1897. október hó 1-én.

A főtiszteletű egyházkerületi közgyűlésnek
alázatos szolgálói
*a sárospataki theol. tanári
kar tagjai.*

Az egyházmegyékből.

A görgényi egyházmegyéből.

Egyházmegyénk második rendes közgyűlését ez évben dec. 16-án tartotta meg Szász-Régenben, az egyházmegye tanácstermében, melyen a papság csaknem teljes számmal, a gondnok s világiak is szépen voltak képviselve.

A gyűlés Csekme Ferenc, főjegyző szép segedelem kérés imádságával vette kezdetét. Azután Tavasz József, esperes tartotta meg buzdító s szép példával megvilágított megnyitó beszédét; melyben az egyházpolitikai törvények életbe lépése után egyházunkra következett nehéz megpróbáltatások, a jelenben tapasztalható s ijesztő szociális mozgalmak, a liberális és hazafias gondolkozásunkra hivatkozó s reménységekkel kecsegtető ígéretek szétfoszlása folytán, egyházunkra váró mind több-több küzdelmet s erőfeszítést mutatja fel erős s igaz vonásokban; ha vannak is biztató, bátorító jelek, mondja, de egyházunk korlátolt anyagi erejével, ez anyagi világban, a küzdelemben csak önmagára van utalva. S kérdi, hogy vajjon csüggedjük-e? Eldobjuk-e fegyvereinket s gyáván elfussunk a küzdőttről? Ne csüggedjünk, feleli. Tartsuk meg hitünket. A pálma is »sub pondere crescit«. Egyesüljünk a szeretetben, ne keressük azt, a mi elválaszt. Ne féljünk, mert fegyverünk biztos: az isten ígéje, ez a legyőzöttnek is örök életet ad. Hirdessük mind alkalmas, mind alkalmatlan időben. S itt, mint nemes példát, mutatja fel a követésre, emlékbeszéd formában, néhai Szabó József, volt felfalusi pap s egyházmegyei főjegyző életét s munkásságát.

Lelkes éljenzés volt a tudomásul-vétel kifejezése. Aztán a megalakulás, bekebelezések, tárgysorozat megállapítása és leiratok olvasása s ezzel kapcsolatban a képviselő választások elrendelése következett. Most megint esperes aa. jelentése következett az 1896. évre vonatkozólag az egyházmegye összes egyházainak megvizsgálásáról s az egyházmegye népingási s vagyoniügyi statisztikájáról. Azután Csekme, főjegyző jelentése az egyházmegyei tanács s a közigazgatási

biróság működéséről a mult közgyűlés óta. Tanügyi előadó statisztikája az iskolákról, tanulókról, s eredményekről; pénztárnok jelentése az egyházmegyei alapok s pénztár állapotáról terjesztett elő folytatólag. A tárgysorozat utolsó pontja Kormos Elemér, kir. eljárásbíró afia. közfelkiáltás utján való megválasztatása volt tanács- és törvényszéki bírónak; megválasztott afia. a hivatali esküt közgyűlés színén le is tette. Jegyzőkönyv hitelesítés után, a buzgó vezetés, ügykezelés pontossága által megbízatva s egymás iránt való szeretetben megerősödve, távoztunk el.

Ifj. Kiss Lajos.

Különfélék.

= Lehet, hogy sokat zsörtölődtem, többet, mint kellett volna, de soha nem pereltem. Fenyegetőztem: hogy így az Igazg.-Tanácscsal, meg amugy. No hát, exekuciót nem vittem soha senki nyakára. Igazitottam a „Prot. Közl.“ szellemi, anyagi oldalát úgy, a hogy tudtam.

Most, mikor a szépen hangzó „Hivatalos“ jelzőnek bucsut mondok: tisztelettel kérem hivatalos olvasóimnak azt a részét, vagy kétszázan vannak, kik még nem fizettek, hogy hivatalos tartozásuknak eleget tenni, szíveskedjenek.

Én a pénzügyi manipulációkhoz annyit értek, hogy az adósnak fizetni kell. Én fizettem a „Prot. Közlöny“ tartozását. Nem hiszem, hogy paptársaim, és a kötelezett egyházak engemet megkárosítani akarnának. Jövendőben majd lehúzzák a dézma-kárpótlásból, meg a lehető segélyből: legyen meg most az a megnyugvásuk, hogy önkint tették.

Kolozsvártt, 1897. dec. 27.

Szász Gerő.

= Felhívjuk olvasóink figyelmét e rovatban is a szerkesztő cikkére; valamint a hivatalos »Körrendeletre«, melynek argumentoma e passzusban jelentkezik: »a fenforgó szükség kielégítése céljából«. (Nagyszerű. Igazán szép! Rovat vezető.)

= A második millenium első esztendeje ugyan-csak sok bajjal és kellemetlenséggel rohant el felettünk a nélkül, hogy avagy csak a Megváltó születésének áldott ünnepén üdvözölt volna az angyal: »békeesség a földön, és az emberekhez jó akarat!« Sőt inkább, mint ha a fenforgó szükség kielégítése céljából, a szemek zordonabbak, az ajkak haragosabbak és a szívek hidegebbek lennének. Szemet szemért! Csodálatos aberráció, ha onnan hangzik e szózat, a hol a hatalomnak ki kellene békülni a gyöngeséggel, az igazságnak az irgalommal, és az ítéletnek a megbocsátással. Szomorú vigasztalás, ha azt mondjuk, hogy ez a tünemény egykoru az emberiséggel, és csak azzal enyészik el; de legszomorubb, ha oly rétegekben jelentkezik, a hol nemes példaadással kellene előljárni abban, a mi szép, magas, eszményi és utat mutatni az erkölcsi tökéletesedés felé. Sajnálni lehet, de kétségbeesni, nem szabad. Voltak gonosz idők minden századokban és ha a mi századunk vége még

azoknál is gonoszabb, csak annál inkább kell remélnünk, hogy közel vannak a boldogabb állapotok. A harmincesztendő háborúnak is vége lett egyszer; a mi egyházkerületünknek huszonöt éve hogy nincs nyugalma: nem lehet messze már a megszabadítás, mely után epedve vágnak a nemesebb kedélyek. Hozza isten! Boldog új esztendőt az egyeseknek, a családoknak, az egyházaknak, az anyaszentegyháznak!

— **Ördög-Keresztornak hívják azt a kis földet,** a hol a mi bölcsőnk ringott; azt a kis falut, melynek minden kis göröngye áldott legyen, mert ott pihen a mi édesapánk, ki hatvan esztendeig viselte a kálvinista papi palástot, és a sok nélkülözés, önmegtagadás, és lemondás árán ott szerezte meg azt a puritán egyszerűséget, őszinte igazságszeretetet, hajthatatlan egyenességet, melyet mindenki elismert, és mi hálával gondolunk rá: mert jó iskola volt. És ott pihen az a szegény falusi papné, a ki a magához hasonló asszonyokhoz képest, a Dugonics-féle kulturán nőtt fel, de lelkében az istent hordozta és szívében önfeláldozó szeretetet. Az ilyen apa és ilyen anya igen jó vezérek voltak. Áldottak legyenek emlékezetükben! És áldott legyen az a falucska is, a hol ők éltek, és mi születünk, és nőjjen, és növekedjék az urnak minden áldásaiban. Örömmel vesszük a hirt, hogy ha nem is rohamosan, de biztosan halad a fejlődés útján. Mélt. Szatsvay Sándor, főgondnok áldozatkész buzgósága, Irsay József, körlelkész odaadó munkássága által már is látható eredmények mutatkoznak. Legközelebről a millenáris népiskola megnyitása alkalmából a népkönyvtár javára jótékony célú táncmulatságot rendeztek, mely erkölcsileg, és anyagilag igen szépen sikerült. Örömistekre szolgált, hogy szülőte-földünkről megemlékezhattünk és elképzeltek, hogy a Kolozsvárról ma-holnap kiülődöznek a futkározó szentek, van egy hely, a hol poraikban szerető szívek, az élő életben buzgó kálvinisták fogadnak. Ott, jó lesz, meghalni.

— A „**Debreceni Prot. Lapból**“ vesszük át a következő sorokat, minden kommentár nélkül: »Csak örvendeni lehet rajta, hogy szavainknak viszhangja kelt, s hogy azt a tulzó irányt, mely Budapesten és Kolozsváron felütötte fejét, a legjobbak támogatásával, visszautasítani sikerült, a hová való, a názárénusok közé. Elég kár, hogy a harc nem eshetett simábban; és még nagyobb, hogy az evangélicizáció szóvivői még ma sem látják be, hogy az egyetemes protestánsizmus ügyének csak úgy tehetnek szolgálatot, ha egyházunkból kilépve, az egyetemes, és az ingyen papság elve alapján, megtartják a kálvinistáknak azokat a szegény protestánsokat, kik a nehéz egyházi adó miatt ma nem lehetnek mássá, csak pápistákká. A különböző egyházi lap-, és szerkesztő-változások is bizonyítják, hogy reformnak igen, de »Kecskeméthyéknek« köztünk nincsen semmi helye.«

— **Lelkész-beiktatás.** A barátsági ev. ref. egyháznak szép ünnepélye volt folyó 12-én. Ekkor köszöntött be ifjú lelkésze, Bajkó György. Az új egyházi törvények értelmében, a gyülekezet nem hallgathatja meg előre, próba beszédben a pályázó lelkészeket. Annál nagyobb gyönyörrel élvezték a derék szónok beköszöntő beszédét, melyben szépen fejtegette a papi hivatás három fő momentumát: a pap, mint a felnőttek oktatója, mint vallásnemtartó az iskolában, mint a társadalom tagja. A nagyközönség templomozás után lelkes ovációkban fejezte ki az új lelkész beköszöntője feletti teljes megelégedését. A beiktató szép beszédet Veres Károly, papolci lelkész tartotta. Az ünnepélyt vidém lakoma követte, melyen számos felköszöntő hangzott el az ifjú lelkészre, annak özvegy édesanyjára, a beiktató lelkészre, stb. Szerencsekívánatunk kísérje a derék ifjút új állomásán.

— **Elismerő nyilatkozat** Csintalan Gyula, kolozsvári lakos és orgona készítő, egyházunk orgonáját a modern technika szerint teljesen kijavította, előljátszóvá átalakította, s oly karba helyezte, hogy szakértők által megvizsgáltat-

ván, azoknak összhangzó véleménye alapján, mind külső csin, mind jószág tekintetében előljárságunk által azon kitüntetésben részesült, hogy a kialakított munkabér-összegezen felül honoráltatt. Ez okból ő, mint kitűnő szakember általam minden orgonát készítettő, vagy átalakítottó s javítottó egyházak komoly figyelmébe ajánlatik. Kolozs 1897. december 20. Borsos Sándor, ev. ref. pap.

— **Milleniumi egyházi beszédemet** a nagy-iloncai leány-egyház kinyomatta templomépítése javára 1000 példányban. A nyomtatás költségeire az egyház 30 frtot áldozott, mélt. Simó Lajos, egyházkerületi főgondnok úr 25 frtot ajánlott fel. Az egyház határozata értelmében, minden egyházközségnek megküldtem hetekkel ezelőtt. Kérem a lelkész urakat, méltóztatassanak a templomépítés segélyezésére ez uton megnyerni egyházaikat s a mennyiben ez eredménytelen lenne, sziveskedjenek, nekem visszaküldeni a beszédet még ez év végéig. Ince Lajos, kackói pap.

— **Megjelent a „Protestáns Pap“** című lap XVIII. évfolyamának 12. sz. száma, Lágler Sándor és Kálmán Dezső szerkesztésében, Kölesden, következő tartalommal: Újév reggelén, Kálmán Dezsőtől. Az angol józanság, Kálmán Dezsőtől. A karácsonyi öröm Vajda Ferencőtől. Örömhír, hogy Jézus született. Jób Józseftől. Karácsonyi ajándék a Jézusnak. Gulyás Benőől Esztendő utolsó délutánján. Fejes Györgytől. Mi legyen vezérünk az új esztendőben, Meyer Endrétől. A nevelés tényezői. Éder Józseftől. Áldások az úrasztalánál, Batta Györgytől. Irodalom. Tantó Jánostól. Egyházi tiszti választások. Halálozások. Tartalomjegyzék. Szerk. mondanivalók. A lapra előfizetheti a szerkesztőknél egy évre 4 frtival, félévre 2 forinttal, negyedévre 1 frttal. Kaphatók még régebbi évfolyamokból teljes példányok, a mult évfolyamból azonban az 1. 3-ik számok teljesen elfogytak.

Hivatalos rész.

5418—1897.

KÖRRENDELET

valamennyi ref. egyházközség, püspöki vizsgálat alatti egyház és kollégium mt. Előljárságainak.

Igazgató-Tanácsunk folyó hó 18. án tartott ülésében 5294—1897. sz. a. kelt határozatával a fenförgő szükség kielégítése céljából határozatilag kimondotta, hogy egy egyházkerületünk tulajdonát képező »Protestáns Egyházi« hivatalos lapot alapítsa azt a jövő 1898. évi január 1-től kezdődőleg meg is indítja, a mely lap egyszerűs mind az egyházkerület hivatalos közlönye lévén, az egyházkerületünket érdeklő összes hivatalos közlemények jövőre abban tétetnek közzé, s ebből kifolyólag, ezen lapnak minden egyházközségünk, püspöki vizsgálat alatti egyházaink és kollégiumaink kötelezett előfizetői lesznek.

A lap címe lesz »Erdélyi Protestáns Lap« és nagytiszteletű Molnár Albert theol. tanár afa által szerkesztve, megjelenik 1898. január 6-án kezdve minden csütörtök napon. Előfizetési ára lesz és pedig az I. és II. osztályu egyházközségek, püspöki vizsgálat alatti egyházak és összes kollégiumok részére évi 6 frt. a III. és IV. oszt. egyházközségek részére évi 5 frt., mely előfizetési árak félévi előleges részletekben nagytiszteletű Molnár Albert szerkesztő afához (Kolozsvár, theol. fakult.) fizetendők.

Miről tudásulvétel és ahoz alkalmazkodás végett mt. címet oly felhívással értesítjük, hogy 1898. évi január hó 1-én kezdve a fenjelzett előfizetési árakat nevezett szerkesztő afához mielőbb és lehetőleg késedelem nélkül beküldeni sziveskedjék.

Kolozsvártt, 1897. dec. 27-én.

Márkus János,
titkár.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Mai számunkhoz van mellékelve a Cím és Tartalom-jegyzék.

